

ประวัติการป็นหม้อดินของชาวบ้านแป้ง จังหวัดสิงห์บุรี

โดย

นายชัยเนตร ไวยคณี ผู้รับผิดชอบหลัก
นาง กัญญา ไวยคณี
น.ส.วิธอภา คุณศิริภานนท์

เสนอ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กองวิจัยและวางแผน

กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๒๕

คำนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศิลปะและวัฒนธรรมมักมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา บางอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก บางอย่างก็สูญหายไปเลย ศิลปะการปั้นดินเผาก็เป็น ศิลปะวัฒนธรรมของไทยเช่นกัน ปัจจุบันมีวิธีการปั้นแบบทันสมัยตามหลักวิชาการมากมายจนหา วิธีการปั้นแบบดั้งเดิมไม่ได้ แต่ก็ยังอาจหาพบได้เพียงบางแห่งที่กำลังจะหมดไปตามยุคสมัย โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี แห่งนี้นับว่ามีกรรมวิธีปั้นที่เก่าแก่มาก หากดูได้จากห้องยังมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ไทยอีกด้วย ปัจจุบันผู้ประกอบการอาชีพนี้ กำลังจะหมดไป ที่เหลืออยู่ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ คณะผู้ทำการวิจัยได้มีความตระหนักในข้อนี้ และรู้สึกเสียสละเป็นอย่างยิ่งว่าศิลปะวัฒนธรรมที่สำคัญของที่นี่ และเป็นส่วนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทยกำลังจะสูญไป เช่นเดียวกับศิลปะวัฒนธรรมไทยอื่น ๆ ที่สูญไปแล้ว หากผู้วิจัยจึงได้ไขโอกาสที่อาชีพนี้ยังไม่สูญไปได้ทำการศึกษาไว้เท่าที่ความสามารถของเราจะทำได้ ทั้ง ๆ ที่เงินทุนและเวลาของคณะผู้วิจัยแต่ละคนที่มีจำกัด

อย่างไรก็ตาม ในการทำการวิจัยได้ปรากฏผลออกมา เช่นนี้ ก็ด้วยความอนุเคราะห์ของท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กำจร สุนทรหงส์ศรี ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์สังกัดภาควิชา ศิลปศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งคณะผู้วิจัยของเราขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งท่านอาจารย์ สุนทร ตั้งตระกูล อาจารย์วัดเทพมงคล พร้อมพ่อจันทน์ เนื้อทอง อาจารย์สมจิต เนื้อทอง และชาวบ้านบ้านแปงทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือกับเราเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณอย่างสูง

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑. ภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน และสภาพความเป็นอยู่	๑
- ที่ตั้งและจำนวนประชากร	๑
- ความสำคัญของ ค.บ้านแปง	๒
- การคมนาคม	๑
- อาชีพของประชาชน	๕
- เศรษฐกิจของคนใน ค.บ้านแปง	๕
๒. ความสัมพันธ์ของอาชีพนี้กับวิถีชีวิตของชาว ค.บ้านแปง	๕
- ชนชาติที่อาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา	๕
- อายุของชนชาตินี้	๖
- เหตุการณ์ที่อพยพมา	๗
- การอพยพมาตั้งแต่เริ่มแรก	๗
- วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาว ค.บ้านแปง	๑๐
- พัฒนาการค้าขายของชาวลาวเวียง ที่ ค.บ้านแปง	๑๐
- อาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผา	๑๓
๓. ประวัติและวิวัฒนาการของการปั้นหม้อดินของชาว ค.บ้านแปง	๑๓
- รูปแบบและอวคลาย	๑๓
- วัตถุประสงค์	๑๖
- เครื่องมือ	๑๖
- เตาเผา	๑๖
- ขบวนการปั้น	๑๖
๔. เศรษฐกิจของอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา	๑๖
- ขนาดอุตสาหกรรม	๑๖
- ต้นทุนการผลิต	๑๖
- จำนวนการผลิต	๑๖

สารบัญภาพ

<u>ภาพที่</u>		<u>หน้าที่</u>
๑.	การเนาเครื่องปั้นดินเผาที่ประเทศลาว	๑
๒.	หม้อคอ	๑
๓.	หม้อขี้	๒
๔.	กระถาง	๒
๕.	เตาวง	๓
๖.	หม้อหู	๓
๗.	หวกหงาย	๔
๘.	หวกคว่ำ	๔
๙.	หม้อน้ำ	๕
๑๐.	หม้อน้ำ	๕
๑๑.	แสดงส่วนประกอบของหม้อน้ำ	๖
๑๒.	หม้อน้ำ	๖
๑๓.	ดินปั้น	๖
๑๔.	กระถางชำและดินที่หมัก (ในอ่าง)	๖
๑๕.	ดินเหลือง	๖
๑๖.	ดินเหลืองที่หมัก	๖
๑๗.	การผสมดิน	๖
๑๘.	การผสมดิน	๖
๑๙.	การนวดดิน	๑๐
๒๐.	การเตรียมดินก่อนปั้น	๑๐
๒๑.	การขึ้นรูปทรงควมมือ	๑๑
๒๒.	แสดงเครื่องมือที่ใช้ปั้น	๑๑
๒๓., ๒๔.	การขึ้นรูปถ้วยเส้าเวียน	๑๒
๒๕., ๒๖.	การจับปาก	๑๓

สารบัญย่อ

<u>ภาพที่</u>		<u>หน้า</u>
๒๗.	หม้อที่จักปากแฉว	๑๘
๒๘.	การขึ้นรูปควยจักร	๑๘
๒๙., ๓๐.	การขึ้นรูปควยจักร	๑๘
๓๑.	จักรล้อปูน และการจับปากหม้อควยจักร	๑๖
๓๒.	แสดงจักรล้อไม้	๑๖
๓๓.	แสดงการตัด	๑๗
๓๔.	การนั่งหมุน	๑๗
๓๕.	การทำลวดลาย	๑๘
๓๖.	เปรียบเทียบระหว่างหม้อที่จักและยังไม่จัก	๑๘
๓๗.	แสดงการจัก และหินจัก	๑๘
๓๘.	แสดงการยิงผลิตภัณฑ์	๑๘
๓๙., ๔๐.	แสดงการเผา	๒๐
๔๑.	แสดงเครื่องมือการปั้นสมัยโบราณ	๒๑
๔๒.	แผนที่แสดงที่ตั้งของตำบลบ้านแปง	๒๒

บทนำ

เครื่องปั้นดินเผาโดยเฉพาะหม้อดินเผา เป็นภาชนะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการของวัฒนธรรมของมนุษย์ นับตั้งแต่มนุษย์มีความเจริญจนสามารถใช้ไฟในการหุงต้มได้แล้ว หม้อดินก็เริ่มเป็นภาชนะที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นต้นมา ศิลปของหม้อดิน ในด้านรูปแบบ ลวดลาย และกรรมวิธีการปั้นรวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการปั้นซึ่งเป็นศิลปที่สืบต่อกันมา และมีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้เหมาะสมแก่ละบุคคลสมัย จึงเป็นสิ่งแสดงถึงความเจริญของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดังนั้นการปั้นหม้อดินเผาจึงนับว่าเป็นวัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่สืบต่อกันมาอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่างที่ปั้นอย่างอิสระ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภายนอกน้อย ส่วนมากจึงดำรงลักษณะเดิมไว้ได้ ในประเทศไทยมีอยู่หลายแห่ง เช่นที่ตำบลเกวียน, ที่ตำบลตึงหม้อ จ.สงขลา และที่บ้านหม้อ ต.เขาว จ.มหาสารคาม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอยู่อีกที่หนึ่งซึ่งไม่ค่อยมีชื่อเสียงนักทั้งยังมีช่างปั้นเหลือน้อยเต็มที นอกจากช่างที่นี้ยังสามารถรักษาศิลปะเดิมไว้ได้และยังแตกต่างไปจากศิลปของช่างที่อื่นที่กล่าวมาแล้วนั้นก็คือช่างที่ตำบลบ้านแปง อ.พรหมบุรี จ.สิงหนบุรี ซึ่งมีศิลปการปั้นและลักษณะของหม้อเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองทั้งที่คณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัย ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

ความหมายของคำที่ใช้กล่าวในการวิจัย

ตำบลบ้านแปง หมายถึง ต.บ้านแปง อ.พรหมบุรี จ.สิงหนบุรี

ชนกลุ่มนี้และชาว ต.บ้านแปง หมายถึง ประชาชนที่อยู่ในหมู่ที่ ๑, ๒, ๓ ของ ต.บ้านแปง ซึ่งบรรพบุรุษและตัวเอง เคยมีอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาหรือในปัจจุบันทำอาชีพนี้อยู่

การปั้นหม้อดินเผา หมายถึง การทำเครื่องปั้นดินเผา

- (๑) ขรรษณู ประเจียดคี., "อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบัน," เอกสารทางวิชาการ เครื่องปั้นดินเผาในการสัมมนาเครื่องปั้นดินเผาครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๔-๑๖ กันยายน ๒๕๑๔ - โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาและโครงการ ศูนย์วิจัยและอบรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงอุตสาหกรรม, หน้า ๑.

เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง ศิลปะในการประดิษฐ์วัตถุให้เป็นรูปร่างภาชนะต่าง ๆ วัตถุเหล่านี้ประกอบด้วยสารอินทรีย์ ซึ่งเป็นอโลหะ ได้แก่ดินและหินชนิดต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างผสมกัน เมื่อทำให้เป็นรูปร่างแล้วเผาเพื่อให้อัตถุนี้ ๆ (เนื้อดินปั้น) แข็งแกร่งทรงตัวอยู่ได้^(๑) ซึ่งที่จะกล่าวในที่นี้ไม่มีการเคลือบด้วยสารใด ๆ

สมัยอศิก หมายถึง สมัยแรกเริ่มที่มีการทำเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านแม่แฝง โดยชนกลุ่มนี้จนถึงสิ้นปี พ.ศ. ๒๔๒๔

ปัจจุบัน หมายถึง พ.ศ. ๒๔๒๔

จุดประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องประวัติการปั้นหม้อดินของชาวบ้านแม่แฝงนี้จะมุ่งศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคือพัฒนากรรมของเครื่องปั้นดินเผาและกรรมวิธีการปั้น รวมทั้งวิถีชีวิตของชนกลุ่มนี้เท่านั้น ซึ่งเป็นการศึกษาในแง่มนุษยวิทยา ไม่เน้นหนักในเรื่องเทคโนโลยีของการปั้น โบราณคดี และประวัติศาสตร์ มากนักถึงจะได้อ้างถึงจุดประสงค์มีหลายประการคือ

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชนกลุ่มนี้ว่าสืบเชื้อสายมาจากไหน อาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาเข้ามาที่ ต.บ้านแม่แฝงได้อย่างไร เริ่มมีการทำอาชีพนี้ตั้งแต่เมื่อใด พัฒนาการของกระบวนการปั้น ลวดลาย และเครื่องมือที่มีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างไรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒. เพื่อศึกษาแนวโน้มของอาชีพนี้ว่าอนาคตของอาชีพนี้จะสูญไปหรือไม่ด้วยสาเหตุใดบ้าง

๓. เพื่อเผยแพร่แนะนำให้คนรู้จักการปั้นและเครื่องปั้นดินเผาของชาว ต.บ้านแม่แฝง รวมทั้งปัญหาในการประกอบอาชีพและความสำคัญของอาชีพนี้ เพื่อเป็นการชักชวนให้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องหรือผู้สนใจช่วยกันดำรงรักษาอาชีพนี้ไว้

ขอบเขตของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการ ของการปั้นหม้อดินเผาของชาวบ้านแม่แฝง โดยศึกษาว่าตั้งแต่ชนกลุ่มนี้เริ่มประกอบอาชีพปั้นเครื่องปั้นดินเผาที่นี้ แต่เดิม รูปแบบ ลวดลาย และกระบวนการปั้นเป็นอย่างไร เครื่องมือ หรือเตาเผาเป็นอย่างไรมีการพัฒนาจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง

๒. เพื่อศึกษาพัฒนาการของรูปแบบ ลวดลาย รวมทั้งชนิดของผลิตภัณฑ์ที่ปั้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาการมาอย่างไร

๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของอาชีพนี้กับวิถีชีวิตของชาวบ้านแปง โดยศึกษาตั้งแต่ว่าชนกลุ่มนี้อพยพมาจากไหน เริ่มมาอยู่ที่ ต.บ้านแปงนี้ตั้งแต่เมื่อใด มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพอย่างไรจนมาทำอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผาและมีวิถีความเป็นอยู่ตั้งแต่เริ่มอพยพมา รวมทั้งวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนกลุ่มนี้ เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผาที่นี้เท่านั้น ทั้งยังศึกษาแนวโน้มของอาชีพนี้และการแก้ไขอุปสรรคของอาชีพนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วว่า จุดประสงค์ของการวิจัยจะมุ่งในด้านศิลปวัฒนธรรมของเครื่องปั้นและการปั้นเครื่องปั้นดินเผา ประโยชน์ที่ได้รับจึงมีหลายประการ ดังต่อไปนี้

๑. แสดงให้เห็นความสำคัญของอาชีพนี้ว่ามีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชนกลุ่มนี้
๒. ได้รับความรู้ตามประสงค์ของการวิจัย
๓. เป็นการเผยแพร่แก่ชนทั่วไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องช่วยกันดำรงรักษาอาชีพนี้ไว้ รวมทั้งทราบปัญหาของผู้มีอาชีพนี้
๔. เป็นแนวทาง หรือข้อมูลเพื่อให้ผู้สนใจได้มีการศึกษาค้นคว้าต่อไป

สมมุติฐานของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้เสนอสมมุติฐาน ๓ ประเด็นคือ

๑. ชนกลุ่มนี้ ไม่ใช่ชนชาติที่มีเชื้อชาติไทย ซึ่งบรรพบุรุษได้อพยพมาจากที่อื่นและได้นำเอาอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผาเข้ามาที่นี้ด้วย
 ๒. ลักษณะหม้อ รูปแบบ ลวดลาย และกรรมวิธีการปั้นมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ตั้งแต่เริ่มทำอาชีพนี้ที่ ต.บ้านแปง จนถึงปัจจุบัน
 ๓. แนวโน้มของอาชีพนี้ ผู้ประกอบอาชีพนี้มีแนวโน้มที่จะลดลงและในที่สุดก็จะหมดไปในไม่ช้า พร้อมอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาของที่นี่ก็จะหมดไปด้วย
- จากการวิจัยปรากฏว่าได้ผลเป็นไปตามข้อสมมุติฐาน

ขอบทรวงของการวิจัย

จากการวิจัยมีจุดอ่อนหลายประการ ซึ่งจะเสนอไว้เพื่อประกอบการพิจารณาแก่ผู้สนใจคือประการแรก ประวัติของตำบลบ้านแปงนี้ไม่เคยมีผู้ทำการศึกษาอย่างจริงจังมาก่อน หนังสือที่ใช้อย่างหลายเล่ม เป็นหนังสือที่มีข้อมูลที่ทำการศึกษาไว้ไม่ถี่นัก เช่น เป็นหนังสือที่ระลึก แนะนำสถานที่ และรายงานเสนอผู้มาเยี่ยมชม ส่วนหนังสือที่มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือก็ไม่ได้กล่าวถึง ต.บ้านแปงโดยตรง ประการที่ ๒ ข้อมูลที่ทำการวิจัยส่วนมากเป็นข้อมูลที่ไ้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีข้ออ่อนในตัวเองอยู่แล้วถึงแม้ผู้วิจัยพยายามที่จะสัมภาษณ์ผู้ที่น่าเชื่อถือได้ในท้องถิ่นที่สุด

วิธีการวิจัย

ใ้การวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historcal Research) เสนอรายงานแบบพรรณาววิเคราะห์ (Analytical Dresscription) ข้อมูลที่ไ้เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) และหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบกัน

การดำเนินการวิจัย

ข้อมูลที่ไ้ในการวิจัยส่วนมากเป็นข้อมูลที่ไ้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ต.บ้านแปงนี้ การหาข้อมูลชั้นต้น (Primary Sources) จากการสัมภาษณ์ หาโดยการออกไปสัมภาษณ์ โดยเน้นผู้สูงอายุ ช่างที่มีอาชีพนี้และผู้ที่เคยเลิกไปแล้ว โดยการไ้แบบสัมภาษณ์ เพลย์บันทึก - เสียง การถ่ายภาพประกอบ การจดบันทึก และการสังเกต ข้อมูลชั้นสอง (Secondary Sources) มาจากหนังสือค้นคว้าต่าง ๆ ในหอสมุดแห่งชาติ และหอสมุดจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

คณะผู้วิจัยจึงหวังว่าผลการวิจัยที่ไ้ไ้มาจะมีประโยชน์แก่ผู้สนใจบ้างพอสมควร

บทที่ ๑

ภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน และสภาพความเป็นอยู่

ที่ตั้ง และ จำนวนประชากร

ตำบลบ้านแปงนี้ เป็นตำบลอยู่ในท้องที่ อำเภอ พรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ตำบลบ้านแปงตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางคันตะวันออก เห็นที่ว่าการอำเภอเข้ามา มีอาณาเขตติดต่อกับดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับพื้นที่ตำบลพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับพื้นที่ ตำบลบ้านกล้วย อำเภอท่าเรือ จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับลำน้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับตำบลโรงช้าง อำเภอพรหมบุรี

ปัจจุบันตำบลบ้านแปงมีพื้นที่ หักหมค ๕ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ หมู่บ้านดังนี้คือ (๑)

หมู่ที่ ๑ จากเขตวัดเจติยหักจกเขตวัดคู กับหมู่บ้านบางขัน (๒)

มีราษฎร ๓๔๔ คน เป็นชาย ๑๔๔ คน เป็นหญิง ๑๙๙ คน (๓)

หมู่ที่ ๒ จากเขตวัดคูจกเขตวัดกลางชนรินทร์ (๔)

มีราษฎร ๒๔๔ คน เป็นชาย ๑๑๔ คน เป็นหญิง ๑๓๑ คน (๕)

หมู่ที่ ๓ จากเขตวัดกลางชนรินทร์จกเขตวัดพุทธาราม (๖)

มีราษฎร ๖๖๓ คน เป็นชาย ๓๓๒ คน เป็นหญิง ๓๓๑ คน (๗)

หมู่ที่ ๔ จากเขตวัดพุทธารามจกเขตสุชาภิบาลบางน้ำเชี่ยว (๘)

มีราษฎร ๔๙๕ คน เป็นชาย ๒๕๗ คน เป็นหญิง ๒๓๘ คน (๙)

หมู่ที่ ๕ เป็นหมู่บ้านอยู่กลางทุ่งนาทางทิศตะวันออกของหมู่ที่ ๔ เรียกว่าบ้านจิก (๑๐)

มีราษฎร ๒๒๔ คน เป็นชาย ๑๑๗ คน เป็นหญิง ๑๐๗ คน (๑๑)

(๑), (๒), (๔), (๖), (๘), (๑๐) สุนทร คังพระกฐ, "ตำบลบ้านแปง," รายงานบรรยายสรุป เสนอ นายชิต นิสพานิช ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี ในโครงการประชาสัมพันธ์และเยี่ยมชม - ราษฎรท.บ้านแปง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๒๒ หน้า ๑

(๓), (๕), (๗), (๙), (๑๑), สังกัด เฉอย, กำนันตำบลบ้านแปง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี, รายงาน จำนวนราษฎร เสนอ นายอำเภอพรหมบุรี, ประจำเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔

ความสำคัญของตำบลบ้านแปง

ตำบลบ้านแปงจัดว่าเป็นตำบลที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ตำบลหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นตำบลเล็ก ๆ แต่ก็มีโบราณสถานหลายแห่ง เช่น คูค่ายพม่า ตั้งอยู่ที่ติดกับถนนสายเอเชีย ทางทิศตะวันออกจะเห็นเป็นมูลดินยาวรูปปีกกาพม่าได้สร้างไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือยุคราชวรมัยพระนเรศวร มหาราช คนทั่วไปเรียกว่าค่ายวัดคู และยังมีค่ายไทยอีกอยู่ที่ บ้านโลกปาน ในเขตอำเภอท่าม่วง จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งประจันหน้ากันอยู่ ดังนั้นทุ่งบ้านแปงที่อยู่ระหว่างค่ายทั้งสองนี้ จึงเป็นสมรภูมิรบระหว่างไทยกับพม่าในสมัยนั้น^(๑๒)

นอกจากนี้ยังมีวัดโบราณอีกหลายแห่ง เช่น วัดเจดีย์หัก วัดพระหล่อ วัดคู วัดกลางชนรินทร์ เป็นต้น วัดเหล่านี้เป็นวัดโบราณทั้งสิ้น สำหรับวัดเจดีย์หักนั้นตามประวัติกล่าวว่าเป็นวัดที่ใหญ่มาก ครั้นพม่ามาตีกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ ๒ ได้ซุกเอาทรัพย์สินที่ฝังอยู่ที่วัดไปหมดสิ้น ปัจจุบันไม่มีสภาพวัดเหลืออยู่เลย เพียงมีเจดีย์หักอยู่องค์เดียวเท่านั้น^(๑๓)

ในคำความเจริญของบ้านเมือง ตำบลบ้านแปงนั้นนับว่ามีชื่อเสียงมาก ในราว ๒๐ ปีมาแล้ว ในหลายคำณ เช่น บ้านเรือนในสมัยก่อนของตำบลบ้านแปง จะตั้งอยู่อย่างหนาแน่นมาก มองจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาจะเห็นบ้านซ้อนกันอยู่จากริมฝั่งขึ้นไปถึง ๓ ชั้น การวางผังเมืองก็นับว่าทันสมัยมาก มีการจัดตลาดและตัดถนนได้อย่างเรียบร้อย^(๑๔) ตลาดนี้เป็นตลาดใหญ่มีผู้ไปมาค้าขายมาก เป็นอันตับหนึ่งของอำเภอ มีท่าเรือรับส่งผู้โดยสารและสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดนครสวรรค์ ทุกฤดูกาล ปัจจุบันท่าเรือนี้ได้เลิกไปแล้ว^(๑๕)

(๑๒) สังคึกดิ์ สายปัญญา. "จังหวัดสิงห์บุรี," ในเรื่องราวจากผืนดินไทย, เล่ม ๑ (พระนคร บริษัทชาวาจาจำกัด ๒๕๑๗), หน้า ๔๓๔.

(๑๓) สุนทร ตั้งตระกูล, เล่มเดิม, หน้า ๒. ภาคกลางตอนที่ ๑

(๑๔) กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, "จังหวัดสิงห์บุรี," เทียบเมืองไทยหนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาสังคมศึกษาประโยคประถมศึกษา(พระนคร. โรงพิมพ์ครูสภาอากาศพราว, ๒๕๑๔ หน้า ๒๖๑

(๑๕) ปราณี วรพร, "จังหวัดสิงห์บุรี," ทองเที่ยวไปในประเทศไทย(กรุงเทพฯ. ธนาคารกรุงเทพ ๒๕๑๗), หน้า ๔๕

(๑๖, ๑๗) สุนทร ตั้งตระกูล, เล่มเดิม, หน้า ๑.

สิ่งที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ตำบลบ้านแปงอีกอย่างหนึ่งในอดีตคือ ความงามของสาวบ้านแปง และยังคงจักใ้มีการประกวดเทพีบ้านแปงทุกปี ปัจจุบันได้เลิกจัดไปแล้ว แม่ในงานประกวดสาวงามของจังหวัดสิงห์บุรีในยุคที่แล้ว ๆ มานั้น สาวบ้านแปงมักจะได้รับคัดเลือกเสมอ จึงมีชื่อเสียงตกเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดสิงห์บุรีด้วย คือ ปลาแม่ฉา นำมาวางเอาสาวบ้านแปง แต่งบ้านไร่ แต่ปัจจุบันเมื่อสภาพเศรษฐกิจฝืดเคือง ผู้คนจึงย้ายไปประกอบอาชีพที่อื่นกันมาก ฉะนั้นความงามของสาวบ้านแปงจึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ยังคงอยู่ เพื่อระลึกถึงอดีต(๑๗)

สิ่งที่สำคัญที่สุดและมีชื่อเสียงมากในตำบลบ้านแปง จนเป็นสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งในอดีตคือการทำเครื่องปั้นดินเผาโดยสาวบ้านแปงนั่นเองและเป็นแหล่งผลิตหม้อดินใหญ่แห่งหนึ่งแห่งเดียวของจังหวัดสิงห์บุรีด้วย(๑๘) อาชีพนี้ได้ทำสืบต่อกันมาช้านาน ในอดีตเคยมีผู้ทำกันเกือบทุกบ้านในตำบลบ้านแปงหมู่ที่ ๑,๒,๓ ปัจจุบัน เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ ที่ตำบลบ้านแปงเปลี่ยนแปลงไปมาก มีวัสดุอื่นที่เ้าทำแทนผลิตภัณฑ์ดินเผาด้วยกัน แต่มีคุณภาพดีกว่า เข้ามาประชาชนนิยมใช้มากกว่า ผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เ้าจึงละอาชีพนี้ไปเกือบหมด(๑๙) ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ๑๐ - ๑๕ คนเท่านั้น โอกาสที่อาชีพนี้จะหมดไปก็มีมาก(๒๐)

การคมนาคม

ตำบลบ้านแปง เป็นตำบลที่มีการพัฒนามาก่อนตำบลอื่นในอดีต ที่อำเภอพรหมบุรี การคมนาคมติดต่อภายในและภายนอกตำบลรวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง จึงสะดวกมาก ในปัจจุบันมีอยู่ ๒ ทาง คือ

(๑๘.) จังหวัดสิงห์บุรี, กรมสามัญศึกษา, หน่วยศึกษานิเทศน์, จังหวัดสิงห์บุรี, (นครสวรรค์. โรงพิมพ์ไพศาลการพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๑๗.

(๑๙, ๒๐, ๒๑.) สุนทร กิ่งตระกูล, เอมเคิม, หน้า ๖, ๗, ๘ ตามลำดับ

(๒๒, ๒๓.) จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน วันที่ ๑๔ - ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๕ (ดูภาคผนวก ก.ท้ายเล่ม)

การคมนาคมทางบก การติดต่อภายในหรือภายนอกตำบล มีถนนสายเอเชียตัดจากกรุงเทพฯ - นครสวรรค์ผ่านทางจากตำบลไปทางตำบลตะวันออก เข็กน้อย และถ้าการติดต่อภายในตำบล มีถนนลูกรังติดต่อระหว่างหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ใต้ ๓ ทางด้วยกัน คือสายหน้าบ้านสายกลางบ้าน มีรถยนต์สองแถวประจำทาง จากตำบลบ้านหม้อถึงอำเภอเมือง - สิงห์บุรีตลอดวันและโคกาศัยถนนรถประทุน ซึ่งเป็นคันคลองส่งน้ำตามโครงการมหาราชยาวตลอดพื้นที่ของ อำเภอพรหมบุรี เป็นถนนสายหลังบ้านอีกสายหนึ่ง นอกจากนี้สภาตำบลได้ดำเนินการสร้างถนนพูนดินลูกรังเชื่อมต่อไปยังถนนสายเอเชียรวม ๓ ทาง ทำให้การคมนาคมสะดวกยิ่งขึ้น

การคมนาคมทางน้ำ โดยใช้ลำน้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางคมนาคม ปัจจุบันนิยมใช้เส้นทางคมนาคมทางบกเป็นส่วนใหญ่ ทางน้ำเกือบหมดความจำเป็น ประกอบกับลำน้ำเจ้าพระยาต้นเขินมากในฤดูแล้ง ไม่สะดวกกับการใช้ยานพาหนะใด ๆ เสียค่าใช้จ่ายสูง และล่าช้ากว่า(๒๑) อาชีพของประชาชน

อาชีพหลักของชาวตำบลบ้านแปงปัจจุบันคือการทำนา พวกที่เคยมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาและเลิกไปแล้วนั้นส่วนมากจะไม่มีนาเป็นของตัวเอง ถึงมีก็น้อยมากเมื่อเทียบกับ หมู่ ๔, ๕ นอกจากนี้ก็มีการค้าขาย รับราชการ ทำอิฐ การประมงน้ำจืด การเลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป เช่น สร้างบ้าน ช่างปูน ค่ายหญ้า(๒๒) เป็นต้น ส่วนอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผานั้นมีบางบ้านในเขตหมู่ ๑ และหมู่ ๒ ช่างปั้นเป็นหญิงสูงอายุ และทำเป็นงานอดิเรกเท่านั้น(๒๓)

เศรษฐกิจของคนในตำบลบ้านแปงนี้

รายได้ของประชาชนนอกจากอาชีพต่าง ๆ ดังที่ไ้กล่าวมาแล้วยังมีโรงงาน - อุตสาหกรรมขนาดเล็ก คือ โรงงานทำอิฐ • โรง และโรงสีข้าวอีก • โรงมีตลาดประจำตำบล อยู่หลังวัดกลางชนวิทร ซึ่งตอนเช้าจะมีผักสดและของสด ของชาวบ้าน มีราคาถูกไปขายมากมาย นอกจากนี้ยังมีปั๊มน้ำมันขนาดเล็ก • ปั้ม ตามชายถนนสายในระหว่างวัดกลางชนวิทรจัดวัดพุทธาราม จะมีของขาย ซึ่งเป็นของที่ชาวบ้านทำเอง เช่น กล้วยแขก ข้าวคัมมิต เป็นต้น ปัญหาอพยพออกจากท้องถิ่นมีไม่มากนัก เนื่องจากชาวบ้านหารายได้ได้หลายทาง แต่ส่วนมากคนหนุ่มสาว เข้าไปหางานทำในกรุงเทพฯ(๒๔) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าเศรษฐกิจของชาวบ้านที่นี่ อยู่ในระดับปานกลาง และมีรายได้หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา

(๒๔) สุนทร คังตระกูล, เล่มเกม, หน้า ๑๔

ความสัมพันธ์ของอาชีพกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแอ้ง

ชนชาติที่มีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา

อาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาที่จังหวัดสิงห์บุรี มีที่บ้านบ้านแอ้ง เพียงแห่งเดียวเท่านั้น นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีเฉพาะหมู่บ้าน ๑, ๒, ๓ นี้เท่านั้นด้วย จะเห็นได้ว่า อาชีพนี้เป็นอาชีพของคนเพียงกลุ่มเดียว ขณะเดียวกันประชาชนในท้องที่อำเภอพรหมบุรี มีอาชีพทำนาถึง ๘๕ %^(๑) ทั้งยังมีลักษณะพิเศษคือประชาชนกลุ่มนี้ไม่มีความชำนาญในการทำนาสัก ยี่งแต่เดิมไม่สนใจในอาชีพทำนาอีกด้วย ดังนั้น เมื่อพวกนี้หันกลับมาทำนาส่วนมากจึงไม่มีนาเป็นของตัวเองทำ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้จึงมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากคนพื้นบ้านอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันถูกวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่กลืนจนลักษณะเฉพาะไม่ออก มีหลายคำค้นค้นแรกที่จะกล่าวคือคำค้นชนชาติ ชนชาติของคนกลุ่มนี้ไม่ใช่ชนชาติไทย แต่เป็นชนชาติลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ จากการสัมภาษณ์ข้างบ้านเครื่องปั้นดินเผาและผู้ที่เกี่ยวข้องได้โดยการสัมภาษณ์ ๑๐๐ %^(๒) ปัจจุบันคนถิ่นอื่น ๆ ยังเรียกคนกลุ่มนี้ว่า พวกลาวเวียง หรือพวก "ไทยเวียง"^(๓) "ลาวเวียง" ในที่นี้หมายถึงเวียงจันทน์ และพวกนี้เรื่องบรรพบุรุษของเขาเองอพยพมาจากเวียงจันทน์นั่นเอง และยังมีข้อมูลยืนยันอีกซึ่งจะกล่าวต่อไป เพื่อให้ไม่ให้เกิดข้อสงสัยในเรื่อง

- (๑) จังหวัดสิงห์บุรี, กรมสามัญศึกษา, หน่วยศึกษานิเทศน์, เล่มเก็บ หน้า ๑๗
- (๒) ปรีชา ลาภานันท์, นายอำเภอพรหมบุรี, หมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง โกลาภิวัฒน์ ต.บางน้ำเขียว อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี (สิงห์บุรี พิมพ์ที่ว่าการอำเภอพรหมบุรี ๒๕๒๑) หน้า ๖
- (๓) ขุดลจากการสัมภาษณ์ ภาคชนวนก ก.หาญเดิม
- (๔) อุตัย เทพศรีทงา, เมืองลาวพื้นเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง, (พระนคร สำนักพิมพ์สยามพัฒนา, 2511), หน้า 3. กล่าววว่า "สมัยก่อนเรียกคนลาวเวียงจันทน์ว่าไทยเวียงหรือลาวเวียง".

อายุของชนชาตินี้ ตั้งแต่อพยพมาจากเวียงจันทน์ถึงปัจจุบัน

อายุของชนกลุ่มนี้ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้อย่างแน่นอน แต่จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าท่านหนึ่งสมัยเมื่อท่านอายุราว ๑๒-๑๓ ปี ท่านรู้จักผู้เฒ่าท่านหนึ่ง เพศหญิง เป็นราษฎรหมู่ที่ ๑ ซึ่งในขณะนั้นผู้เฒ่าท่านนั้นอายุ ราว ๕๐ ปี เป็นคนสุดท้ายของผู้ที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ที่เหลืออยู่คนเดียว และได้ถึงแก่กรรมไปแล้วราว ๕๐ ปี^(๕) อีกท่านหนึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดกลางชนรินทร์ ชื่อ ท่านอาจารย์เพชร ท่านมรณภาพไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ อายุของท่านรวม ๕๕ ปี โยมบิดาและโยมมารดาของท่านอพยพมาจากเวียงจันทน์ เล่ากันว่าท่านเองพูดภาษาไทยไม่เป็นเลย^(๖) ดังนั้นเราสามารถประเมินอายุของชนกลุ่มนี้จากท่านทั้ง ๒ ได้ ซึ่งอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๓๖๙-๒๓๗๕ โดยสันนิษฐานว่า ผู้เฒ่าท่านนั้นและโยมพ่อกับโยมแม่ของท่านอาจารย์เพชรอพยพมาเมื่อท่านอายุราว ๒๐ ปี ดังนั้นชนกลุ่มนี้อพยพมาอยู่ ตำบลบ้านแป้งนี้ได้ราว ๑๕๐ ปี มาแล้ว* สอดคล้องกับหลักฐานอีกอย่างหนึ่งคือ ประวัติการสร้างวัดกลางชนรินทร์ "วัดนี้เดิมที่ชาวเวียงจันทน์ที่อพยพมา เป็นผู้สร้างขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๖๙ เพื่อให้พระภิกษุที่ติดตามมาช่วยให้อาศัยอยู่^(๗) สอดคล้อง

- (๕) จากการสัมภาษณ์ นางทองใบ เป็นสวน อายุ ๘๖ ปี ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕ (ภูภาคผนวก ข. ทายเตม)
- (๖) จากการสัมภาษณ์ นายจันทร์ เนื้อทอง อายุ ๘๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๒ หมู่ที่ ๔ ต.บ้านแป้ง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี เคยเป็นศิษย์ท่านอาจารย์เพชร และปัจจุบันเป็นมรรคทายกวัดเสาชาง ตำบล และอำเภอเดียวกัน ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔
- (๗) พระสุนทร ธรรมภาณี ร.ก. เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี "ประวัติวัดกลางชนรินทร์, พรหมโยธานุสรณ์ (พระนคร โรงพิมพ์ไทยเกษม ๒๕๒๔) หน้า ๑๗

* วิธีคิดอายุ สมมุติให้ผู้เฒ่าท่านนั้นอพยพมาเมื่อท่านอายุ ๒๐ ปี ดังนั้นอายุท่านที่มาอยู่เมืองไทย เท่ากับ ๕๐-๒๐ เท่ากับ ๓๐ ปี แล้วมารวมกับอายุของนางทองใบ เป็นสวนปัจจุบันคือ ๖๐ บวก ๓๐ เท่ากับ ๙๐ ปี ส่วนท่านอาจารย์เพชรสันนิษฐานว่าโยมพ่อและโยมแม่ของท่านอพยพมาอยู่เมืองไทยแล้ว ๒๐ ปี ท่านอาจารย์เพชรจึงเกิด รวมอายุอาจารย์เพชรอีก ๕๕ ปี รวมทั้งหมดท่านมรณภาพเมื่อ ๒๕๐๐-๒๕๒๕ ราว ๕๕ ปี ดังนั้น ๓๐+๕๕+๕๕ = ๑๔๐ ปี ดังนั้นจึงสรุปว่า ชนกลุ่มนี้อพยพมาจากลาวไม่ต่ำกว่า ๑๕๐ ปี มาแล้ว

เหตุการณ์ที่อพยพมา

สาเหตุที่อพยพมาจากการระดมตามบ้านผู้เช่าบางท่าน ก็ได้รับคำตอบว่า เพราะ
กรุงแตก แต่ก็ไม่ทราบว่าเกิดเหตุการณ์ใด แต่ทว่าเหตุการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ
ลาวในอดีตครั้ง พ.ศ. ๒๓๖๔-๒๓๗๓ แล้ว ตรงกับเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์เจ้าเมืองเวียง-
จันทน์ ซึ่งสงครามครั้งนั้นได้กวาดต้อนชาวลาวมาถึง ๓ ครั้ง ดังนี้

ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๔ ทางเวียงจันทน์ซึ่งมีเจ้าอนุวงศ์เป็นกษัตริย์
ปกครองอยู่มีความเข้มแข็งขึ้นและยังมีความสัมพันธ์กับญวนอย่างใกล้ชิดอีกด้วย ขณะเดียวกัน
ฝ่ายไทยกำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนรัชกาลใหม่จากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า-
นภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งราชวงศ์จักรี มาเป็นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี พระราชโอรส ทั้งขณะนั้นไทยเองยังคงคอยแบ่งกำลังไประวังป้อง
กันการคุกคามจากพม่า และยังมีข่าวว่าอังกฤษเตรียมจะรุกรานไทย อีกด้วย ทางลาว
จึงคิดใช้โอกาสนี้ก่อกบฏต่อไทย นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่นอีกคือ เมื่อครั้งงานถวายพระเพลิง
พระบรมศพ รัชกาลที่ ๒ นั้น พระเจ้าอนุวงศ์ได้เข้ามาร่วมงานด้วย ครั้นพอชาวลาวเวียง-
จันทน์เจ้าอนุวงศ์ก็ได้ขอร้องพระบรมราชานุญาต จากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ พา
ครอบครัวที่หมกกวาดต้อนมาอยู่ที่สระบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๖๑ พร้อมกับคณะละครใน ที่มาแสดง
ในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนั้นไปเวียงจันทน์ด้วย สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรง-
ปฏิบัติ ทำให้เจ้าอนุวงศ์ไม่พอใจมาก จึงได้ยกทัพเข้ามา ไทยสามารถตีเมืองสำคัญได้
หลายเมือง เช่น โคราช สระบุรี ทาแลนบุรี และอุบลฯ เป็นต้น แล้วกวาดครอบครัวไทยและ
ลาวไปเวียงจันทน์ ทางไทยได้ส่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลไปจับไล่ฆ่าศึก และเข้าตี
เวียงจันทน์จนแตก ส่วนพระยาราชสุภาวดีเข้าก็จำปาศึกก็ หลังจากยึดเมืองเวียงจันทน์ได้

(๔) จากการสัมภาษณ์ นางทองใบ เป็นสวน และอาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล เมื่อ ๒๑-๒๓
เมษายน ๒๕๒๕

เมื่อ พ.ศ.๒๓๗๐ ก็ได้ออกท่อนครวัดลาวเข้ามากรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก พวกที่เหลือได้แบ่งสันปันส่วนไปอยู่หัวเมืองอื่น ๆ จนหมด แต่ยังมีจับเจ้าอนุวงศ์ไม่ได้ ครั้งนี้เป็นการอพยพครอบครัวลาวมาครั้งแรกในสงครามครั้งนี้ (๘)

เมื่อ พ.ศ.๒๓๗๑ หลังจากโคตหงพระกรุณาไปรคเกล้าฯ เลื่อนมรรคาศักดิ์พระยาราชสุภาวดีเป็นเจ้าพระยาราชสุภาวดีแล้วทรงมีบัญชาให้ไปตีเวียงจันทน์อีก การไปตีครั้งนี้เป็นพระราชประสงค์ที่จะรวมเวียงจันทน์เป็นส่วนหนึ่งของไทยเลยที่เดียวโดยมีพระบัญชาให้ทำลายล้างเมืองเวียงจันทน์ให้สิ้นในที่สุคเวียงจันทน์ก็ถูกตีแตกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๒ หลังจากนั้นไม่นานเจ้าอนุวงศ์และครอบครัวก็ถูกจับได้ ครอบครัวลาวได้ถูกกวาดต้อนมาอีกเป็นครั้งที่ ๒ และ โคตหงพระกรุณาไปรคเกล้าฯให้อพยพไปอยู่ที่ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี และนครชัยศรี(๑๐)

เจ้าพระยาราชสุภาวดีที่ออกมาทรงพระกรุณาไปรคเกล้าฯให้เป็นเจ้าพระยามหินเทขา ในระยะแรก ๆ ที่กรุงเวียงจันทน์แตก ยังคงประจำอยู่ที่หัวเมืองตะวันออกของลาวคอยควบคุมลาวให้ส่งอาหารพืชผลและหาแรงงานที่เกณฑ์จากราษฎรเข้ามาไทยด้วย(๑๑) ครั้งนี้จึงเป็นการอพยพครั้งสุดท้ายของสงครามนี้

หลังจากนี้ได้มีการอพยพของชาวเวียงจันทน์อีกหลายครั้ง เช่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๘ ถูกพวกฮ่อยกมาปล้นทำลายเวียงจันทน์ครั้งที่ ๑ ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๒ ก็ถูกพวกฮ่อยกมาตีเวียงจันทน์แตกอีกครั้งที่ ๒ แต่ทั้ง ๒ ครั้งเมื่อเสร็จศึกฮ่อแล้ว ก็อพยพกลับเวียงจันทน์(๑๒) จึงไม่เกี่ยวข้องกับกรอพยพมาที่ ตำบลบ้านแม่ จังหวัดสิงห์บุรีนี้แต่อย่างไร

(๘) วอลเตอร์ เอฟ เวลสา แดง นิจ ทองโสภิต แปร ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาว "แผ่นดินพระนั่งเกล้า (พระนคร สำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๔) หน้า ๑๔๔-๑๔๕

(๑๐,๑๑) เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ "กบฏเจ้าอนุวงศ์ "พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ๓ เล่มหนึ่ง (พระนคร องค์การคำคุณุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ ๑๖ ตค.๒๕๐๔)หน้า ๑๐๐

(๑๒) อุทัย เทพศุทธา เล่มเดียวกับที่อ้างแล้วตอนก่อน หน้า ๘๕

การอพยพจากเวียงจันทน์เข้ามาอยู่ที่ตำบลบ้านแปงนี้ คงอพยพมาเมื่อสงครามปราบกบฏ
เจ้าอนุวงศ์นั่นเอง เพราะเมื่อเรามองในแง่ภูมิศาสตร์ ตำบลบ้านแปงนี้ อยู่ติดกับลพบุรี
ทั้งยังอยู่ไม่ห่างจากลพบุรี(๑๓) นักจึงน่าจะมีการอพยพครัวลาวบางกลุ่มถูกนำมาอยู่ที่นี้
ด้วย

การอพยพมาตั้งแต่เริ่มแรก

การกวาดต้อนครอบครัวลาวมาในสมัยกบฏเจ้าอนุวงศ์นั้น ไม่เพียงแต่กวาด
มาจากเวียงจันทน์อย่างเดียว ยังกวาดมาจากเมืองพวนด้วย แต่ครอบครัวเมืองพวนกระ-
จายไปอยู่หลายจังหวัด อำเภอพรหมบุรีก็มีที่ตำบลบางน้ำ เชื่อมและหมู่บ้านโคกาวีวัน
ชาวบ้านเรียกว่า ลาวพวน * ส่วนครอบครัวเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนมานี้ ถูกแยก
ออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกให้ไปอยู่ที่บ้านทางกระเบนหรือเรียกว่าบ้านใหม่ มาชามหยอง
ปัจจุบันคือตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พวกนี้มีอาชีพเป็นช่าง
ทำอิฐและช่างทำกระเบื้องดินเผา เหตุที่นำไปไว้ที่นั่นเพราะทางไทยสมัยนั้นมีนโยบายจะ
ขอมกรุงศรีอยุธยา (๑๔)

พวกที่ ๒ ยังแบ่งย่อยออกไปอีกเป็น ๔ กลุ่มตามความสามารถในการประ-
ทอมอาชีพ คือพวกแรกมีอาชีพทำอิฐ อิฐที่ปั้นในสมัยนั้นเป็นอิฐก้อนใหญ่ ปัจจุบันยังเหลือทำ
อิฐอยู่เพียง ๑ บ้าน อาศัยอยู่ตอนเหนือสุดของหมู่ที่ ๑ ของตำบลบ้านแปง บริเวณวัดเจติย-
หัก เหนือวัดคูขันธ์ไป เรียกหมู่บ้านเตาอิฐ ถัดจากหมู่บ้านเตาอิฐก็จะเป็นที่อยู่ของพวกที่ ๒

(๑๓) จากแผนที่ ภาพถ่ายแผนที่, ทั่วย่อม

* ๑๔ อำเภอพรหมบุรี. ประเพณีเก่าๆ ของวัดกุฎีทอง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี, ๖-๗
ภูมิภาพพื้น ๒๕๒๔, หน้า ๗

(๑๕, ๑๖) จากการสัมภาษณ์ อาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล, อาจารย์ใหญ่โรงเรียนชุมชนวัดเทพ
มงคล, ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

พวกนี้เองที่มีอาชีพปั้นหม้อดินมาแต่เดิมและเป็นพวกที่เผยแพร่การทำเครื่องปั้นดินเผาไปยังหมู่บ้านอื่น จนหากันเป็นที่แพร่หลายในเวลาต่อมา พวกนี้จะอยู่ในหมู่ที่ ๑ เช่นเดียวกับที่เรียกว่าหม้อ ดัดจากพวกที่ ๒ ก็จะเป็นพวกที่ ๓ พวกนี้อยู่ในหมู่ที่ ๒ คือตั้งแค่วัดกลางไปจนถึงวัดกลางอนรินทร์ พวกนี้ไม่ได้มีอาชีพโคเป็นหลักมาแต่เดิม โคแต่อาศัยการเรียนรู้อาชีพประกอบอาชีพเอาทีหลังเมื่อโคมาอยู่ที่นี้^(๑๖) พวกนี้เดิมอยู่ที่บ้านสามหมื่นในเวียงจันทน์ ครั้นอพยพมาที่นี้ในตอนแรก ๆ ก็เรียกว่าพวก บ้านสามหมื่น^(๑๗) พวกที่ ๔ พวกนี้จะอยู่ในหมู่ที่ ๓ คือตั้งแค่วัดกลางอนรินทร์ไปจกวัดพุทธาราม แต่เดิมเป็นช่างทำปูนขาวปัจจุบันเลิกทำไปหมดแล้ว^(๑๘)

ตามความจริงแล้วการอาศัยอยู่ของพวกสาวทั้ง ๔ กลุ่มจะไม่แบ่งแยกกันโดยเด็ดขาดเลยทีเดียว จะเห็นได้ว่าพวกที่เดิมมีอาชีพปั้นหม้อดินมาอาศัยอยู่ในหมู่ที่ ๒ เป็นจำนวนมาก ทั้ง ๔ กลุ่มนี้ก็เรียกตัวเองว่าพวกสาวเวียงเหมือนกัน ยังมีหลักฐานอื่นที่แสดงว่าสาวพวกนี้อพยพมาพร้อมกันคือ ในการอพยพมาครั้งนั้นหัวหน้าที่น่าชาวเวียงจันทน์หมู่ที่ มาชื่อ พระยากลางนรินทร์หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เจ้าคุณเมืองกลาง พร้อมกับมีลูกหลานท่านติดตามด้วยเป็นจำนวนมาก เมื่อตั้งหลักมันคงที่แล้วจึงรวมกันสร้างวัดขึ้น เพื่อให้พระภิกษุที่ติดตามมาด้วยได้อาศัยอยู่และขนานนามวัดนั้นว่า วัดกลาง เมื่อราว พ.ศ.๒๓๖๔ ตรงกับ

(๑๖,๑๗) จากการสัมภาษณ์ อาจารย์สุนทร คังตระกูล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนชุมชนวัดเทพมงคล ๒๑-๒๓ เม.ย.๒๕

(๑๘) จากการสัมภาษณ์ อาจารย์สุรเกษ เจริญชา และชาวบ้านอีก ๓ คน ในหมู่. ๒, ๒๑-๒๓ เม.ย.๒๕

หนังสือหลายเล่มเข้าใจว่า พวกสาวที่อพยพมาอยู่ตำบลบ้านแบ้งและมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา นี้ เป็นพวกสาวพวน ซึ่งความจริงไม่ใช่ จะเห็นได้จากสาวเวียงที่นี้ไม่มีประเพณีการทำ จากการสัมภาษณ์ อ.สุนทรคังตระกูล ทั้งเรื่องภาษาที่ไว้ทุกข์ของ ที่ ต.บ้านแบ้ง ก็ไม่เหมือนกับสาวพวน และจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านตามภาคชนบทหลายเล่ม ว่ามาจากเวียงจันทน์

สมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งเป็นมีแรกที่ชาวลาวเวียงเหล่านี้อพยพมา ใน เหตุการณ์ปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์ และโคตังวัดนี้เป็นวัดประจำหมู่บ้าน ของตนซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงวัดให้ดีขึ้น จัดสร้างมณฑลพระพุทธรูปเจ้าของ โดยมีท่าน เจ้าคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ เป็นผู้ดำเนินการ สร้าง^(๑๙) ซึ่งท่านเองก็เป็นชาวเวียงจันทน์โดยกำเนิด^(๒๐) ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดกลาง วนรินทร์

จากข้อมูลข้างต้นกลุ่มชาวลาวยุคนี้ มาจากเมืองเดียวกัน และมีเจ้าเมืองคนเดียวกัน ยังมีข้อสังเกตอื่น คือในคานประเพณี ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอพนมบุรีอีก อย่างหนึ่งคือประเพณี ก่าฟ้า ซึ่งประเพณีของ ชาวพวนและจะมีทุกปีที่บ้านบางน้ำเชี่ยว^(๒๑) และหมู่บ้านโกลาภิวัฒน์ บ้านบางน้ำเชี่ยวนี้เป็นตำบลที่อยู่ติดกับตำบลบ้านแปง แต่ชาวที่ตำบล บ้านแปงกลับไม่เคยมีประเพณี^(๒๒) เลยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงว่าพวกลาวที่บ้านแปง นี้ไม่ใช่พวกลาวพวน แต่กลับมีประเพณีบางอย่างที่ร่วมกันปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองคงจะกล่าวต่อไปในคานวัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านแปง

วัฒนธรรม เป็นคำที่เกิดจากการนำ เอาคำ วัฒนธรรม มาเข้าผสมกัน แปลว่าธรรมเนียมเป็นเหตุให้เจริญ ตรงกับภาษาอังกฤษแปลว่า Culture วัฒนธรรมจึง เป็นในฝ่ายที่ ฝ่ายเจริญ อันทำให้ผู้มีวัฒนธรรม มีฐานะทางสังคมสูงขึ้น วัฒนธรรมถือว่า

- (๑๙) พระสุนทรธรรมภาณี, เล่มเดียวกันกับที่ได้อ้างไว้แล้ว หน้า ๑๗
- (๒๐) อำเภอพนมบุรี, ประเพณี ก่าฟ้า วัดกุฎีทอง อ.พนมบุรี จ.สิงห์บุรี อ.พนมบุรี ๖-๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕ หน้า ๑ และหน้า ๗
- (๒๑) นายสุนทร ทั้งตระกูล, เล่มเดียวกับที่เคยอ้างแล้ว ๑๑
- (๒๒) จากการสัมภาษณ์ อาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล และชาวบ้านบ้านแปงมาหาท่าน ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

เป็นมรดกตกทอดทางสังคม ที่คนในสังคมต้องช่วยกันรักษา และทะนุให้เจริญยิ่งขึ้น
วัฒนธรรมแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ คือ ด้านภาษา ด้านการละเล่น คนตรี สถาปัตยกรรม
และศิลปกรรมเป็นต้น^(๒๓) สำหรับชาวลาวเวียงที่ตำบลบ้านแบ็งนี้ก็มีวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่
หลายอย่างและบางอย่างก็ถูกกลืนกับวัฒนธรรมไทยจนไม่มีเอกลักษณ์ของตัวเองอยู่เลย ซึ่ง
ไม่ขอกล่าวในที่นี้จะกล่าวแต่วัฒนธรรมที่พอมีเอกลักษณ์ที่แสดงถึงเชื้อชาติเดิม บางอย่างใน
ปัจจุบันก็หาไม่ได้แล้ว

วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผา เครื่องปั้นดินเผาที่ชาวเวียงที่ตำบลบ้านแบ็งปั้นกัน
ในครั้งแรกนั้น คือหม้อคอ รูปร่างของหม้อคอส่วนกันไม่กลมมีลักษณะปานธำทิวหม้อจะป่อง
ออก มีคอ และปากบานออก ไม่มีลวดลายใด ๆ มีลักษณะเหมือนกับหม้อดินที่ปั้นกันตามชนบท
ทั่วไปในประเทศลาว (ดูภาพที่ ๑) วิธีการเผาก็เป็นกาเผากลางแจ้ง^(๒๔) เช่นเดียวกับ
อีกด้วย ดังนั้นวัฒนธรรมการปั้นหม้อที่ ต.บ้านแบ็งนี้ จึงน่าจะมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมการ
ปั้นหม้อของลาว

วัฒนธรรมการถ่ายทอดเครื่องปั้นดินเผา การถ่ายทอดการทำเครื่องปั้นดินเผา
ของช่างที่นี่ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน หรือเป็นญาติที่มีเชื้อสายลาว
เวียงเหมือนกัน ไม่จำกัดว่าจะเป็นผู้หญิง หรือผู้ชาย แต่ส่วนมากผู้ที่รับการถ่ายทอดนี้เป็น
ผู้หญิง ส่วนผู้ชายมักจะไม่ชอบอาชีพนี้ และเป็นคานิยมของผู้ชายที่ไม่ประกอบอาชีพนี้ ในสมัย
นั้นค่านายไม่จำกัด แต่ส่วนมากก็ฝึกหัดว่าออกจากชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แล้ว วิธีการก็โดย
ให้ผู้เรียนไปทำงานอยู่กับผู้สอนจนมีความชำนาญแล้วจึงแยกไปทำของตัวเอง เมื่อใดก็ได้^(๒๕)

(๒๓) หน่วยศึกษานิเทศน์ จังหวัดสิงห์บุรี เอมเดียวกับที่เคยอ้างแล้ว หน้า ๔๐

(๒๔) บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ราชาอาณาจักรลาว (พระนคร สำนักพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ๒๕๐๓) หน้า

๒๔๒

* สมัยก่อนมีโรงเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ซึ่งมีเด็กนักเรียนสำเร็จแล้วก็อายุ ราว
๑๒ ปี แต่อายุใดไม่ได้เรียนก็คงหัดตั้งแต่อายุราว ๑๒ ปี เช่นกัน

(๒๕) จากการสัมภาษณ์ อาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล และชาวบ้านแบ็ง ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๔

วัฒนธรรมทางคำภาษา ภาษาที่เร้าคึกคักสัมพันธ์กันในหมู่บ้านส่วนมากก็เป็นภาษา
ไทยภาคกลาง มีคนผู้สูงอายุบางท่านเท่านั้นที่ยังใช้ภาษาลาวคึกคักสัมพันธ์กันอยู่ในปัจจุบัน
มีข้อที่น่าสนใจกว่า ภาษาลาวที่ทุกถิ่นที่ คำบถบ้านแปงนี้ ไม่เหมือนกับภาษาลาวพวนที่ทุกถิ่น
ในคำบถบางน้ำเขียว ทั้งศัพท์และสำเนียง^(๒๖) อันนี้ก็เป็นที่อีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงว่าพวกนี้ไม่ใช่
พวกลาวพวน ประเพณี (ประเพณีโคกแก้งที่ประพฤตีสืบต่อกันมา แบ่งออกเป็นหลายบ้าน เช่น
จารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี) ประเพณีที่น่าสนใจของหมู่บ้านนี้ พอ
จะแบ่งได้เป็นบ้าน ๆ คือ

ประเพณีการละเล่น ที่คำบถบ้านแปงนี้เคยมีประเพณีเที่ยวสาว นับเป็นธรรมเนียม
ประเพณีของคนในหมู่บ้าน ที่มีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาอย่างหนึ่งแต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว ในสมัย
ที่ยังมีการทำเครื่องปั้นดินเผากันอย่างแพร่หลายที่นั่นนั้นแทบทุกบ้านในหมู่ที่ ๑, ๒, ๓ ของ
คำบถบ้านแปงจะมีการทำเครื่องปั้นดินเผาทั้งนี้ทั้งมา ๕.๐๐ น. - ๒๕.๐๐ น. เกือบทุก
วัน ผู้เป็นส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่อยู่ในวัยสาว พวกผู้ชายที่อยู่ในวัยหนุ่มก็จะพากันมาเที่ยวเป็น
กลุ่ม ๆ ตามบ้านที่มีหญิงสาวป็นอยู่ในเวลาดวงคืน พอถึงบ้านที่คนใดคนหนึ่งชอบพอกับหญิง
สาวบ้านนั้นอยู่ชายหนุ่มผู้นั้นก็จะเข้าไปในบ้านคนอื่น ๆ ก็จะเดินไปยังบ้านอื่น ๆ ต่อไป แต่ถ้า
หากถึงบ้านที่ชายหนุ่มคนใดต้องการจะมารู้จักปรากฏว่ามีชายหนุ่มผู้อื่นกำลังคุยอยู่กับแล้ว
เขาก็จะเฉยไปคุยบ้านอื่นต่อไปโดยไม่ใช่ที่โกรธเคืองกัน แม้ว่าหญิงคนนั้นจะเป็นคนรักของ
ตนเอง ฝ่ายพ่อแม่ของฝ่ายหญิง เมื่อเห็นชายหนุ่มเข้ามาเที่ยวบ้านตน บางครั้งเขาจะเรียก
ขึ้นไปคุยบนบ้านตามลำพังสองทอสอง แต่ห้ามมิให้ชวนลามฝ่ายหญิง ซึ่งส่วนมากก็ไม่มีเรื่อง
เช่นนี้ ฝ่ายหญิงจะหาอาหารมาเลี้ยงรับของ ถ้าฝ่ายชายกลับบ้านไม่ได้ จะค้างที่บ้านฝ่ายหญิง
ก็ได้ ประเพณีนี้นอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินทั้งสองฝ่ายแล้ว ฝ่ายหญิงเองก็จะได้
มีเพื่อคุยแก้เหงาเมื่อเวลาทำงานด้วย ทำให้ไม่เบื่อหน่ายในการทำงาน ครั้นถึงเวลาเผา
เครื่องปั้นดินเผา ฝ่ายชายก็จะมาช่วยยกอิฐก้อนที่ไปเผาแล้วเก็บด้วยเฉย ประเพณีและ
บรรยากาศเช่นนี้ ได้หมดไปราว ๕๐ ปี มาแล้วพร้อมกับการเสื่อมลงของอาชีพนี้^(๒๗)

(๒๖) จากการสัมภาษณ์ นางสุเรียน สุขุม และชาวบ้านแปง, ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

(๒๗) จากการสัมภาษณ์ นายจันทร์ เนื้อทอง, มรรคทายกวัดเสาชาง และกรรมการคำบถบ้าน
แปง และนางสุเรียน, นางทองใบ เป็นฉนวน, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

ประเพณีทางศาสนา ศาสนาชาวลาวเวียงที่กู่คำบ้านแบ้งนี้ นับถือศาสนาพุทธ ดังจะเห็นจากหลักฐานการสร้างวัดกลางชนรินทร์ ว่า "....เพื่อให้พระภิกษุที่ติดตามมานั้นได้อาศัยแล้วขนานนามว่า "วัดกลางทรณิน" เป็นสำนักสงฆ์"^(๒๔) นอกจากนี้ยังมีประเพณีเกี่ยวกับศาสนาพุทธ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา และการหอนักกรีน เป็นต้น ซึ่งส่วนมากก็เหมือนกับประเพณีของไทยทั่วไป แต่มีประเพณีบางอย่างซึ่งกระทำ เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองที่จะกล่าวต่อไปนี้

ประเพณีทำบุญสารท ประชาชนที่เป็นลาวเวียงถือเอาวันสิ้นเดือน ๘ เป็นวันสารททำบุญกลางปี ส่วนประชาชนในหมู่ที่ ๔ และ ๕ ซึ่งเป็นชนชาติไทย ถือเอาวันสิ้นเดือนสิบเป็นวันสารท ประเพณีที่ลาวเวียงถือปฏิบัตินี้ เป็นประเพณีพุทธแต่บุตรภรรยาของชนไปค้าขายในเวลาเดียวกัน ในวันสารททุกบ้านจะเตรียมอาหารหวานคาวไปถวายพระที่วัด และจะจัดสิ่งของเครื่องกินเครื่องใช้บรรจุลงในหม้อดินที่ปั้นขึ้นใหม่ ให้มีจำนวนเท่ากับจำนวนของคนในครัวเรือนที่ตายไปแล้ว และจำนวนของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในครัวเรือน นำไปที่วัดจับสลากถวายพระหรือที่เรียกว่า ทำบุญสลากหัตถ์ เป็นการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษทุกคนที่ล่วงลับไปแล้วและเป็นการทำบุญเพื่อตัวเองในวันกลางปีอีกควยส่วนหนึ่ง และเรียกชื่อการทำบุญนี้ว่า การทำบุญสารทลาวภาษาพื้นบ้านเรียกว่า "บุญหม้อข้าวสารท" เพราะต้องใช้สิ่งของลงในหม้อดินไปถวายพระ ขนาดของหม้อที่ใช้มี ความจุราว ๑/๒ ถึง ตั้งแต่เช้าจนเพลน (๘.๐๐-๑๑.๐๐ น.) เคยปรากฏว่าพระแต่ละรูปต้องรับหม้อข้าวสารท ๔๐-๑๐๐ ใบ ทุกหม้อต้องมีกระยาสารทบรรจุไว้ควย หม้อที่ถวายพระนี้ถือว่าถวายทั้งหม้อควย นอกจากทำบุญแล้วยังมีการนำกระยาสารทไปแจกญาติมิตร ปัจจุบันประเพณีนี้ได้เลือนไป คงเหลือแต่ครัวเรือนละที่เดียว และเปลี่ยนจากใส่หม้อมาเป็นใส่ถาดแทน เมื่อทำบุญเสร็จแล้วก็นำถาดคืนไปอีกควย^(๒๕)

(๒๔) พระสุนทรธรรมภาณี เล่มเดียวกันกับที่ได้อ้างแล้ว หน้า ๑๗

(๒๕) นายสุนทร ทั้งตระกูล เล่มเดียวกันกับที่ได้อ้างแล้วนั้น หน้า ๑๖

ประเพณีหมองผ้า ปัจจุบันไม่มีทำกันแล้ว เป็นประเพณีเกี่ยวกับการบวชนาค จะมีการหาผู้ที่จะออกบวช ไปขอมาลาบวชตามบ้านชาวบ้าน โดยมีพ่อหรือแม่ที่ไต่ถือโถก

ใส่น้ำใครไปค้ำย นอกจากนี้ยังมีอีกผู้หนึ่งถือของอยู่ เมื่อถึงบ้านใครก็ให้ตีของขึ้น การตีนี้ไม่ไต่ที่เป็นจังหวะแต่อย่างใด เป็นการบอกเจ้าของบ้านว่ามีผู้จะออกบวชมาที่บ้าน ผู้ใดจะช่วยงานค้ำยอะไรก็มอบแก่ผู้ออกบวชเอง ประเพณีนี้เคยได้รับการฟื้นฟูครั้งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๐ โดยท่านเจ้าคุณ พระพรหมโมลี เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี เจ้าอาวาสวัดกลางฯ แล้วยกเลิกไปในบัดนี้^(๓๐)

ประเพณีการจักงานศพ ในท้องถิ่นที่มีประชาชนเป็นลาวเวียง เมื่อมีคนตายขึ้นในบ้านใครบ้านหนึ่ง เจ้าภาพไม่จำเป็นต้องไปบอกกับผู้ใด ผู้ใดรู้ก็จะบอกกันต่อ ๆ ไป และทุกคนก็ส่งคนไปช่วยเหลือกันเอง ถึงเวลากลางคืนทุกคนจะไปพร้อมกันที่บ้านงาน ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า "ไปจีน" ต่างช่วยเหลือเจ้าภาพจนเสร็จงาน ทั้งนี้ค้ำยเหตุว่าพวกลาวเวียงนี้ถือว่า ทุกคนเป็นพี่น้องกัน ต้องช่วยเหลือกันในยามทุกข์ ส่วนการทำบุญหลังงานปลงศพแล้วนั้น เจ้าภาพต้องบอกจึงจะไปร่วมงานค้ำย เพราะถือว่าระยะนี้เป็นระยะที่เจ้าภาพหมดภาระแห่งความทุกข์แล้ว ปัจจุบันประเพณีนี้ยังมีการปฏิบัติกันอยู่อย่างเคร่งครัด^(๓๑)

ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ

ชาวลาวเวียงที่ ค.บ้านแป้งนี้ มีความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณ ภูติผีโดยเฉพาะผีบรรพบุรุษอยู่ และจะต้องเคารพกราบไหว้บูชาเสมอ ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อนี้ ปัจจุบันได้สูญหายไปมาก^(๓๒) แต่พอจะประมวลได้จากความทรงจำของท่านผู้เฒ่าบางท่าน ดังนี้

(๓๐), (๓๑) จากการสัมภาษณ์นายสุนทร ทั้งตระกูล คนเดียวกันกับที่ไต่อ้างแล้ว ๒๑-๒๓ เมษายน

๒๔๒๔

(๓๒) นายสุนทร ทั้งตระกูล เล่มเดิม หน้า ๑๕

* เป็นพานขนาดใหญ่ ทำค้ำยทองเหลือง เหมือนกับโถกที่ใช้กันในแถบจังหวัดภาคเหนือ ในประเพณีขันโถก

ประเพณีขึ้นบ้าน เป็นประเพณีไหว้ผีเรือนทุกปี ผีเรือนก็คือผีบรรพบุรุษ และการไหว้ผีเรือนก็คือการไหว้กระดูกของบรรพบุรุษอันเป็นตัวแทนของผีบรรพบุรุษนั่นเอง มีพิธีกรรมดังนี้คือ พอถึงกำหนดวันที่สร้างบ้านทุกปีเจ้าของบ้านจะแต่งอาหารควาหวานใส่ถาด มีชั้น ๕ ซึ่งเป็นใบทองทำเป็นกรวย ๕ ใบ ชื่นน้ำ หลังจากนั้นก็ใช้ดอกไม้ มีดอกพุทธรักษา ดอกกุหลาบ (ดอกราชพฤกษ์) แต่จะใช้ดอกกุหลาบเป็นดอกไม้หลัก ไปผูกไว้ในที่ต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าผูกขวัญ โดยเริ่มตั้งแต่บันได โถงซาวสาร โถงน้ำ ประตูบ้าน เป็นต้น ถ้าใครไม่ขอยากทำทุกปีก็ให้นำกระดูกของบรรพบุรุษไปไว้วัด เคียงนี้ก็ยังมีการปฏิบัติอยู่ไม่ก็บ้านเท่านั้น^(๓๓)

ประเพณีการสร้างหอวัด หอวัดจะมีลักษณะคล้ายศาลาเล็ก ๆ เหมือนกับศาลเจ้าของชาวจีน แต่จะปลูกอยู่ข้างวัดนอกกำแพง เป็นสถานที่ที่ใช้ในการทำพิธีกรรมบางอย่างที่ไม่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การบวงสรวง การทรงเจ้า เป็นต้น ทั้งนี้จะมีทุกวัดถ้าเป็นวัดที่ชาวลาวเวียงสร้าง เช่น วัดกลางฯ วัดคู วัดจินตามณี เป็นต้น^(๓๔)

พัฒนาการค่านิยมของชาวลาวเวียง

แต่เดิมก่อนที่จะมีการกวาดต้อนครัวลาวมาอยู่ที่นั่น คำว่าบ้านยังมีชนชาติไทยและชนชาติจีนอาศัยอยู่ ชนชาติไทยมีอาชีพทำนาและการประมงน้ำจืด ส่วนชนชาติจีนมีอาชีพค้าขายและทำทองรูปพรรณ เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ สี่วาสมัย สายสะพาย แหวน และการเชื่อมพระ เป็นต้น พวกชนชาติลาวที่อพยพมาครั้งนี้ สำหรับพวกที่อยู่ในหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๓ การเปลี่ยนแปลงอาชีพมีไม่มากนัก ส่วนคนในหมู่ที่ ๒ เนื่องจากไม่มีอาชีพหลักของตัวเองมาก่อน เมื่อได้มาร่วมกันชนชาติจีนที่มีอาชีพทำทองรูปพรรณ จึงได้ฝึกหัดทำทองรูปพรรณกับชาวจีนที่นี่ ในที่สุดก็มีอาชีพทำทองรูปพรรณไปด้วย ทอมาอาชีพทำทองรูปพรรณเริ่มมีรายได้น้อยลง คนห่ากัลดน้อยลงตามไปด้วย เนื่องจากทองแพงขึ้น และมีผู้ซื้อน้อยลง

(๓๓)(๓๔) จากการสัมภาษณ์ อาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล คนเดียวกันกับที่ได้อ้างแล้วนั้น

กำไรที่ขายไค้นขยลงในขณะที่เครื่องปั้นดินเผากำลังทำรายได้ดีและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น พวกที่ที่อยู่ในหมู่ที่ ๒ และที่ ๓ จึงเริ่มหันมาทำอาชีพ ทำเครื่องปั้นดินเผา จนพัฒนาแพร่หลายไปทั้ง หมู่ ๑, ๒ และ ๓ ในเวลาต่อมาขณะที่อาชีพทำทองเริ่มหมดไป ปัจจุบันบางบ้านก็ยังมีเครื่องมือทำทองเหลืออยู่ อาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาจึงกลายเป็นอาชีพที่ทำกันในหมู่บ้านทั้ง ๓ นี้ เกือบทุกบ้าน^(๓๕)

อาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผา

อาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาในระยะเริ่มแรก มีการปั้นเฉพาะหม้อดินเท่านั้น ชาวบ้านจึงมักเรียกอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาที่นี้ว่า อาชีพการปั้นหม้อดิน เนื่องจากสมัยก่อนประชาชนนิยมใช้หม้อดินในการหุงต้มอาหาร หม้อของชาวบ้านแ่งจึงเป็นที่นิยมใช้ทั่วไป และนิยมเรียก หม้อดินของชาวบ้านแ่งนี้ว่า "หม้อลาว"^(๓๖)

ชนาคอุตสาหกรรมของอาชีพนี้ เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ไม่เคยปรากฏว่ามีกิจการจ้างแรงงานของช่างปั้นเลย ในกระบวนการปั้น ช่างปั้นมักจะเป็นผู้หญิงส่วนผู้ชายจะช่วยในงานบางชิ้น เช่นการทำฝาหม้อ ที่ชาวบ้านเรียกว่า ฝาละมี การซุกดิน การชน การชนหม้อไปเผาและเก็บ เป็นต้น แต่ผู้ชายมักจะทำอาชีพอื่นที่มีรายได้มากกว่า เช่นการทำนา การทำการประมง การเลี้ยงสัตว์ และการนำหม้อไปขาย เป็นต้น ผู้ชายหมู่ที่ ๑ ส่วนมากจะเป็นผู้นำหม้อดินไปขายปลีกด้วย ส่วนหมู่ที่ ๒ ทำนาบ้าง นำปลา ปลารายาง และในหมู่ที่ ๓ นั้นผู้ชายส่วนมากมีอาชีพทำนาเป็นหลัก ส่วนรายได้ของเครื่องปั้นดินเผาในอดีตยังไม่ดีเท่ากับการทำนา รายได้สูงสุดของอาชีพนี้คือเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ จากนั้นก็ลดลงเรื่อยมาทั้งขอกจำหน่าย รายได้และจำนวนผู้ผลิต จนถึง พ.ศ.๒๔๒๓-๒๔๒๔ ระยะเวลาประชาชนนิยมปลูกไม้ดอกไม้ประดับประเภท วาน บอน โกศล ฯลฯ กันมาก จึงทำให้กระดางขายได้ราคาดีมากตามไปทั่ว แต่ผู้ที่ทำอาชีพนี้ ก็ยังคงเหลือเพียง ๒๐ รายเท่านั้น นับว่ามีปริมาณน้อยมากเมื่อเทียบกับสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในกิจการจำหน่ายในสมัยก่อนจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่บ้าน โดยบรรทุกเรือออกไปจำหน่ายปลีกอีกต่อหนึ่ง บางคนก็ออก

(๓๕) จากการสัมภาษณ์ คุณป้าทองใบ เป็นสวน และชาวบ้าน ๒๒-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕.

และจากหนังสือของอาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล เล่มที่ ๕.

(๓๖) นายสุนทร ทั้งตระกูล เล่มที่ ๖.

ไปจำหน่ายเองโดยทางเรือคั้งที่ไค้กล่าวมาแล้ว ปริมาณการจำหน่ายสูงมาก จนผลิตไม่ทัน นอกจากจะขายส่งทางเรือ ยังขายปลีกระหว่างหมู่บ้านอีกด้วย แต่มาระยะหลัง ้ทองขายตามแต่ผู้สั่งทำ และผู้สั่งก็ลดลงเรื่อย ๆ อีก เช่นกันทั้งจำนวนผู้สั่งและปริมาณการสั่งทำ ช่างปั้นจึงทยอยกันเลิกอาชีพนี้ไป ระยะเวลาที่เลิกทำกันส่วนมากก็ราว ๒๐ ปีมาแล้ว ปัจจุบันคงเหลือทำกันน้อยเต็มที จากสาเหตุที่วัสดุสำหรับทำเครื่องปั้นดินเผา มีราคาสูงขึ้น และปัจจุบันผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันกับที่ทำจากวัสดุอื่น เช่นอลูมิเนียม เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ ซึ่งทนกว่า สวยงามกว่า ทั้งยังราคาไม่แพงนัก มีมากขึ้น ผู้ใช้จึงหันไปใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้แทน ราคาส่งของเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันก็ราคาถูกลงมากเมื่อเทียบกับราคาค้นทุกการผลิต การจำหน่ายก็เป็นการยากลำบาก ผู้มาสั่งทำเองมักสั่งแต่ละครั้งห่างกันราว ๒-๔ เดือน และมีปริมาณน้อยลงเรื่อย ๆ ช่างที่เคยทำอยู่ส่วนใหญ่จึงอพยพเข้าไปหางานทำในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง ผู้ที่มีนาอยู่บ้างหรือมีความรู้เรื่องการทำนาก็หันกลับไปมีอาชีพทำนา และส่วนใหญ่ไม่มีนาเป็นของตัวเอง จึงต้องเช่านาผู้อื่นทำ แต่เดิมคงไม่คิดว่าอาชีพของตนจะสิ้นสุดลงจึงไม่สนใจในการเกษตรมาก่อน เป็นเหตุให้ไม่มีที่คิดไว้ทำการเกษตร ปัญหานี้เกิดขึ้นกับประชาชนในหมู่ที่ ๑ มาก มีบางคนพอมีทุนอยู่บ้างก็หันมาทำปศุสัตว์ทำน้ำปลาเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เพื่อนำไปขายยังท้องถิ่นอื่น ครั้นหลังจากสร้างเขื่อนเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาทขึ้น ปรากฏว่าปลาที่จะนำมาหมักน้ำปลาหรือทำปลาร้ามีจำนวนน้อยลงตามลำดับ จนต้องพากันเลิกอาชีพนี้ไปอีก^(๑๓) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังมีอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผายังพอมีเหลืออยู่ในหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๒ แต่ก็เป็นการทำไม่ต่อเนื่อง เช่นงานอาชีพทั่วไปตามโรงงานอื่นมาว่าจ้าง ช่างปั้นเหล่านั้นก็จะละการทำเครื่องปั้นดินเผาไปทำอย่างอื่นทันที และส่วนมากก็ทำเป็นงานอดิเรกเท่านั้น^(๑๔)

(๑๓) นายสุนทร ทั้งตระกูล, เอมเคิม, หน้า ๕, และจากการสัมภาษณ์ท่านผู้เฒ่าหลายท่าน, ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕.

(๑๔) จากการสัมภาษณ์ช่างที่มีอาชีพนี้อยู่ใน ต.บ้านนั้ง เมื่อ ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕ ภูภาคยมวก ก.

* ระยะเวลาหมายถึง ราว ๒๐ ปีมาแล้ว

ประวัติและวิวัฒนาการของการปั้นหม้อดินของชาวมอญ จังหวัดสิงห์บุรี

รูปแบบและลวดลาย

รูปแบบและลวดลายของเครื่องปั้นดินเผาที่ชาวลาวเวียงป็นนี้มีการเปลี่ยนแปลง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ระยะคือ ระยะวัฒนธรรมของชนชาติและระยะรับวัฒนธรรมจากภายนอก แต่ทั้ง ๒ ระยะก็มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก เครื่องปั้นดินเผาที่พบนที่ตำบลบ้านแป้งนี้เป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภท soft earthen ware ซึ่งเป็นเครื่องปั้นที่ปั้นด้วยดินเหนียวธรรมดาไม่มีส่วนผสมอย่างอื่นนอกจากทราย เเผาที่อุณหภูมิค่า ราว ๔๐๐-๑,๕๐๐° C ลักษณะผลิตภัณฑ์ เนื้อค่อนข้างหนาและเหนียวมีความพรุนตัว (Porous) ค่อนข้างมากสีของเนื้อหม้อเมื่อเผาแล้วส่วนมากจะมีสีน้ำตาลอ่อน หรือสีน้ำตาลแดง เป็นผลิตภัณฑ์ชนิดไม่เคลือบ เวลาเคาะมีเสียงกังหิม ไม่กังวาลเหมือนผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น^(๑) รูปแบบและลวดลายของหม้อแบ่งเป็นระยะดังนี้

ระยะวัฒนธรรมของชนชาติ รูปแบบและลวดลายในระยะนี้เป็นเช่นเดียวกันกับที่เคยปั้นอยู่ที่เดิมเมื่อครั้งยังไม่อพยพมา เป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าชนชาติเดิมสืบเชื้อสายมาจากไทเป็นวัฒนธรรมทางศิลปประจำเชื้อชาติของตนเอง ลักษณะของหม้อ (ดูภาพที่ ๒) ตามองค์ความรู้ คัวหม้อจะเป็นรูปวงรี ก้นป้านคล้ายบาตรพระ ตามองค์ความรู้หม้อจะเป็นรูปทรงกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลางใหญ่สุดตรงตัวหม้อ ราว ๑๓ นิ้ว ท่อจากตัวหม้อจะเป็นคอหม้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นแนวเอียงลาดไปยังปากหม้อ หักมุมกับส่วนตัวหม้ออยู่เข้าไปยังส่วนปากหม้อ ส่วนปากหม้อจะบานแผ่ออกไปประมาณ ๑-๒ นิ้ว ขอบนอกและในเป็นวงกลม หม้อชนิดนี้ไม่มีลวดลายใด ๆ มีความหนาราว ๒ นิ้ว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า หม้อคอกหรือหม้อลาว (ดูจากภาพที่ ๒) ซึ่งจากภาพนี้เป็นหม้อที่มีลักษณะรูปแบบเดียวกับหม้อที่หาอยู่ทั่วไปตามชนบทของลาว^(๒) (ดูภาพที่ ๑,) ดังนั้นเมื่อชนชาติลาวถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่ตำบลบ้านแป้งนี้ คงจะนำการปั้นหม้อดินและรูปแบบมาจากประเทศลาวด้วย

(๑) พวิ พรหมพฤษ, "การเตรียมเนื้อดินปั้น", วิชาเครื่องเคลือบดินเผาเบื้องต้น, (พระนคร สำนักพิมพ์โอเคียบนุโศโร, มกราคม ๒๕๒๓) หน้า ๗๘.
 (๒) บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, เหมเกม หน้า ๒๕๓

ระยะรับวัฒนธรรมจากภายนอก ระยะนี้เป็นระยะที่รูปแบบการปั้นหม้อเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก การวิวัฒนาการไม่ได้เกิดขึ้นเองในหมู่บ้านป็นที่นี้หลังจากที่โคป็นหม้อตามรูปแบบเดิมมากกว่า ๑๐๐ ปี จะเห็นได้ว่ารูปแบบและอวดลายรวมทั้งคุณภาพมีวิวัฒนาการอย่างมาก ผู้ที่นำรูปแบบหม้อใหม่เข้ามาคนแรกชื่อนางกินนุ่ย ไมทรายนามสกุล อดีตเป็นนางสีของ นางสาวละออง มีค่าเงิน นางกินนุ่ย เป็นชาวตำบลคู้งสำเภา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เมื่อ ประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว ครั้งแรกนำมาทำในหมู่บ้าน กอน หม้อชนิดนี้ชาวบ้านเรียกว่าหม้อชัค^(๑) ลักษณะมาเป็นขนาดใหญ่มาก จะมีขนาดเล็กกว่าหม้อคอ คือตัวหม้อมีเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๑๒ นิ้ว รูปร่างคล้ายหม้อคอ ปิดกันเพียงแค่ว่าไม่มีคอ ระหว่างตัวหม้อกับปากหม้อ (ดูภาพที่ ๓) มีคุณสมบัติดีกว่าหม้อคอก็คือเมื่อนำไปใส่ น้ำแล้วน้ำจะไม่ซึมเพราะในขบวนการป็นนั้นได้เพิ่มชั้นน้ำดินเหลืองมาหอรอบ ๆ นอกหม้อไว้ก่อนนำไปเผา ดินเหลืองจะอุดรูพรุนของหม้อไว้ แต่ก็อุดได้เฉพาะภายนอกภายนอกหม้อ ส่วนของเนื้อดินยังมีความพรุนตัวอยู่เสมอ

ถึงแม้ว่าขั้นที่ ๒ นี้จะเป็นขั้นใหม่ของการวิวัฒนาการของที่นี่ แต่ทั้ง ๒ ขั้นที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น เป็นรูปแบบและวิธีการป็นของสมัยก่อนประวัติศาสตร์^(๒) คุณภาพและรูปแบบของหม้อจึงไม่เป็นที่นิยมของคนปัจจุบัน ทั้งหม้อคอและหม้อชัค เคียวนี้ก็ยังมีการป็นอยู่แต่หม้อชัคมีผู้ป็นมากกว่า และเป็นที่ยอมรับใ้กว่าหม้อคอ นอกจากหม้อแล้วผลิตภัณฑ์อื่นก็มีคือ เตาวงมีลักษณะเป็นรูปทรงกลมด้านข้างและบนเปิดออก ด้านหน้าก็เปิดออก เพื่อเป็นที่สำหรับใส่หินมองจากด้านบนจะเห็นเป็นรูปทรงกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๑๒ นิ้ว หนา ๕ - ๖ นิ้ว วิธีใช้คือวางไว้กับพื้นอาจจะป็นพื้นดินหรือพื้นปูน นำภาชนะมาวางไว้ด้านบนซึ่งมีหมอนหนุน

(๑) จากการสัมภาษณ์ นางทอง มีค่าเงิน อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓๔ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านแป้ง อ.พรหมบุรี จ.สิงหนบุรี และนางทรัพย์ กิจสนอง, นางทองสี เปียมอน ๑๔-๒๔ ตุลาคม ๒๕๒๕

(๒) อาจารย์จิตร บัวบุศย์ "หม้อหุงข้าว" เอกสารแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท พระวิชัย บุหขุเคราะห์ น.ว.ม., ป.ช. เกชา บุญยคุปต์ (พระนคระมหาไไทยกรมราชทัณฑ์ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐) หน้า ๓, ๔

หาค่ายคินเชื่อมติดกับเตา ๓ อัน สำหรับรองภาชนะ (ภาพที่ ๕) ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมใช้แล้ว และไม่มีผู้ปั้นแล้ว เช่นกัน หม้อหู มีรูปร่างคล้ายหม้อชัค มีเส้นผ่าศูนย์กลางของควมหม้อตรงที่กว้างที่สุด ราว ๖ นิ้ว ปากหม้อนอกจากจะมีรูปร่างเป็นแผ่นทรงกลมรอบตัวหม้อแล้วยังมีหูยื่นออกไปอีก ๒ หู อยู่ตรงข้ามกัน หม้อหูนี้มีขนาดเล็กกว่าหม้อชัค แต่วิธีการปั้นเหมือนกัน คือคองนำดินเหลืองมาหอรอบนอกเพื่อถนอม (ภาพที่ ๖) หม้อหูนี้นิยมใช้เป็นหม้อคัมขยา หวด เป็นภาชนะที่ใช้นั่งข้าวเหนียวหรือข้าว การไรคองนำไปตั้งบนหม้อหรือภาชนะอื่น ที่สวมกับกันหวดโคพิค หวดมีรูปร่างและวิธีการปั้นคล้ายหม้อชัค คือคองมีดินเหลืองหอรอบนอกของหม้อ มีขนาดสูงกว่าหม้อชัค คือสูงราว ๑-๑๕ ฟุต กว้างราว ๔ นิ้ว ก้นกระแครง และมีรูซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๕ นิ้ว ราว ๖-๑๒ รู เพื่อเป็นทางให้อิน้ำเข้าไป (ภาพที่ ๗, ๘) มีความหนามากกว่าหม้อชัคเล็กน้อยควมหม้อบานออกไม่มากนัก ปัจจุบันยังมีผู้ปั้นอยู่ เช่นเดียวกับหม้อหู หมอน้ำมีรูปร่างคล้ายหม้อคอก ไม่คองใช้ดินเหลืองหาผิว เช่นเดียวกับหม้อคอกใช้สำหรับใส่น้ำ โดยเฉพาะหมอน้ำมีลวดลายเป็นลายปูนหลายแห่ง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ลายจิบ มีลักษณะเป็นเส้นปูนติดต่อกันรอบ ๆ หม้อ แต่ละเส้นจะไม่เชื่อมซึ่งกันและกัน (ภาพที่ ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒) ราว ๓-๔ เส้น หมอน้ำนี้เมื่อนำไปใส่น้ำแล้วตั้งทิ้งไว้ น้ำจะเย็นและหอม น้ำดื่ม ผาหม้อหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าผาละมี (ภาพที่ ๙, ๑๐, ๑๑-๑๒, ๑๖ ทรงลูก-กริช) ผาละมีมีลักษณะคล้ายจานเล็ก ๆ ขนาดตามขนาดของปากหม้อตรงกลางจะคอบ ๆ แผลมออก ตรงส่วนบนคานนอกจะมีที่จับอยู่ บางปากก็หาค่ายคินเหลือง บางปากก็ไม่โคพิค ผาละมีนี้บางครั้งช่างจะทำลวดลายเป็นเส้นปูน เช่นเดียวกับหมอน้ำ เป็นลายเส้นหยัก ๆ วนรอบผาละมีอาจจะเป็นแห่งเดียวหรือหลายแห่ง ส่วนตรงที่จับข้างอาจจะเป็นรูปนก รูปใบโพธิ์หรือเป็นปุ่มสำหรับจับขรรค์มา รูปนกนั้นถ้าในสมัยก่อนช่างจะปั้นสวยงามมาก ตัวนกเองจะแกะเป็นลวดลายเป็นปีก ลายขน และลูกคาร์คเจน ปัจจุบันหาทุไม้โคเลย นอกจากนั้นยังมีการปั้นกระดางปลุกต้นไม้และกระดางชำต้นไม้ ถ้าเป็นกระดางปลุกต้นไม้จะมีขนาดใหญ่กว่ากระดางชำต้นไม้ กระดางปลุกต้นไม้จะมีลวดลายเป็นลายจิบ คล้ายหมอน้ำ

* จากการสัมภาษณ์ช่างที่กำลังมีอาชีพมีอยู่ทุกคน, ๑๔-๒๔ ตุลาคม ๒๕๒๕

ภาคผนวก ก.

เช่นกัน ส่วนกระดางดำไม่มีลวดลายใด ๆ (ดูภาพที่ตรงรูปที่ ๑๔) นอกจากกระดางแล้ว
ปรากฏหลักฐานว่าเคยมีการปั้น กะหะ^(๕) เทาชนมครก^(๖) และของที่ระลึกอีกด้วย

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของเครื่องปั้นดินเผา เป็นแบบที่พำซิ่นง่าย ๆ ไม่มีลวดลายที่
สนใจ เน้นประโยชน์ใช้งานในชีวิตประจำวันจริง ๆ ไม่มีลักษณะข่มเพื่อยัง เช่นการปั้น
แจกัน หรือเซรามิก แม้วัตถุดินก็เป็นวัสดุง่าย ๆ หากไต่ถามพื้นบ้าน ถ้าซื้อราคาก็ไม่แพงนัก
แสดงถึงจุดประสงค์ที่ปั้นแค่ใช้กินเพียงนำไปใช้งานในคานการหุงต้มในท้องถิ่นของคนเท่านั้น
และก็ยังคงดำรงลักษณะเดิมไว้เกือบทั้งหมดในปัจจุบัน

วัตถุดิน

เนื้อดินที่ใช้ปั้นผลิตภัณฑ์ประเภท Earthen ware นั้นลักษณะที่ได้จะถูกเผาใน
อุณหภูมิไม่สูงนัก คือไม่เกิน ๑,๐๐๐° เซนเซียส เนื้อดินจะมีความพรุนตัว (Porous)
อยู่บ้าง ดินที่ใช้เป็นดินเหนียวธรรมชาติพบทั่วไปผสมทรายเพื่อแก้ปัญหาคาบแตกกร้าว ดิน
ชนิดนี้ส่วนมากมีเปอร์เซ็นต์ของเหล็กสูง มีสีน้ำตาลอ่อน น้ำตาลเข้ม เหลืองและดำ มีความ
หนาไฟไม่สูง^(๗)

ที่ตำบลบ้านแปงนี้ เป็นดินเหนียวสีดำ มีอยู่ริมฝั่งเจ้าพระยาตำบลตรงข้ามตำบล
บ้านแปงที่ตำบลโรงช้าง อำเภอพรหมบุรี ปัจจุบันยังเหลือไม่มากนักซึ่งต้องขุดลงไปลึก ๒-๓
เมตร จึงจะพบ ดินที่ขุดได้นี้จะเป็นสีดำ มีเม็ดดินหรือกรวดทรายผสมอยู่น้อยมาก ดินชนิดนี้
เป็นดินหลักที่ใช้ในการปั้นผลิตภัณฑ์ทุกชนิดชาวบ้านเรียกว่าดินเหนียวบริสุทธิ์หรือดินดำ
(ดูภาพที่ ๑๓)

ดินเหลือง เป็นดินเหนียวอีกชนิดหนึ่งที่มีสีเหลือง เนื้อละเอียดกว่าดินดำ มีอยู่
ฝั่งเดียวกับที่มีดินดำแต่บางครั้งก็ต้องออกไปซื้อจากที่อื่นเพราะดินเหลืองเหลือน้อยเกินไป
ดินเหลืองนี้ใช้ในการฉาบรอบ ๆ หม้อก่อนทำการเผา เช่นหม้อซัด หม้อหุง หวด และกระ-
ดางบางประเภท เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำซึมออกจากผลิตภัณฑ์ และดูสวยงามกว่าไม่ได้ทา
(ดูภาพที่ ๑๕)

(๕) ช่งศักดิ์ สายปัญญา เฒ่าเดียวกับที่ที่เคยอ้างแล้ว หน้า ๙๗๔
(๖) หนวยศึกษานิเทศน์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี เฒ่าเดียวกับที่ได้อาณาแล้วหน้า ๒๐
(๗) หวี พรหมพฤษ "การเตรียมเนื้อดินปั้น" หน้า ๙๕

ทราย ต้องเป็นทรายละเอียดและสามารถซุกได้จากฝั่งเดียวกับที่มีดินดำ เมื่อสมัยก่อนมีมาก ใครต้องการก็นำเรือออกไปบรรทุกเอามาได้เลย แต่เดี๋ยวนี้หลังจากที่มีเรือบรรทุกทรายมาซุกไปขาย ปรากฏว่าทรายละเอียดที่นี้หายากขึ้น จนบางครั้งต้องซื้อ ก่อนที่จะนำทรายไปผสมนั้นต้องกรองทรายให้บริสุทธิ์เสียก่อน มิฉะนั้นจะทำให้ผลิตภัณฑ์แตกได้ เมื่อนำไปเผา (ดูภาพที่ ๑๗)

มีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับ การผสมดินปั้นเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแห่งนี้ไม่เคยมีการปรับปรุงส่วนผสมของดินเลย เพื่อแก้ไขความบกพร่องของดิน แม้จะนำดินเหลืองมาฉาบเพื่อป้องกันกริมของดินแต่เมื่อใช้ไปนานเข้าดินเหลืองจะอึดติด ภาชนะก็ยังคงมีน้ำซึมออกมาเช่นกัน

เครื่องมือการทำเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องมือที่ใช้ในการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแห่งนี้แต่เดิม เป็นเครื่องมือที่ง่าย ๆ ที่หาวัสดุได้ตามท้องถิ่น ราคาไม่แพง เป็นต้นว่า เสาวเวียน ลูกหิน ไม้ซอน แต่ได้มีการพัฒนาการผสมควดง เช่นในระยะหลังได้มีจักรเพิ่มขึ้นทำให้การผลิตทวีจำนวนมากขึ้น และสะดวกขึ้น สำหรับพลังงานอื่นนอกจากแรงคนแล้วยังไม่มีการใช้มาช่วยเลย การลงทุนด้านเครื่องมือของการปั้นที่นี้จึงมีราคาต่ำมาก เครื่องมือต่าง ๆ ที่จำเป็นในการปั้นมีดังนี้

ลูกหิน ลูกหินมี ๒ แบบ แบบแรกมีรูปร่างเป็นรูปทรงกลมคล้ายวงรีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของส่วนที่กว้างที่สุดราว ๓-๔ นิ้ว ความหนาตรงที่หนาที่สุดราว ๒-๓ นิ้ว ทำด้วยปูนขาวหรือปูนซิเมนต์ (ดูภาพที่ ๒๒) ลูกหินนี้ทำหน้าที่เช่นเดียวกับหินคูดในกระบวนการปั้นสมัยโบราณในยุคก่อนประวัติศาสตร์ แต่ไม่มีคามเหมือนหินคูด ชาวป็นจะใช้ในการตีดินเป็นรูปทรงต่าง ๆ คู่กับไม้ค้อน ซึ่งจะถ่วงออกไป ลูกหินนี้บางบ้านก็ได้ปั้นขึ้นใหม่บางบ้านก็ใช้สืบทอดกันตั้งแต่บุคคบรรพบุรุษ แสดงว่าลูกหินนี้ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงมาเลย (ดูภาพ ๔๑)

ลูกหินอีกแบบหนึ่งมีขนาดเล็กกว่า เส้นผ่าศูนย์กลางราว ๑-๑.๕ นิ้ว รูปร่างไม่แน่นอน ส่วนมากเป็นรูปวงรี ดังนั้นความหนาจึงไม่แน่นอน อาจพอประมาณได้ราว ๕ - ๑ นิ้ว เนื้อของหินเป็นหินกรวดหรือเศษหินแกรนิต หินชนิดนี้ไม่ได้ทำขึ้นใช้เอง แต่เก็บได้ตาม

ชายฝั่ง ชายหาดทราย หรือชายน้ำ มีเนื้อผิวเรียบ แกร่งเป็นมัน ใช้สำหรับซักผ้าฝ้ายหรือผ้าลินิน
หลังจากหาหินเหลืองแล้ว เพื่อให้เป็นมันสวยงาม ชาวบ้านเรียกหินชนิดนี้ว่าหินซัก (ดูภาพ
ที่ ๓๗ ทรงลูกศรชี้)

ไม้ขอน ทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้จริงลักษณะของไม้ขอนประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ
ส่วนขอน และส่วนค้ำ ส่วนขอนจะมีลักษณะคล้ายพาย (ดูภาพที่ ๒๒) ยาวราว ๖ นิ้ว กว้าง
๓ นิ้ว หนาราว ๒ นิ้ว ทำหน้าที่เช่นเดียวกับไม้ตี ของเครื่องมือปั้นในสมัยโบราณ แต่ไม้
ตีเป็นรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีค้ำ การทำงานใช้คู่กับลูกหิน ลูกหินจะใช้หนุนภายในส่วน
ไม้ขอนจะคอยตีตามลูกหินภายนอก เพื่อจี้รูปทรงของผลิตภัณฑ์ให้โครูปตามที่จะเป็น

นอกจากนี้ยังมีภาชนะอื่นที่จำเป็นคือ ภาชนะสำหรับหมักดิน ทรายสำหรับร่อนตะ
และทราย เพื่อให้ดินและทรายบริสุทธิ์ขึ้น น้ำพอสกิดสำหรับหมักดินเพื่อให้ดินแห้งช้าลง กระบะ
สำหรับย้อมดิน ซึ่งอาจทำเป็นไม้กระดานไม้ แผ่นใหญ่และกว้าง เป็นต้น

ปั้นหมุน (wheel) เป็นแป้นที่เขย่งคนถีบ (Kick wheel) แบบสมัยโบราณ
(Primitive Method) มีการพัฒนาการพอสมควรและหยุดขงักไปด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ
แป้นหมุนที่ใช้กันนี้มี ๒ แบบ และมีบางแบบที่เลิกใช้ไปแล้ว คือ

เสาวีเยน เป็นเครื่องมือเค็มที่เข้ามาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มแรก วิธีนี้ช่างจะปักหลัก
ไว้หนึ่ง สูงจากพื้นดินราว ๑๔-๒๔ นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลางราว ๖-๘ นิ้ว ทรงส่วนบนของ
เสาวีเยน บางคนก็ใช้ไม้กระดานแผ่นเล็ก ๆ ตีติดไว้เพื่อเป็นแป้น แต่เมื่อสมัยแรกไม้ไผ่ทำ ขนาด
กว้างยาวของแป้นหรือหัวเสาวีเยนขึ้นอยู่กับความถึกของช่างมากกว่า หลักนี้ใช้สำหรับขึ้นรูปแต่ง
ดินให้เกิดรูปทรงตามต้องการ หรือชักผิวดินให้เรียบสวยงาม วิธีการคือใช้บาอูบหรือใช้มือจับ
แล้วเค้นรอบหลัก หลักนี้ชาวบ้านเรียกว่า เสาวีเยน ซึ่งยังมีใช้กันอยู่ในปัจจุบัน "การใช้เสาวีเยน
นี้ยังมีใช้อยู่ (ดูภาพที่ ๒๔) ที่ บ้านหม้อ ต.เขาวา อ.เมือง จ.มหาสารคาม เป็น
เครื่องมือการบ้านที่เข้ามาตั้งแต่สมัยหินใหม่"

(๔) สงวน รอคบุญ "บ้านหม้อ" อนุสาร อ.ส.ท. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปีที่ ๒๐
ฉบับที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓ หน้า ๗๒

แป้นหมุน ๒ คน ต่อมาเมื่อประมาณ ๕๐ ปี มาแล้ว^(๔) ถึงปัจจุบัน ใค้มีผู้นำแป้น
 หมุนแบบ ๒ คน เข้ามาใช้ ลักษณะคล้ายแป้นหมุนที่ไช่กันแพร่หลายของชาวป็นที่คาน กัเวียน
 และ "ท. สหิงหม้อ หมู่ที่ ๔ อ. สหิงพระ จ. สงขลา" เป็นต้น^(๑๐) และที่สำคัญคือการใช้
 เครื่องมือนี้ เหมือนกับเครื่องปั่นของมนุษย์สมัยหินที่ จ. กาญจนบุรี^(๑๑) ลักษณะของแป้นหมุน
 ๒ คน คือ แป้นมีรูปร่างทรงเส้นผ่าศูนย์กลางราว ๒๔ นิ้ว ทรงกลางมีรูไว้สวมกับเคียบ
 ไม้ที่ปักอยู่กับ คิน เมื่อสวมแป้นลงไปแล้ว แป้นจะอยู่ในระดับคินพอดี วิธีการคือ ต้องให้คน
 หนึ่งป็น คนหนึ่งหมุน แป้นนี้ชาวบ้านแป้งไค้รับความรู้มาจากชาวจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งมาสาธิต
 ให้ดู หลังจากนั้นก็ผู้นำไปใช้ ๒-๓ บ้าน ไม่ค่อยแพร่หลายนัก คงใช้เฉพาะในหมู่ที่ ๑
 เท่านั้น ปัจจุบันไม่มีผู้ใ้แล้ว^(๑๒)

จักร สืบเนื่องจากแป้นหมุน ๒ คน ค่ายเหตว่ากรปั่นไค้โดยใ้แป้นหมุน ๒ คน
 ต้องเสียกำลังงาน ๑ คน โดยไม่จำเป็น จึงใค้มีคคนคิดเครื่องมือที่ใ้ป็นคนเดียวขึ้นมา คือ
 นายทองคำ มณีวง เป็นชาวบ้านอยู่ที่ ๒ ไค้เสียชีวิตไปนานแล้ว ราว ๒๐ ปี ผู้เฒ่าท่าน
 หนึ่งเล่าให้ฟังว่า สูงคำ ไค้ไปเห็นการท่างานของรถจักรไอน้ำ ที่สถานีรถไฟชุมพร เรื่อง
 การที่ลูกสูบทำให้ออกทนกำลังของรถจักรไอน้ำ โดยใ้ลูกสูบคั่นข้อเหวี่ยง ข้อเหวี่ยงก็จะไป
 ทำให้ออกทนกำลังหมุน สูงคำจึงนำเรื่องนี้มาคิดแปลง โดยประยุกต์ใ้ล้อปูน หลอกคล้ายล้อ-

(๔) จากการสัมภาษณ์ นายทองดี เบียมอ่อน ๑๒๘ หมู่ที่ ๑ ค.บ้านแป้ง อ.พรหมบุรี

จ.สิงห์บุรี ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๕

(๑๐) ไทโรจน์สโรสร, "สหิงหม้อจะหิงหม้อ", เอ็มเคียวกันซ้อ ๑, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑

ตุลาคม ๒๓, ๖๖

(๑๑) วิสนี โพธิสุนทร "เครื่องปั่นคินเขาสสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย" ในเครื่อง
 ถ้วยในประเทศไทย, กรมศิลปกร, (พระนคร:โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, ๖๒ สิงหาคม

๒๕๒๓) หน้า ๒๖

(๑๒) จากการสัมภาษณ์ นางทองดี เบียมอ่อนและกำนัน สังกัด เฉลย ค.บ้านแป้ง ๑๒-๒๕

ตุลาคม ๒๕๒๕

เกวียนแต่มีขนาดเล็กกว่า เส้นผ่าศูนย์กลางราว ๑๖ นิ้ว หนาประมาณ ๑ นิ้ว โดยมีเหล็ก
 เส้นเป็นโครง ปูนที่ใช้อาจเป็นปูนขาว หรือปูนซิเมนต์ก็ได้ เชื่อมโยงกับข้อเหวี่ยงซึ่งเป็นไม้
 หักสองคานของล้อ ล้อทั้งสองคานก็ยังมีไมคร่งวางเป็นแนวขนานกับพื้นเพื่อเป็นที่ยึดครอง
 ของเพลาของล้อ ครงปลายข้อเหวี่ยงอีกคานหนึ่ง และมีไมกระคานเชื่อมข้อเหวี่ยงทั้ง ๒
 อยู่ด้านหลัง มีไมกระคานเชื่อมข้อเหวี่ยงทั้งสองอยู่ด้านหลังหนึ่งสำหรับเป็นที่ที่ช่างปั้นจะไขเหยียบ
 และถีบ เหมือนกับการถีบจักร เหยียบฯ ปลายอีกคานหนึ่งตรงข้ามกับล้อก็ยึดกับที่ที่คนนั่งมีแป้น
 เชื่อมกับเคียบเหล็กซึ่งจะเข้าไปในแผ่นไม้เป็นคานขวางอยู่ เชื่อมกับคานไม้ที่ไขเป็นคาน
 ยึดเพลา เคียบเหล็กจะทะลุลงไปยังไม้อีกแผ่นหนึ่งซึ่งห่างจากแผ่นบนราว ๖-๘ นิ้ว เคียบ
 ที่อยู่ระหว่างแผ่นไม้จะมีรางสำหรับยึดสายสะพาน เชื่อมติดกับเคียบเหล็ก สายพานทำด้วย
 เชือกป่าน หรือวัสดุใดก็ได้ อีกคานหนึ่งของสายพานคล้องอยู่กับส่วนประกอบล้ออีกอย่างหนึ่ง
 ที่หุ้มเพลาอยู่แต่ เชื่อมติดกับล้อ เมื่อไขเท้าถีบคร่งไมกระคานปลายข้อเหวี่ยง ข้อเหวี่ยงก็จะ
 ทำให้ล้อหมุนเมื่อล้อหมุนก็จะทำให้สายพานหมุนตาม ซึ่งจะดุดให้แป้นหมุนไปด้วยความเร็ว
 ของแป้นขึ้นอยู่กับความเร็วของช่าง โดยไม่ต้องใช้พลังงานไฟฟ้า หรือเครื่องจักรช่วยเลย
 ต่อมาเนื่องจากล้อปูนเมื่อถูกแรงเหวี่ยงของล้อจากการหมุนมาก ๆ เข้า จะทำให้เนื้อปูน
 หลุดเป็นสะเก็ดออกมา ทำอันตรายต่อผู้ใช้ ซึ่งมีน้ำหนักมากทำให้ส่วนประกอบอื่นชำรุดเร็ว
 คับ ดังเช่นเพลา หรือคานยึด มักจะฉีกขาดอยู่เสมอ จากข้อบกพร่องนี้จึงทำให้มีผู้คิดเปลี่ยน
 ล้อจากล้อปูนเป็นล้อไม้ คือ นายจุง ฮวงโฮ เป็นก๋ง(ปู่)ของนางทุเรียน สุรบุญ ไทเสียบชีวิต
 ไปนานแล้ว เนื่องจากนายจุงมีอาชีพทำเกวียนขายจึงลองคิดแปลงล้อเกวียนให้เล็กอง แล้ว
 จึงนำมาใช้แทนล้อปูน ส่วนประกอบอื่น ๆ ยังคงเหมือนเดิม ปรากฏว่าใช้ได้ดีกว่าล้อปูน เมา
 กว่าและไม่แตกง่าย จึงทำให้เครื่องกงหนและไม้เป็นอันตรายจากการกระเด็นของสะเก็ดปูน
 มาถูกทำให้เกิดการบาดเจ็บได้ อย่างไรก็ตามทั้งล้อปูนและล้อไม้ยังมีการใ้ใช้อยู่ทั่วไปที่ตำบล
 บ้านแปงนี้ บางบ้านของผู้ที่เลิกปั่นไปแล้วยังมีจักรชนิดนี้อยู่ทั้งสองแบบ (รูปภาพที่ ๓๑, ๓๒)

ในขบวนการปั่นจริง ๆ นั้น ช่างปั่นจะไขหังจักรและเสาวเวียนควบคู่กันไป บาง
 บ้านก็ใช้จักรสำหรับปั่นปากหม้อ และชักบิดให้เป็นมัน ส่วนเสาวเวียนจะไขขึ้นรูป และคนแต่ง

กินเพื่อให้เป็นรูปภาชนะที่จะเป็นมากยิ่งขึ้น บางอาจจะใช้จักรหรือเสาวเวียนอย่างเคียวเลยก็ได้ แต่จักรมักจะเป็นผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ได้ไม่คืนัก ส่วนมากจะใช้เสาวเวียนแทน อัตราการปั้นของการใช้เสาวเวียนและใช้จักรผลิตที่ใดไม่แตกต่างกันมากนัก

เตาเผา ตั้งแต่แรกเริ่มการทำเครื่องปั้นดินเผาที่ตำบลบ้านแปงนี้ ในการเผาผลิตภัณฑ์ข้างป็นใช้วิธีการเผากลางแจ้งหรือเตาเปิด (Open Fires or Domestic Fire) ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า เตาคาค วิธีการเผาแบบนี้เหมือนกับวิธีการเผาในประเทศลาว (ดูภาพที่ ๑) ที่ปั้นกันอยู่ตามชนบท และการปั้นของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย เช่นที่บ้านเชียง เป็นต้น^(๑) เชื้อเพลิงที่ใช้เขาก็กมีฟางข้าวและโคลนดินเหนียวที่ชาวบ้านเรียกว่าขอม นอกจากนี้อาจจะใช้กานทาด แห้งแทนขอมหรือใช้สมกันก็ได้ ใช้ถ่านไม้ได้เนื่องจากจะทำให้ผิวหม้อมีสีไม่ดำตามที่ต้องการ คาดว่าเชื้อเพลิงนี้คงให้ปริมาณความร้อนพอดีความที่ช่างต้องการโดยไม่ต้องการปรับความร้อน สถานที่ที่จะเผา เป็นที่ใดก็ได้ ต้องเป็นที่โล่งแจ้ง มีกรรมวิธีย่อ ๆ ดังนี้คือ นำขอมและฟางมาปูลาดกับพื้นแล้วจึงนำผลิตภัณฑ์มาวางเรียงทับจากนั้นจึงนำฟางข้าวมาสมทับอีกชั้นหนึ่งให้มิดแล้วจึงจุดไฟเผา จะเห็นได้ว่าการเผาไม่ต้องการเตาควยวัสดุอื่น ๆ เช่น อิฐหรือปูน หรือการชุกดินเลย ความร้อนที่ใดไม่สูงนักราว ๓๐๐-๑,๐๐๐° เซนเซียส ความร้อนขนาดนี้ทำให้ผลิตภัณฑ์แข็งตัวแบบที่เรียกว่า soft Porous earthen ware แต่ไม่อาจเผาให้เนื้อดินแกร่งและแน่นจนน้ำซึมผ่านไม่ได้ การเผาแบบนี้ภาชนะมักถูกเปลวไฟทำให้เกิดสีเข้มทำให้เกิดสีเข้มหรือดำในบางส่วน แต่ถ้ามีความชำนาญในการเผาก็อาจเผาให้ไม่เกิดรอยค่างได้ คือการเผาอย่างให้มิดควัน (Smoke Free or Noosphere) แต่ที่ตำบลบ้านแปงนี้ ยังเผาไม่ให้มิดควันไม่ได้ การเผาจึงมักเกิดรอยค่างดำ การเผาที่ใช้เวลาราว ๑-๒ ชั่วโมง (ดูภาพที่ ๓๔,๔๐) การเผากลางแจ้งแบบนี้ปัจจุบันชาวบ้านแปงยังใช้วิธีนี้อยู่ แสดงว่าการเผาไม่เคยมเปลี่ยนเป็นวิธีอื่นเลย

(๑๓) เสริมศักดิ์ นาคบัว, "เตาเผาเครื่องปั้นดินเผาทางภาคเหนือของประเทศไทย"

เครื่องเคลือบดินเผาทางภาคเหนือของประเทศไทย, (กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๒), หน้า ๓๑.

เช่นวิธีการชุกเตา หรือการก่อเตาควยอิฐ แม้จะมีผู้นำเอาวิธีอื่นมาใช้บ้างแต่ก็ไม่เป็นที่นิยมกันในหมู่ช่างปั้น "ผู้นำมาชื่อ นางกิมนุ้ย คนเดียวกันกับคนที่นำเอาหม้อซึกเข้ามาและครั้งแรกหม้อซึกก็ใช้เตาชนิดนี้เป็นเตาเผามาก่อนด้วย เตาที่นำมานี้ชาวบ้านเรียกว่าเตาอิฐ ใช้อิฐก่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมค้ำหน้าเปิดสำหรับใส่เชื้อเพลิง ด้านบนของเตาจะเปิดออกไม่มีปล่องควัน แต่ละคานสูงจากพื้นดินเท่ากัน คือราว ๓-๔ ฟุต เตาที่ตั้งอยู่ภายในโรงเรือน ซึ่งมีหลังคาสังกะสีคลุมเตาไว้ ดังนั้นแม้ฝนตกเตานี้ก็สามารถเผาได้ ฝึกกับการเผาถางแจ้ง ซึ่งจะเผาได้ทั่ววันที่มีแสงแดดแก่เท่านั้น พื้นดินที่จะเผาต้องแห้งพอสมควรอีกด้วย เชื้อเพลิงที่ใช้กับเตาอิฐนี้ใช้เศษขี้เถ้าอย่างเคียว เตาหนึ่งก็ราว ๕๐ ชม สามารถเผาผลิตภัณฑ์ได้ราว ๑๐๐ ชิ้น ใช้เวลาเผาราว ๑๒ ชั่วโมง สีของผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเผาดีกว่าเผาถางแจ้ง ไม่มีรอยค่างดำ มีข้อเสียตรงที่ต้องใช้ทุนมากในการสร้างเตาและเปลืองขี้เถ้ามาก ดังนั้นเตาอิฐจึงไม่เป็นที่นิยมใช้ หลังจากถูกนำมาเมื่อ ๕๐ ปี มาจนถึงปัจจุบัน และมีผู้ใช้อยู่คนเดียว คือนางกิมนุ้ยเท่านั้น ราว ๕-๖ ปีก็เลิกใช้ไปเนื่องจากห่านเลิกอาชีพนี้^(๑๔)

ขบวนการปั้น

ตั้งแต่เริ่มทำการปั้นที่ตำบลบ้านแปงนี้ กรรมวิธีการปั้น จะเป็นการปั้นโดยใช้แม่หมุน (Wheel Throwing) มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบันแม้แต่การขึ้นรูปก็เป็นการใช้แม่แบบอิสระ (Free form Method) ซึ่งทั้งการใช้แม่แบบหมุนและวิธีในรูปแม่แบบอิสระนี้ ซึ่งเรียกว่า Dabbing Method เป็นวิธีที่มนุษย์ใช้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์^(๑๕)

(๑๔) จากการสัมภาษณ์ นางทอง มีคำเนิน คนเดียวกับที่ได้อ้างแล้วนั้น และช่างปั้นที่ท่าอาชีพ นี้อยู่ ต.บ้านแปง ๑๔-๒๕ ตุลาคม ๒๕

(๑๕) วิสันชนี โพธิสุนทร เล่มเดิม หน้า ๑๒

ซึ่งกล่าวว่า " เอาดินวางบนที่รองรับคลึงดินให้เป็นรูปทรงกระบอก เอาดินรูปทรงกระบอกนี้ไปตั้งบนโต๊ะหรือพื้นที่อาจหาค่อยหอนไม้แล้วใช้หินครุของช่างในกับแผ่นดินค้ำนอกให้เป็นรูปร่างภาชนะตามต้องการ แคงปากหรือขอบแล้วจึงค้อนที่ก้นให้คึกก้นในภายหลังทำให้มีรอยค่างดำต้องการแล้วจึงเอาไปเผา วิธีนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "Dabbing Method"

แต่บางคนก็ใช้สมกันระหว่างการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนและการขึ้นรูปแบบอิสระ ก็จะได้
อธิบายต่อไปนี้

๑. การเตรียมวัตถุดิบ

๑.๑ ดินเหนียว ดินที่ขุดขึ้นมาได้ใหม่ ๆ จากบ่อจะมีสีน้ำตาลหรือสีเทาแกกซึ่ง
ยังเป็นดินไม่บริสุทธิ์ มีกรวดและเม็ดดินปนอยู่บ้าง หังยังไม่เหนียวพอ ข้างบนคองนำดินที่
ขุดขึ้นมาได้เกลี่ยตากแดดไว้ให้แห้ง การดูดินว่าแห้งได้ที่หรือไม่ก็ดูที่สีดิน ซึ่งจะมีสีเทา
และแข็งมาก จับดูไม่มีความชื้นอยู่เลย การตากดินนี้ใช้เวลาไม่แน่นอน บางทีถึง ๗ วัน
เพราะยิ่งแห้งเท่าไรยิ่งดี (ดูภาพที่ ๑๑) หลังจากนั้นจึงนำดินไปทำการหมัก
โดยการนำดินที่ตากแล้วนั้นผสมน้ำไว้จนเหลวในคูลเล็ก ๆ หรือภาชนะใดก็ได้ที่ไม่ต้องมีฝา
ปิด ไว้ราว ๑๒ ชั่วโมง- ๑ วัน ถ้าแห้งไว้นานก็ยิ่งดี "เหตุที่มีการหมักเพราะดินที่ขุด
ขึ้นมาใหม่ ๆ ความเหนียวมักจะไม่ค่อยดี หากแก่การขึ้นรูป ยิ่งหมักนานยิ่งเพิ่มความเหนียว
มากขึ้น" (๑๒) (ดูภาพที่ ๑๔)

๑.๒ ดินเหนียวเหลือง ดินเหนียวเหลืองก็เช่นกัน คือต้องนำไปหมักก่อน
เช่นกัน แต่ก่อนที่จะนำไปหมักนั้นข้างจะต้องบดดินให้ละเอียดก่อน แล้วจึงนำไปกรองบน
กระแกรวดเพื่อขจัดเอาเม็ดดินแข็ง กรวด หรือทรายออกให้หมดจึงนำไปหมักในชั้นต่อไป
(ดูภาพที่ ๑๕, ๑๖)

๑.๓ ทราย ต้องเป็นทรายละเอียดและนำไปกรอง เพื่อกำจัดเอาเม็ด
ทรายหยาบออก กรวดออกให้หมดก่อน ทรายนี้ไม่ต้องนำไปหมักเหมือนดิน ใช้ผสมดินก่อนปั้น
เพื่อป้องกันการแตกร้าวเวลาเผา (ดูภาพที่ ๑๗)

๒. การนวดดิน

หลังจากหมักดินได้ที่แล้วข้างจะนำดินเหนียวที่หมักไว้มาเคล้าผสมกับทราย
บนกะละมัง ในอัตราส่วนไม่แน่นอน แต่อาจพอประมาณได้ราว อัตราส่วนระหว่างดิน:ทราย
เท่ากับ ๔:๑ โดยปริมาตร วิธีผสมนี้ข้างจะนวดดินด้วยมือ โดยนำดินมาจำนวนหนึ่งแล้วค่อย ๆ

(๑๖) ทีวี พรหมพฤกษ์, เพิ่มเติม, หน้า ๔๑

กลิ้งกันไปผสมกับทรายซึ่งเหวากไว้กับพื้นกะบะผสมแล้ว หรืออาจจะนำดินมาโรยไว้บนทรายก็ได้ในขณะที่กลิ้งดิน ทอดเวลาต้องคอยพรมน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ และยังคงคอยดู กับเม็ดกรวดหรือเม็ดทรายที่ผสมอยู่ในดินออกให้หมดมิฉะนั้นตอนเผาอาจจะทำให้ผลิตภัณฑ์แตกหรือร้าวได้ (ภาพ ๑๗, ๑๘, ๑๙)

๓. การขึ้นรูป

การขึ้นรูปในขั้นนี้ ยังไม่มีการปั้นเป็นรูปแบบใดเลยทีเดียว รูปร่างที่ได้จากการขึ้นรูปในขั้นนี้ จะเป็นรูปร่างพื้นฐานของผลิตภัณฑ์ที่จะปั้นทุกชนิด คือจะเป็นรูปทรงกรวยปอยายไม่บานนัก (ดูภาพที่ ๒๐) มีขนาดเท่าผลิตภัณฑ์ที่จะเป็นแต่รูปร่างไม่เหมือนกัน มีความหนาราว ๐ นิ้ว ภายในกลาง ถ้าต้องการจะปั้นเป็นหม้อ ก็ต้องจับปากก่อน คือการรีดดินให้เป็นรูปปากหม้อก่อน การขึ้นรูปในขั้นนี้สามารถขึ้นได้ ๒ วิธี คือ

๓.๑ การขึ้นรูปด้วยมือ โดยช่างจะนำดินที่ผสมกับทรายจนเข้ากันดีแล้ว นำมาจำนวนหนึ่ง มีปริมาตรเท่ากับภาชนะที่จะเป็น มาปั้นให้เป็นรูปทรงกระบอกก่อน แล้วจึงค่อย ๆ ใช้มือเจาะตรงกลางรูปทรงกระบอกนั้นจนกลายเป็นช่องว่างทะลุกัน แล้วจึงค่อย ๆ คบแต่งทั้งภายในและภายนอกโดยใช้ไม้ที่ช่วยเพื่อให้กลายเป็นรูปกรวยซึ่งมีความหนาของวงแหวนขอ ๆ กัน ความหนาบางและความสูงไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความชำนาญของช่างปั้น แต่ถ้าจะทำเป็นหม้อช่างปั้นต้องทำการจับปากก่อน ถ้าทำเป็นกระดางก็ทำรูปทรงที่ได้ในขั้นนี้ไปตั้งดินได้เลย สำหรับการจับปากหม้อดินนั้น ๆ (หรือภาชนะที่ต้องมีปาก) มี ๒ วิธี (ภาพที่ ๒๑)

๓.๑.๑ การจับปากด้วยเสาเวียนมีกรรมวิธีดังนี้คือ ช่างนำผลิตภัณฑ์ที่ปั้นได้จากข้อ ๓.๑ มาตั้งบนแป้นซึ่งอยู่บนเสาเวียน จากนั้นก็นำน้ำขุ่นมาโรยให้ชุ่มมารีที่ปากผลิตภัณฑ์ ตรงส่วนที่บานออกคล้ายปากกรวย โดยใช้มือซ้ายจับเข้ามาจับขอบคานใน มือขวาถือขวานเคียวกันแต่จับขอบคานนอก ใช้ขวานและนิ้วหัวแม่มือกดเบา ๆ ทั้ง ๒ ข้าง แล้วเค้นลอบหลังหรือเค้นหน้าก็ได้ไปรอบ ๆ เสาเวียน ดินก็จะถูกรีดให้เป็นรูปปากหม้อตามที่ต้องการ ถ้าเป็นหม้อก็ควรรีดดินให้เป็นรูปคอบหม้อก่อน จากนั้นก็นำไปตั้งอมให้หมด ๆ

(ซึ่งคินก็เรียก) ไม่ต้องขึงแคค เพราะจะทำให้หม้อแห้งและแข็งมากยากแก่การทำในขั้นต่อไป (ภาพที่ ๒๘, ๒๖, ๒๗)

๓.๑.๒ การจับปากโคโยไซจักร นำฉลิกษณ์ที่สำเร็จแล้วในข้อ ๓.๑ นั้นมาตั้งบนแป้นซึ่งอยู่บนจักร ต่อจากนั้นก็ใช้น้ำชุบน้ำแล้วใช้มือจับ เช่นเดียวกับที่จับโคโยไซเสาเวียน เมื่อตั้งโคโยไซและกดคินให้แน่นกับแป้นจักรดีแล้ว จึงทำการดึงจักร ตัวแป้นก็จะหมุนไปเองข้างจะนั่งตรงที่นั่งใกล้กับแป้น เมื่อโคโยไซดีแล้วก็นำไปขึงฉลิกษณ์ให้หม้อแห้ง เช่นเดียวกับการไขเสาเวียน (ภาพ ๓๑)

๓.๒ การขึ้นรูปถ้วยแป้น ฉลิกษณ์ที่ขึ้นรูปถ้วยแป้นนี้มีขนาดไม่ใหญ่มาก นอกจากช่างผู้ชำนาญจริง ๆ จึงจะขึ้นรูปถ้วยแป้นหมุนได้ การขึ้นรูปถ้วยแป้นหมุน มีขั้นตอนดังนี้

๓.๒.๑ นำคินที่ผสมกับทรายดีแล้ว มาจำนวนพอเหมาะที่จะปั้นเป็นรูปภาชนะที่จะเป็นมาปั้นเป็นรูปทรงกระบอกจากนั้นจึงนำไปตั้งไว้บนแป้น ต้องกดคินให้แน่นเพื่อให้แน่ใจว่าคินแป้นแล้วจริง ๆ ถ้าไม่คดก็ให้ใช้น้ำช่วย ต่อมาก็ตีมือกดคินทั้ง ๒ ข้างตรงโคนก่อนคินพร้อมกับหมุนแป้นไปควาย เพื่อให้คินอัดตัวกันและบีบตัวสูงขึ้นไปในแนวตั้งระหว่างฝ่ามือ (ภาพที่ ๒๘)

๓.๒.๒ เมื่อคินสูงค้ำแล้วก็ใช้หัวแม่มือทั้งสองข้างกดลงบนยอดคิน แต่ฝ่ามือทั้ง ๒ ข้างก็ยังประคองคินอยู่ หัวแม่มือทั้ง ๒ ข้างจะค่อย ๆ แหวกนิ่วคิน ในขณะที่แป้นหมุน จนเป็นลอยฉลิกษณ์แล้วก็ค่อย ๆ ใช้น้ำมือรีดคานในของรูปทรงจนป่องออกมีรูปร่างคล้ายภาชนะที่ต้องการปั้นและจึงทำการจับปากโคโยไซ เมื่อโคโยไซที่เห็นว่าพอสมควรแล้วต่อไปก็จะถึงขั้นตอนการคัก (ภาพที่ ๒๘, ๓๐, ๓๑)

๓.๒.๓ การคัก อาจจะใช้ฉลิกษณ์หรือเชือกที่มีขนาดเล็กมากคักก็ได้ วิธีคักก็คือเอาเชือกพันตรงจุดที่จะคักในขณะที่จักรหมุนไปควาย รอบคักจะเรียบพอสมควร รูปทรงที่โคนหลังจากการคักแล้วก็มีลักษณะคล้ายรูปทรงที่โคนจากข้อ ๓.๑ คือตรงอ่อนลำตัวฉลิกษณ์ยังไม่เป็นรูปทรงตามต้องการ (ภาพที่ ๓๑)

๓.๓ การฝังดิน หลังจากชั้นรูปตามข้อ ๓. เสร็จแล้ว ข้างจึงนำรูปทรง
ที่ได้มาฝังลง ปล่อยให้หมากก่อนแล้วจึงนำไปตกแต่งให้เป็นรูปทรงตามต้องการ ถ้าทำเป็นรูป
ทรงของผลิตภัณฑ์เลยจะทำให้ยากเพราะอาจทำให้ดินบยุบ เมื่อแห้งแล้วรูปทรงที่ได้จะหดตัว
ลงไปอีก ทำให้รูปทรงเสีย การฝังอาจจะทิ้งราว ๖-๑๒ ชั่วโมง ถ้ามากกว่านี้ดินจะแข็งตัว
ยากแก่การปั้น แต่ก็มีวิธีแก้ โดยการนำเอาผ้าพลาสติกมาหุ้มไว้ใหม่เพื่อให้ดินชื้นอยู่เสมอ
ซึ่งทำให้ยืดเวลาการแข็งตัวของดินต่อไปอีกราว ๒ วัน จึงนำไปตกแต่งเป็นภาชนะตาม
ต้องการได้

๔. ชั้นที่เป็นรูปทรง

ชั้นนี้ผลิตภัณฑ์ที่ได้จะเป็นรูปทรงตามรูปแบบที่จะเป็นแล้วแต่ยังไม่เรียบร้อย
พอที่จะนำไปเผาได้ นับตั้งแต่ชั้นที่ ๑-๓,๔ นั้นกันผลิตภัณฑ์ยังไม่ติดกันเลย ชั้นนี้จึงเรียกว่า
การหุ้ม เพราะเป็นชั้นที่หุ้มกันผลิตภัณฑ์เพื่อให้เป็นรูปทรง ชั้นนี้ก็ทำได้ ๒ วิธีเช่นกัน
ดังนี้

๔.๑ การนึ่งหุ้ม การนึ่งหุ้มตีหมายถึงการหุ้มด้วยมือ ข้างจะนึ่งแล้วนำรูป
ทรงที่ถูกฝังจนหมากดี แล้วมาทำการตีโดยใช้ลูกหินคั่นอยู่ภายใน ส่วนไม้ที่จะค้อยค้อยคานนอก
รองรับกันอยู่ตลอดเวลาจนภาชนะมีรูปร่างที่ต้องการ แล้วจึงค้อยค้อยคิตให้กันดูเข้าหากันทีละน้อย
จนสนิทแล้วจึงทำการทบแต่งภายนอกให้สวยงาม แต่จำเป็นกระดางหรือหวด ต้องใช้ไม้เจาะ
รูที่กันตามขนาดและจำนวนที่ต้องการ (ภาพที่ ๓๔)

๔.๒ การหุ้มโดยใช้เสาเวียน มีกรรมวิธีดังนี้ คือข้างจะนำรูปทรงที่ฝัง
จนหมากดีแล้วมาตั้งบนเสาหลังจากนั้นก็ใช้ลูกหินหนุนภายใน ส่วนไม้ค้อยค้อยคานนอกตามกัน
ไป ผู้ตีก็จะเดินเวียนไปรอบ ๆ เสา จนกลายเป็นรูปทรงตามต้องการ จึงทำการทบแต่งให้
สวยงามบนเสาเวียนต่อไป การตีรูปทรงบนเสาเวียนนี้โดยมากจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปทรงที่อยู่
ในแนวทรง ๆ เท่านั้น เช่น กระดางและเตาวง เป็นต้น

๕. ชั้นตกแต่ง

ชั้นตกแต่งนี้หมายถึงการตกแต่งครั้งสุดท้ายก่อนนำผลิตภัณฑ์ออกเผาซึ่งขึ้น
อยู่กับผลิตภัณฑ์ทำการตกแต่ง แต่ละชั้นที่แยกไว้ อาจจะไม่ต่อเนื่องกัน ดังต่อไปนี้

๕.๑ ถ้าเป็นหม้อคอก กระจ่าง หรือผลิตภัณฑ์ที่ไม่เคล้าด้วยดินเหนียว
เหลือง และไม่ต้องประดับจวดลายใด ๆ เหมือนหม้อน้ำ ชั้นนี้จะเป็นชั้นสุดท้าย ชั้นนี้
เป็นการทำให้ผิวเรียบ และสามารถทำได้ ๒ วิธีคือ

๕.๑.๑ การใช้เสาเวียน ช่างจะนำผลิตภัณฑ์ที่ตีเป็นรูปทรงแล้วมานั้น
มาตั้งบนเสาเวียน แล้วใช้ยาชุน้ำให้พองมาก มือซ้ายคอยหนุนอยู่ภายใน มือขวาจับยา
ชุน้ำภายนอก จากนั้นจึงเคียวรอบเสาเวียน เมื่ออุบจนผิวผลิตภัณฑ์เรียบจนทั่วแล้วจึงนำ
ไปตากแดดให้แห้ง เติริยมเผา (ภาพที่ ๒๖)

๕.๑.๒ การใช้จักร ช่างจะนำผลิตภัณฑ์ที่ตีเป็นรูปทรงแล้วมาตั้ง
บนแป้นของจักรแล้วใช้ยาชุน้ำพองมากมาทำ เช่นเดียวกับข้อ ๕.๑.๑ แล้วใช้เท้าถีบตรง
ที่ตีเพื่อให้ออกหมุน เมื่อผลิตภัณฑ์เรียบรอยตีแล้ว จึงนำไปตากแดดให้แห้ง เติริยมเผา

๕.๒ ถ้าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทอหาค้วยดินเหลือง เพื่อป้องกันกริมของน้ำ
ในชั้นนี้ช่างก็ทำ เหมือนชั้นที่ ๕.๑ แต่แทนที่จะใช้ยาชุน้ำก็ชุบดินเหลืองที่หมักจนได้ที่แล้วแทน
ยสมน้ำพองมากแล้วจึงชุบให้ทั่วผิวภายนอกของผลิตภัณฑ์ พร้อมกับตกแต่งไปด้วยเฉย ไม่ต้อง
หาค้วยดินเหลืองภายใน เรียบรอยแล้วจึงนำไปตากแดดให้แห้ง ครั้นเสร็จแล้วก็ต้องนำมาชักผิว
ด้วยลูกหินรูดอีก เพื่อให้เรียบเป็นมัน การชักผิวนี้อาจใช้การนั่งชักธรรมดาเหมือนการชัก
กระดาษทรายก็ได้ อีกวิธีหนึ่งโดยใช้จักรรูด โดยช่างนำผลิตภัณฑ์มาตั้งบนแป้นหมุนแล้วจึง
นำลูกหินรูดมากดไว้รอบ ๆ ผิวผลิตภัณฑ์ พร้อมกับดึงจักรให้หมุนไปด้วย กดไปจนทั่วผิวนอก
ของหม้อ พอเป็นมันก็แล้วจึงนำผลิตภัณฑ์ไปตากแดดให้แห้ง เติริยมเผาในชั้นต่อไป
(ภาพที่ ๓๖,๓๗)

๕.๓ การทำจวดลายบนผิวรอบนอกผลิตภัณฑ์ ชั้นนี้ต้องทำต่อจากชั้นที่ ๕.๑
และ ๕.๒ แต่ยังไม่ได้นำผลิตภัณฑ์ไปตากแดดให้แห้ง จวดลายของผลิตภัณฑ์ที่ได้กล่าวมา
แล้วนั้น มักเป็นลายขุ่น มีกรรมวิธีการทำจวดลาย โดยการปั้นดินเป็นเส้นเอ็กยาว ๆ แล้ว
จึงนำผลิตภัณฑ์ตรงที่เห็นว่าเหมาะสม วิกให้แบนพร้อมทั้งกดให้ติดกับผิวของผลิตภัณฑ์ จาก
นั้นจึงใช้มือจับเป็นหยัก ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า จับจีบ การจับจีบต้องใช้ยาชุน้ำให้ชุ่มรองไว้

ที่มีอคติ โดยใจมือขวา ส่วนมือซ้ายคอยจับผลิตภัณฑ์ให้อยู่นิ่ง ๆ เท่านั้น ส่วนการปั่นลวด ลายบนที่จับของปลายะมีนั้นข้างจะปั่นเป็นรูปต่าง ๆ แล้วจึงคอบนำมาติดอีกที การทำลวด ลายโดยใช้การทักแบบนี้ มักหลุดง่าย จึงมีบางคนใช้ทำลวดลายในตัวด้วยวิธีมิกคินจากผลิตภัณฑ์ที่ออกมา เป็นแล้วจึงจับจับที่หลัง ลวดลายมักจะติดแน่นกว่าแบบแรก ส่วนลวดลายที่เป็น เส้นลิกนั้นข้างปั่นก็ใช้เหล็กจิกของบนผิวผลิตภัณฑ์ขณะที่เคียวรอบหลัก ถ้าเป็นเขาเวียน แค ถ้าเป็นจักรก็ใช้ถักจักรให้แน่นหนา ลอยเส้นจะกลายเป็นเส้นวงกลมปรากฏบนผิวผลิตภัณฑ์ เมื่อตกแตงลวดลายเรียบรอยแล้วจึงนำไปตากแดดในที่แห้ง (ภาพที่ ๓๕)

๖. ขั้นเตรียมก่อนการเยา

ขั้นนี้ก็คือการนำผลิตภัณฑ์ไปตากแดด การไปตากแดดนี้ต้องทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้แห้ง คังนั้นจึงต้องใช้แคคที่ซักพอสมควร ขั้นนี้เองเป็นเหตุให้การผลิตของบุคคล ชักถ้าไม่มีแคคพอ ถ้าผลิตภัณฑ์ไม่แห้งสนิทเมื่อเยาจะทำให้ผลิตภัณฑ์แตกได้ แต่การตากแดด ถ้าให้แห้งมากก็อาจทำให้ผลิตภัณฑ์ขาวโพลกเหมือนกัน การดูว่าผลิตภัณฑ์แห้งดีแล้วนั้น อาจ ใช้การจับเวลา เช่นถ้าแคคแรงมากก็ราว ๑ ชั่วโมง อาจจะดูเนื้อดินด้วยตา หรือการเคาะ ฟังเสียง (ภาพที่ ๓๕)

๗. การเยา

ข้างจะใช้วิธีเยากองแจ่งหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า การเยาคาค คังที่ได้ กล่าวมาแล้ว ต่อไปจะกล่าวถึงวิธีการเยา ซึ่งมีกรรมวิธีดังนี้ คือหลังจากที่ตากผลิตภัณฑ์แห้งดีแล้ว ข้างจะเลือกสถานที่ที่จะเยาซึ่งเป็นที่โล่งแจ่ง หลังจากนั้นจึงนำขอมไม้ไผ่มาวาง เรียงกันบนพื้นแล้วจึงนำหางมาวางไว้บนไม้ขอมอีกชั้นหนึ่ง จากนั้นจึงนำผลิตภัณฑ์มาวางบน ฟางเรียงกันได้ ๑, ๒ หรือ ๓ ชั้นก็ได้ แต่ไม่ควรมากชั้น เพราะอาจทำให้ผลิตภัณฑ์แตกง่าย เมื่อเรียบรอยดีแล้วจึงนำหางมาคลุมไว้ด้านบนอีกเป็นครั้งสุดท้ายให้มิด ปริมาณของไม้ขอม ฟางหรือจำนวนผลิตภัณฑ์ที่ใส่เยาแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับความชำนาญของข้าง อาจจะเป็นจำนวน ราว ๕๐-๑๐๐ ชิ้น ในแต่ละครั้งก็ได้ ขณะที่ทำการเยาข้างต้องคอยดูว่าไฟแรงพอหรือไม่ จะใส่ฟางขาว หรือไม้ขอมเพิ่ม และต้องคอยเติมขอมอยู่ตลอดเวลา จนกว่าจะทำการเยาเสร็จ การดูว่าการเยาได้แห้งหรือไม่ข้างจะวัดความชำนาญดูได้จากหลายวิธี คือ ดูได้จากเนื้อสีของ

ผลิตภัณฑ์ว่าคงโคที่แฉ่วหรือไม่ พังจากเสียงโดยการโยนก้อนหินไปโคนผิวของผลิตภัณฑ์ จะเกิดเสียงก้องกว่ายังไม่แฉ่ว บางคนก็ใช้การจับเวลา ราว ๑-๒ ชั่วโมงก็ใช้ได้ การดูสีมักดูง่ายกว่าเพราะเขาอยู่บนดิน (ภาพที่ ๓๔, ๔๐)

ผลิตภัณฑ์ที่แฉ่วเสร็จนั้นโดยทั่วไปจะมีสีแดงส้ม ถ้าเป็นผลิตภัณฑ์ที่หน้าควยดินเหลืองมักมีสีแดงจืดๆ ถ้ายังเห็นรอยขาว ๆ อยู่ก็แสดงว่ายังไม่โคที่ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่ายังไม่สุก "การเขามาแบบนี้มักสุก (Nitious) ไม่แห้งใบ โดยเฉพาะทรงที่มีเนื้อหนามักสุกไม่ทั่ว ภายนอกแข็งแต่ภายในยังค้ำอยู่ เนื่องจากอุณหภูมิไม่พอเหมาะ"^(๑๗) บางครั้งผิวผลิตภัณฑ์ที่แฉ่วแล้วอาจมีรอยค้ำอยู่ซึ่งแสดงว่าถูกควยวันมามากเกินไป^(๑๘) ชาวบ้านบอกว่าผิดตรงส่วนนั้นถูกควยความร้อนมากเกินไปจึงทำให้ดินสุกมากในการเขาส้มก่อนชาวบ้านจะนำผลิตภัณฑ์มาเขารวมกันจึงทำให้เปลือกเชื้อเพลิงน้อย ใต้อ่างจำนวนมาก บางครั้งก็มีผู้ขายจากบ้านอื่นมาช่วยยกออกไปแฉ่วและเก็บหลังจากแฉ่วเสร็จแล้วอย่างเป็นทางการที่สนุกสนานและนับเป็นประเพณีที่ดีอย่างหนึ่ง ปัจจุบันหาดูไม่ได้แล้ว (ภาพที่ ๓)

คุณสมบัติเครื่องปั้นดินเผาของตำบลบ้านแก้งนี้ คั้งที่โคกถ้ำมาบ้างแล้วในตอนต้น คือ เนื้อดินที่แฉ่วแล้วจะมีความพรุนตัวสูง สืบเนื่องจากดินที่มีความเหนียวน้อยมีความพรุนตัวสูง "เคยมีผู้นำดินที่ไปวิเคราะห์หาส่วนผสมปรากฏผลออกมาว่าเป็นดินที่เหมาะสมกับการทำกระเบื้องเผาเท่านั้น แต่ไม่ทราบว่าดินมีความบกพร่องอย่างไร มีคุณสมบัติอย่างไร และจะต้องแก้ไขอย่างไรเพื่อให้ดินมีคุณภาพดีขึ้น"^(๑๙) ส่วนผสมของดินที่ข้างที่ปั้นก็ไม่เคยมีส่วนประกอบอื่นเลย ตั้งแต่สมัยเริ่มทำมาครั้งแรก มีการป้องกันการพรุนตัวของดินก็โดยการ

(๑๗) สมชาย ๗ นครพนม "เทคนิคการทำภาชนะดินเผาส้มหินใหม่ที่บ้านแก้ง จ. กาญจนบุรี"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๘) หน้า ๒๒

(๑๘) เสริมศักดิ์ นาคบัว, เอ็มเคิม หน้า ๓๑

(๑๙) จากการสัมภาษณ์ นายหุเวียน สุนุต และนางอะออง มีคำเป็น ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕

น้ำคั้นเหลืองมาหกรอบนอกของผลิตภัณฑ์เท่านั้น ส่วนคั้นในยังมีความพรุนตัวอยู่เหมือนเดิม จึงส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร ถ้าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่โค่นาคินเหลืองเมื่อนำไปใส่น้ำ น้ำจะซึมออกมาได้ ดังเช่นหม้อคอกเมื่อนำไปปรุงอาหาร น้ำจะซึมออกมามากจนไฟดับ การใช้จึงต้องนำไปตากก่อน วิธีการตากก็คือ นำน้ำข้าวใส่ลงไปในหม้อคนให้ทั่วหม้อแล้วจึงนำขึ้นตั้งไฟเคี่ยวจนแห้ง เพื่อให้ผิวหม้อสนิท เพื่อที่จะนำไปหุงต้มได้ หม้อซัดถึงแม้จะไม่ต้องตากแต่เมื่อใช้ไปนาน ๆ น้ำก็ซึมออกมาได้เช่นกัน กระดางก็เช่นกัน น้ำซึมออกมาได้และถ้าใช้ไปนาน ๆ เซากระดางก็จะบวม รวาก็มีสภาพเหมือนคั้นใหม่อีก ซึ่งแสดงถึงการเผาที่ยังไม่สุกดี นอกจากนี้ยังมีตระไคร้มาเกาะมากทำให้ดูไม่สวยงามดังเดิม จึงใช้ เป็นกระดางประดับไม่ได้ ส่วนมากใช้เป็นกระดางชำคั้นไม้ การทนความร้อนมักทนความร้อนได้ไม่สูงนัก ดังเช่นหม้อคั้นที่มีไม่ว่าจะเป็นหม้อคอก หรือหม้อซัดจะใช้ได้ก็กับพื้น ถ้าใช้ถาดหุงข้าวอาจทำให้ราวได้และบึงถาดนำไปใช้กับเตาแก๊ซ ก็จะทำให้หม้อแตก การทนรับน้ำหนักบรรทุกก็ไม่สมกับขนาดของหม้อ เป็นต้นว่าถ้าน้ำหม้อใบใหญ่ไปใส่น้ำจนเกือบเต็ม เมื่อยกขึ้นปากหม้ออาจจะหักออกมา แต่อย่างไรก็ตามหม้อคั้นที่นำถาดไปหุงข้าวจะได้ข้าวสุกที่มีกลิ่นหอมน่ารับประทาน^(๒๐)

๒๐. จากการสัมภาษณ์ อาจารย์ สุนทร ทั้งตระกูล ที่กล่าวแล้ว

บทที่ ๔

เศรษฐกิจของอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันขนาดของอุตสาหกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เลิกทำไปแล้วและกำลังทำอยู่ รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับขนาดของอุตสาหกรรมที่ทำเครื่องปั้นดินเผา ปรากฏผลออกมา ๑๐๐ % ว่าทำเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวเท่านั้น ติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษไม่เคยมีการว่าจ้างแรงงานแต่อย่างใดเลย

ส่วนในระยะเวลาที่ทำการผลิต ผลิตได้ตลอดปีแต่ทำการเผาผลิตภัณฑ์อาหารวัตถุกับจำพวกดิน หวาย และดินเหลือง เป็นต้น จะมีปัญหาเพราะในฤดูฝนระยะที่น้ำท่วมทำให้ดินเหนียวที่ผู้ชายขึงและทองชุกสีกลงไปในดินอีกนั้นก็ถูกน้ำท่วมไปด้วย ไม่สามารถชุกขึ้นมาใช้ได้ บางคนที่มีกำลังพอ ใช้วิธีชุกดินเก็บไว้ก่อนก่อนน้ำท่วมแต่ก็ชุกขึ้นมาได้ไม่มากนัก เนื่องจากมีปัญหาที่เก็บ สำหรับการเผา ถ้าฝนตกก็ น้ำท่วมก็ และน้ำแฉกไม่จืด ก็ไม่สามารถที่จะเผาได้ ดังนั้นฤดูฝนจึงห้ามทำการเผาไม่ได้ การผลิตและการจำหน่ายจึงต้องหยุดชงัก

ต้นทุนในการผลิต

ในการทำเครื่องปั้นดินเผานี้ ต้นทุนในการผลิตโดยเฉพาะเครื่องมือมีจำนวนน้อยมาก บางคนก็ไม่ต้องลงทุนในคานนี้ เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ซื้กทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสำหรับค่าเครื่องมือนี้ ก็พอจะประมาณได้คือ

ข้อน หรือไม้ตี สามารถทำเองได้โดยการนำไม้ไผ่หรือไม้จริง ซึ่งเป็นเศษไม้ก็ได้ มาตากด้วยมีด รูปร่างเหมือนคั้งที่กล่าวมาแล้ว ขนาดเท่าใดก็ได้

ลูกหิน ที่ใช้สำหรับหมุนกับไม้ตีหรือลูกหินซักไซ้สำหรับซักหม้อซักนั้น ช่างสามารถหาวัสดุเองตามพื้นบ้าน เช่นลูกหิน อาจจะไปขอมูนซีเมนต์ที่ครมาก็ได้ เล็กน้อย แล้วก็นั่งเองด้วยมือ ตากแดดไว้สักครู่ก็ใช้ได้ ส่วนลูกหินร็คท์หาหินกรวดตามชายน้ำหรือหน้าค้ทราย ซึ่งมีอยู่ทั่วไป เมื่อน้ำในแม่น้ำแห้งชอกมาก ๆ ก็ภูเขาจังหวัดลพบุรีซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กันก็มี

จักร ที่ใช้ทำเป็นหมอนนั้น ปัจจุบันไม่มีใครสร้างแล้ว แต่ข้างส่วนมากก็ซ่อมเป็น
เมื่อเกิดการชำรุด นอกจากนี้อาจหาซื้อจากผู้ที่ได้เลิกไปแล้วได้ไม่ยากนัก ส่วนมากจักรมักเป็น
มรดกตกทอดมาแต่บรรพบุรุษ จึงไม่ต้องลงทุนซื้อแต่อย่างใด ราคาเมื่อประมาณ ๕๐ ปี มา
แล้ว ราว ๑๕-๒๐ บาท ปัจจุบันไม่สามารถทราบราคาได้เพราะไม่มีการซื้อขายกัน

เสาเวียน เสาเวียนนี้ไม่ต้องซื้อเลย ใช้ไม้โค ๗ ก็ได้ ถ้าเสาเล็กก็ทำเป็น
ไว้บนเสามีขนาดตามต้องการ และสามารถใช้แทนจักรได้อีกด้วย

กินเหนียวคำ ผู้ทำบางรายใช้วิธีการซุกเองและตนเองจะซุกเก็บไว้มากเท่าไร
หรือจะซุกเป็นครั้งคราวตามต้องการ ก็ได้ไม่ต้องลงทุนซื้อ บางคนก็จ้างคน ค่าจ้างคิดเป็นร้อย
กอนหนึ่งหนัก ๕ กิโลกรัม ค่าชน ๑๐๐ กอน ตกราว ๑๐-๕๐ บาท ขึ้นกับระยะทาง หรือบาง
คนก็มีการจ้างซื้อพร้อมจ้างขนด้วยเป็นปี ราว ๒๐๐ บาทต่อปี ถ้าซื้อจากที่อื่นหรือมีผู้นำมาขาย
ก็ตกราว ๑,๐๐๐ กอน ๑๒๐ บาท หรืออาจเหมาคิดเป็นบ่อ ๆ ละ ๓๐-๕๐-๖๐ บาทขึ้นอยู่กับ
ปริมาณดินและระยะทางที่ชน

กินเหลือง บางคนก็ไปซุกเองตนเอง เช่นเดียวกันซึ่งไม่ต้องลงทุนใด ๆ ส่วนผู้
ที่ต้องซื้อก็ขายกันในราคาเป็นกอน ๆ ละ ๓-๔-๕ บาท ซึ่งขึ้นอยู่กับระยะทางและขนาดกอน
ดิน

ทราย บางคนก็ซุกเองและตนเอง เช่นเดียวกัน ถ้าซื้อก็จำหน่ายเป็นถัง กก
ถึงละ ๓ บาท ถ้าซื้อเป็นลูกบาศก์เมตร ก็ตกราวลูกบาศก์เมตรละ ๕๐-๑๐๐-๑๕๐ บาท
ขึ้นอยู่กับคุณภาพและระยะทางที่ชน

เชื้อเพลิง ในการเผาขังมักใช้ฟางเป็นหลัก ถ้าบ้านใครทำนาอยู่แล้วก็ไม่ต้อง
ซื้อ ถ้าใครมีความจำเป็นต้องซื้อซื้อได้ในท้องถิ่นนั้น ส่วนไม้ซอ อาจจะต่องไปหาซื้อที่อื่น
เช่นที่ ค.บางน้ำเขียว แต่ก็ไม่ไถ่หนัก ราคาเชื้อเพลิงเป็นดังนี้

ฟางขาย เป็นพ่อนราคาพ่อนละ ๒ บาท

ไม้ซอ หรือโคนลำไม้ไผ่แห้ง ยาวราว ๔-๕ ฟุต เส้นผ่าศูนย์กลางราว

๓ นิ้ว ราคาจะละ ๐.๕๐ บาท ๑ บาท และ ๑.๕๐ บาท

กานทาลแห้งซึ่งใช้แทนไม้ซอได้ กานละ ๐.๗๕-๑.๕๐ บาท หรือ ๗๐-
๘๐ บาทต่อ ๑๐๐ กรัม

ปริมาณเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาโดยคิดจากจำนวนหม้อดิน ๑๐๐ ใบ จะต้อง
ใช้เชื้อเพลิงปริมาณดังต่อไปนี้

ฟาง ๑๐-๑๕ ฟ่อน

ไม้ซอ ๑๐-๒๐ ซอ

หรือกานทาล ๑๐-๒๐ กาน

ในขณะที่เผาต้องคอยเติมฟางอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการลงทุนทำเครื่องปั้นดินเผา ที่นี้จะพยายามใช้วัสดุพื้นบ้านมาใช้
ให้เป็นประโยชน์ที่สุด แหมจะไม่ต้องใช้เงินทุนใด ๆ เพียงแต่ใช้แรงงานและเวลาเท่านั้น
แต่ราคาจำหน่ายอยู่ในราคาที่ถูกลงมาก ทั้งยังนาน ๆ ขายได้ครั้งหนึ่ง กว่าจะชดได้ก็ต้องใช้
เงินที่ขายได้ในครั้งก่อนนี้ จ่ายในครอบครัวจนหมด บางคนก็ต้องไปกู้ยืมเขามาใช้ก่อน ใน
อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๕-๑๐ ต่อเดือน การขายแต่ละครั้งก็ขายได้จำนวนจำกัดตามความ
ต้องการของผู้สั่งทำ

จำนวนการผลิต

จำนวนการผลิตขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สั่งทำดังกล่าวแล้ว ถ้าผู้สั่งสั่งมา
มากก็ผลิตได้มาก อัตราการผลิตก็เร็วขึ้น ถ้าสั่งน้อยก็ผลิตได้น้อย ถ้าจะผลิตเก็บไว้มาก ๆ
ก็เป็นการเสี่ยงกับการลงทุนหรือเสียเวลาไปหาอย่างอื่น การสั่งแต่ละครั้งอาจเว้นช่วงราว
๔-๖ เดือน จำนวนที่สั่งราว ๓๐๐-๕๐๐ ชิ้นของผลิตภัณฑ์ แต่ตลาดมีความต้องการมาก
อาจสั่งทำถึง ๑,๐๐๐ ชิ้น ของผลิตภัณฑ์ที่ทำได้ ซึ่งไม่เหมือนสมัยเมื่อ ๓๐ ปี ที่แล้วผู้ผลิตจะ
ปั้นได้เต็มที่ และปั้นได้ปริมาณมากต่อวัน ปัจจุบันเราพอจะประมาณจำนวนผลิตภัณฑ์ที่ปั้นได้
ดังนี้

ถ้าเป็นหม้อดินอย่างเดี่ยว ราว ๓๐๐-๓๐๐ ใบต่อเดือน

ถ้าเป็นกระถางคน ไม้อย่างเดี่ยว ราว ๑๕๐-๕๐๐ ใบต่อเดือน

ถ้าเป็นกระถางข้าวอย่างเดี่ยว ราว ๕๐๐-๖๐๐ ใบต่อเดือน

การจำหน่ายมักเป็นการจำหน่ายส่ง โดยมีผู้มารับไป ไม่กีดคำสั่ง แต่การจ่าย
เงินนั้นต้องรอให้ผู้รับไปนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายให้หมดก่อน จึงจะนำเงินมาจ่ายให้ ส่วนการ
ขายปลีก ถ้าผู้ใดมาซื้อปลีกข้างกึ่งคืนก็จะขายไปในราคาขายส่งหรืออาจจะมากกว่าเล็กน้อย
เคยมีผู้แก้ปัญหาการจำหน่าย โดยการรวมตัวกันเช่ารถบรรทุกหม้อของหลาย ๆ คนไปมาก ๆ
เพื่อไปจำหน่ายยังที่อื่น ปรากฏว่า จำหน่ายไม่หมดและพากันขาดทุน ต่อมาจึงเลิกทำอีก
สำหรับราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด มีราคาพอประมาณได้ ราคานับจะ

ดังนี้

หม้อชกิบะ	๒.๕๐, ๓, ๔, ๕, ๗ บาท	ตามขนาดของหม้อ
หม้อคอกมีขนาด	๔, ๕	บาท ตามขนาดของหม้อ
หม้อหุ	๓, ๗	บาท ตามขนาดของหม้อ
หวด	๑๐-๒๐	บาท ตามขนาดของหวด
กระดางซ่า	๑	บาท
กระดางต้นไม้	๓, ๕	บาท ตามขนาด

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน จากการสอบถาม และจากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าไม่
อาจสรุปได้แน่นอนเพราะการขึ้นไปตามผู้สั่งซื้อ อาจจะเป็นพ่อค้าขายประจำหรือพ่อค้าที่ถูก
ผู้อื่นแนะนำมาซึ่งไม่ได้สั่งทำอย่างสม่ำเสมอตลอดปี บางคนก็ยึดถือไว้ไม่มีรายได้แต่อย่างไร
ดังนั้นรายได้ต่อเดือนจึงคำนวณไม่ได้เลย

บทที่ ๕

แนวโน้มของอาชีพการหาเครื่องปั้นดินเผาในอนาค

ที่ตำบลบ้านแปง อ.พรหมบุรี

พัฒนาการของอาชีพการหาเครื่องปั้นดินเผาที่ตำบลบ้านแปงนี้ ตั้งแต่อพยพ
มาครั้งแรกจากนั้นได้แพร่หลายออกไปจนเป็นที่รู้จักในหมู่ผู้ใช้หลายแห่ง และเมื่อสมัย
สงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น ปรากฏว่าออกจำหน่ายสูงมากจนล้นเกินแทบไม่ทันผู้ใช้ ครั้นมา
ถึงในสมัยปัจจุบันนี้ราว ๓๑-๒๐ ปีมาแล้วการผลิตได้ลดลงเรื่อย ๆ คาดว่าอีกราว ๑๐ ปี
ข้างหน้าอาชีพที่มีความสำคัญทั้งทางค้าปลีกและคอกค้าส่งนี้ คงต้องหมดไป
อย่างแน่นอน ด้วยเหตุผลหลายประการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๑. จำนวนผู้ทำอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผา

จากหลักฐานมีผู้กล่าวถึงการหาเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านตำบล
บ้านแปงนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ ว่า มีการปั้นหม้อดิน เตา กะทะ กระจ่างต้มไม้ เป็นต้น^(๑)

พ.ศ. ๒๔๑๐ กล่าวถึงการเผาเครื่องปั้นดินเผาที่ ต.บ้านแปงนี้ว่าเป็นแบบ
สมัยใหม่^(๒)

พ.ศ. ๒๔๒๐ กล่าวว่ามีการปั้น หม้อดิน กระจ่างต้มไม้ และเตาขนมครก^(๓)

พ.ศ. ๒๔๒๔ จากคำสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ว่ามีผู้มีอาชีพนี้ ๒๐ ราย^(๔)

พ.ศ. ๒๔๒๕ เดือน เมษายน ปรากฏว่ามีผู้มีอาชีพนี้ ๑๗ ราย^(๕)

พ.ศ. ๒๔๒๕ เดือน ตุลาคม ปรากฏว่ามีผู้มีอาชีพนี้ ๑๐ ราย^(๖)

(๑) สังกัด สิบปัญหา, เล่มเดิม หน้า ๔๓๔
(๒) อาจารย์ จิตร บัวศรี, เล่มเดิม หน้า ๔
(๓) หน่วยศึกษานิเทศน์, กรมสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี เล่มเดิม หน้า ๒๐
(๔) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี แหล่งวัฒนธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี (จังหวัดสิงห์บุรี:ร.ร.สิง
โรงเรียนสิงห์บุรี ๒๔๒๔) หน้า ๕๗
(๕)๖ จากการศึกษาและจากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน เมื่อเดือนเมษายนและเดือนตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๒๕ คุภาคนวาท ก.

จากที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้มีอาชีพการหาเครื่องปั้นดินเผา ลดลง
ทุกปี แม้ในปีเดียวกัน

๒. วัชของผู้ผลิตและปัจจุบันที่สามารถดำรงอาชีพนี้ได้

จากการ สัมภาษณ์ผู้ที่กำลังทำอยู่ ๑๐ คน เกี่ยวกับอายุและปัจจัยที่ทำให้
ให้คนเหล่านี้ดำรงอาชีพอยู่ได้คือ ท่านที่มีอายุ ๔๔ ปี จำนวน ๒ คน อายุระดับนี้นับได้
ว่าเป็นอายุที่ค่าที่สุดของช่างที่มีอาชีพนี้ คนหนึ่งสามีไปทำงานรับจ้างก่อสร้างที่กรุงเทพฯ
และได้เลิกอาชีพนี้ไปแล้วราว ๑๐ ปี และย้อนกลับมาทำอีกเพราะไม่รู้อะไรในยาม
ว่างทั้ง ๆ ที่ถูก ๆ และสามาไม่ต้องการให้ทำ อีกคนหนึ่งยังไม่ได้แต่งงานทำอาชีพเครื่อง
ปั้นดินเผาเป็นอาชีพหลัก แต่ตามีผู้จ้างให้ทำอย่างอื่นก็พร้อมที่จะไปทันที อาชีพนี้จึงทำบ้าง
หยุดบ้างอยู่เสมอ จะทำต่อเมื่อมีผู้มาสั่งทำเท่านั้น

ท่านมีอายุตั้งแต่ ๔๐-๔๔ ปี มี ๔ คน แต่ละคนมีเหตุผลคล้ายกันคือไม่รู้อะไรในยามว่าง
พอไครรายได้เล็กน้อยและเห็นว่ายังพอทำไหวอยู่ทั้ง ๆ ที่ถูกไม่ต้องการ
ให้ทำ แต่มี ๒ คนที่ยังค่าเป็นมาตลอด คนหนึ่งสามีมีอาชีพรับจ้างก่อสร้าง และอีกคนหนึ่ง
มีอาชีพทำนวดด้วย ส่วนมากได้เลิกอาชีพนี้ไปแล้วราว ๕-๒๐ ปี แล้วกลับมาทำอีกเมื่อปี
พ.ศ.๒๔๒๔ คังนั้น จะเห็นได้ว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ทำกันในยามว่างเท่านั้น ไม่ใช่อาชีพที่
ทำกันเป็นอาชีพหลัก

สำหรับผู้ที่เลิกทำไปแล้วจากการสัมภาษณ์ราว ๓๐ คน ระดับอายุตั้งแต่ ๔๔-
๔๖ ปี ความจริงผู้ที่เลิกทำไปแล้วในช่วงอายุนี้นี้มากกว่านี้ แต่ย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่ก็เสียชีวิต
ไปแล้ว ผลจากการสัมภาษณ์ ปรากฏว่าผู้ที่เลิกทำตั้งแต่ ๔๔-๔๕ ปี มี ๑๔ คน หันไป
ประกอบอาชีพอื่นกันหมด ส่วนผู้ที่เลิกทำ ๔๕-๔๖ ปี มีจำนวน ๑๒ คน และผู้ที่เลิกทำ ๔๖ ปี
มี ๑ คน พวกนี้ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร เนื่องจากทำไม่ไหว และถูก ๆ ไม่ต้องการให้ทำ
ระยะเวลาที่เลิกมี ๒-๓ เดือน ๕ คน ๑ ปี ๗ คน ๒ ปี ๑ คน ที่เหลือตั้งแต่ ๑๐-๓๐ ปี
๑๗ คน

จะเห็นได้ว่าผู้ที่เลิกกันไปแล้วและผู้ที่กำลังทำอยู่ ทางที่มีอายุมาก พวกที่มีอายุต่ำกว่าช่วง ๔๔ ปี แล้วนั้นไม่มีเลย แม้แต่พวกที่จะมีความรู้พอที่จะป็นได้ การสืบต่อจึงหยุดลงทั้งนี้ทั้งนี้ทั้งนี้เป็นต้นไป นอกจากนี้จากการสอบถามเขาวชนซึ่งมีอายุต่ำกว่า ๒๓ ปีลงมา ๓๐ คน ปรากฏว่าไม่มีผู้ใดต้องการประกอบอาชีพนี้เลยแม้แต่การยอมฝึกหัดควยซาเหตุเหมือนกันคือ รายได้น้อย ไม่ชอบอาชีพนี้และไม่ได้เรียนมาทางนี้ ทั้ง ๆ ที่พ่อแม่ก็ต้องการให้หัดไว้ และช่างก็มีความต้องการที่จะถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังเพื่อจะมีความรู้ติดตัวไป แต่ก็ไม่มีใครต้องการ

๓. คานเศรษฐกิจ

โดยทั่วไปความนิยมเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องปั้นดินเผาของประชาชนในปัจจุบันค่อนข้างน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องปั้นดินเผาที่ทำกันอยู่ที่ตำบลบ้านแปงนี้ เป็นชนิดไม่เคลือบ เพราะ แดกทำง่ายง่าย คุณภาพไม่ดีนัก ไม่สะดวกกับการใช้ดังที่ใดกล่าวมาแล้ว ประชาชนจึงไม่นิยมใช้ นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ใช้แทนกันได้และมีคุณภาพดีกว่า เช่น หม้อหุงข้าวที่ทำด้วยอลูมิเนียม หม้อไฟฟ้า กะทะอลูมิเนียม เป็นต้น ได้มีผู้นิยมมากขึ้นทั้งราคา ก็พอหาซื้อได้ คนจึงหันไปใช้ผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่ทำด้วยวัสดุอื่นแทน^(๙) จะเห็นได้จากประวัติการจำหน่ายว่า เมื่อเริ่มมีอาชีพนี้เกิดขึ้นที่นี่ การจำหน่ายดินปั้นแทบไม่ทัน ผู้มีอาชีพอื่น เช่น อาชีพทำทอง หรืออาชีพทำอิฐ และอาชีพทำปูนขาว ก็หันมาจับอาชีพปั้นเครื่องปั้นดินเผาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประเพณีหลายอย่าง เช่น การทำบุญอุทิศข้าวสาร^(๑๐) เป็นต้น และอาจจะพิจารณาได้จากความเจริญของ ตำบลบ้านแปงนี้ เมื่อราว ๒๐ ปีมาแล้วว่ามีความเจริญมากกว่าตำบลอื่นในอำเภอเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นตำบลที่ตั้งของหัวการอำเภอ ดังนั้นเราจึงพอสรุปได้ว่าผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่บ้านแปงนี้เคยมีการจำหน่ายดีมากก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ หม้อดินเผาขายดีมาก^(๑๑)

(๙) หน่วยงานนิเทศน์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี, เอ็มเคิม หน้า ๑๗.

(๑๐) การทำบุญอุทิศข้าวสาร ทังกล่าวแล้ว หน้า ๑๑.

(๑๑) จากการสัมภาษณ์ นางทองใบ เป็นสวน และชาวบ้านแปง ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕.

(๑๒) จากการสัมภาษณ์ นางสุเวียง สุขุมผล และผลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ภูภาคผนวก ก.

๑๔-๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๕.

มีเรือมารับไปจำหน่ายไม่ได้ชั่วคราว หลังจากนั้นก็ชมเขาลงผู้ผลิตก็พากันเลิกอาชีพนี้ไปมาก เขาวงคนไม่สนใจที่จะซื้อหอคออาชีพ เนื่องจากการจำหน่ายไม่ดี รายได้น้อย ทั้งยังเป็นงานที่ลำบาก จนมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓-๒๔๒๔ การจำหน่ายหม้อดินและกระดางก้อมมาขายดีขึ้นแต่ก็ไม่มากนัก คือราว ๕๐๐-๖๐๐ ใบต่อเดือน นับรวมทั้งหม้อดินและกระดางหรืออย่างมากที่สุด ๔ เดือน ช่วงที่เลิกทำไปและหลายคนได้หันกลับมาปั้นอีกในช่วงนี้ แต่ในปัจจุบัน พ.ศ. ๒๔๒๕ การจำหน่ายยิ่งน้อยลงมาก เช่น บางคนปั้นไว้ ๖ เดือน แล้วยังไม่มีการมารับไปจำหน่ายเลย แม้แต่ผู้ส่งทำไว้ก็ยังไม่นำไปขาย ช่วงนี้จึงหันไปหาอาชีพอื่น แม้แต่ผู้ที่กำลังปั้นอยู่ในปัจจุบัน ถ้ามีอาชีพอื่นที่พอทำได้เขาจะเลิกอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาที่นี่ทันที

๔. คุณภาพของเครื่องปั้นดินเผาที่ตำบลบ้านแบ้ง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี่สิ่งที่ทำให้ผู้ใช้เสื่อมความนิยมอีกก็คือ ด้านรูปแบบปรากฏว่ารูปแบบเปลี่ยนแปลงน้อยมาก มีผู้หันผลิตภักที่ปั้นอย่างอื่นก็มีน้อย เช่น ของชำร่วย แจกัน หรือกระดางไม้แฉวนรูปร่างต่าง ๆ ดังที่กล่าวกันอยู่ที่บ้านเกวียน วัตถุประสงค์ไม่ได้พัฒนาให้เนื้อเครื่องปั้นดินเผาดีขึ้น หรือมีการเคลือบผิวให้สวยงามขึ้น การเผาก็ไม่มีการพัฒนาที่จะใช้เตาเพื่อให้ดินสุกกว่านี้ เนื้อดินเผาจึงไม่แข็งแรงและสวยงามเท่าที่ควร

๕. การจำหน่ายยังต้องพึ่งพ่อค้าคนกลางมารับไปซื้อ ไม่ได้ไปขายปลีกเองที่ตลาดหรือจตุสดานที่จำหน่ายของตัวเองเช่น นอกจากผู้ที่รู้จักเท่านั้นจึงจะมาซื้อ จากสาเหตุนี้ทำให้ลูกค้ามีจำนวนจำกัด การผลิตและการจำหน่ายจึงขึ้นอยู่กับลูกค้าที่จำกัดนี้ เพียง ๑ คนเท่านั้น

๖. ชาคผู้เชี่ยวชาญที่จะแนะนำเอาใจใส่อย่างจริงจัง เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๒๑ ได้มีผู้เชี่ยวชาญนำส่วนประกอบดินไปทำการวิเคราะห์ทำส่วนประกอบปรากฏผลออกมาว่าดินนี้เหมาะสำหรับการทำกระเบื้องเผาเท่านั้น แต่ไม่ได้บอกว่าจะแก้ไขอย่างไรจึงจะเหมาะ

* จากการสัมภาษณ์ช่างที่กำลังปั้นอยู่ทั้ง ๑๐ คน ๑๔-๒๔ ตุลาคม ๒๔๒๔
 ภาควิชาศิลป ก.

สมกับการปั้นฉลิตภัณฑ์ข้างป็นอยู่ ต่อมาได้มีผู้ เชี่ยวชาญท่านหนึ่งได้พาช่างป็นเหล่านี้ไปดูการ ปั้นเครื่องปั้นดินเผาที่ค่านเคียว แต่ก็ไม่ได้นำมาปรับปรุงกรรมวิธีของที่ป็นอยู่ที่ตำบลบ้านนี้ แต่อย่างใด เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงสูง นอกจากนี้ได้มีผู้ เชี่ยวชาญบางท่านได้ ลองเข้ามาปรับปรุงเตาเผา โดยใช้วิธีเผาแบบเตาปิก ปรากฏว่าไม่ได้ผลเท่าที่ควร ต่อมา ก็ได้ลองทำเตาปิกขนาดเล็กลง แต่ก็ไม่ได้ทำอย่างจริงจัง ในงานการจำหน่าย เมื่อราวปี พ.ศ.๒๔๒๒ นายปลา ลาภานันต์ นายอำเภอพรหมบุรี ในสมัยนั้นได้มีโครงการที่จะสร้าง สถานที่จะจำหน่ายปลีกเครื่องปั้นดินเผา ที่คู่ค้ามาทางฝั่งตะวันออกของถนนสายเอเชีย หลังวัดคู ได้มีการนำดินมาถมไว้บ้างแล้ว แต่ยังไม่ทันสร้างเสร็จท่านก็ย้ายไปอยู่ที่อื่นเสีย ก่อน หลังจากนั้นโครงการก็ล้มเลิกไป^(๑๑)

จะเห็นได้ว่า การได้รับความสนับสนุนจากผู้ เชี่ยวชาญนั้นน้อยมาก และไม่ได้อะไรกันอย่างจริงจัง ซึ่งทำให้ช่างป็นพัฒนาการป็นของตัวเองไปได้อย่างช้าไม่ทันกับยุคสมัย อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การจำหน่ายล้นน้อยลง ผู้ทำก็ลดน้อยลง จนเลิกทำกันในที่สุด ได้

๗. จากโครงการพัฒนาเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา จากกรุงเทพ ถึงนครสวรรค์ ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๒๔-๒๔๒๕^(๑๒) นั้นทางราชการต้องล่อล่อแม่น้ำเจ้าพระยาที่ ไหลผ่านตำบลบ้านแปงด้วย^(๑๓) ถ้าเป็นเช่นนั้นสถานที่อุดมไปด้วยดินที่จะนำมาป็น ก็จะต้องถูก ลอกออกหรือไม่ ก็ต้องถูกถมด้วยหิน และคงไม่สามารถขุดขึ้นมาใช้ได้อีกเลย ชาวบ้านก็จะ ไม่มีคิดใช้ในการทำเครื่องปั้นดินเผาอีกต่อไป การที่จะซื้อมาจากที่อื่นมาป็นนั้น บังทำให้ต้นทุนการผลิตสูงเกินไป และถ้าจำหน่ายยังคงจำหน่ายไปน้อยลงเช่นนี้ด้วยแล้วคงไม่มีใครที่จะ ทำอาชีพอีกแน่และพากันเลิกอาชีพนี้ไปหมดในที่สุด

(๑๑) จากการสัมภาษณ์ นางหุเวียง สุขมูล' นางสาว ละออง มีคู่าเนิบ, นางทองสี เนียมออน อาจารย์สุนทร กิ่งตระกูล และกำนันสวิก เฉลย ชาวตำบลบ้านแปง หมู่ที่ ๑,๒ อ.พรหมบุรี จ.สิงหนบุรี ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

(๑๒) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี "เป้าหมายการขนส่งทางน้ำ ขอ ๒", แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ ๒๕๒๕-๒๕๒๙, หน้า ๑๑๐

(๑๓) จากการสัมภาษณ์ กำนันสวิก เฉลย กำนันตำบลบ้านแปง ๑๔-๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๕

สรุป

ผู้มีอาชีพการบั้นเครื่องปั้นดินเผาที่แต่เดิมเป็นชาวลาวที่กวาดต้อนมาตั้งแต่ครั้งสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ในเหตุการณ์ปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เดิมที่พำนักอยู่ที่หมู่บ้านที่ ๑ เนื้อบริเวณตำบลเขาอู่เท่านั่น ต่อมาได้แพร่หลายออกไปจนถึงหมู่บ้านที่ ๒ และ ๓

ลักษณะของรูปแบบที่หมู่บ้านนี้แต่เดิมปั้นแต่หม้อดินซึ่งชาวบ้านเรียกว่าหม้อค้อมีลักษณะเหมือนกับหม้อที่ปั้นกันในประเทลาวตามชนบทต่อมาได้มีการปั้นหม้อซึกเพิ่มขึ้นและยังปั้นผลิตภัณฑ์อื่น เช่น เตาวง กะทะ กระดาง เป็นต้น ลวดลายของเครื่องปั้นที่นี้ไม่มีมากนัก ส่วนมากจะเป็นลายปูนและเป็นเส้น ไม่มีการลงสีไม่มีการเคลือบผิวแต่อย่างใด

เครื่องมือ มีพัฒนาการมากมาจนถึงนี้คือ แต่เดิมแต่เดิมที่ใช้ในการขึ้นรูปเป็นเสาวีเยน ต่อมาได้มีการใช้แป้นหมุนสองคนในช่วงสั้น ๆ และจากนั้นก็ได้มีการผลิตจักรขึ้นมาใช้แทนแป้นหมุน ๒ คน ซึ่งเปลี่ยนมาใช้คนเดียว จักรยังมีพัฒนาการออกไปเป็นจักรล้อหมุนและจักรล้อไม้ซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก ปัจจุบันยังคงมีการใช้เสาวีเยนและจักรควบคุมกันไปหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง

วัตถุดิบไม่มีการเปลี่ยนแปลงส่วนผสมเลยคงใช้แต่ดินผสมทรายมาตลอด มีแต่หม้อซึกที่ใช้ดินเหนืองหยาบนอกเพื่ออุดรูพรุนของดิน ส่วนกรรมวิธีการปั้นนั้นแต่ละชั้นค่อนข้างแตกต่างจากเดิมเพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเครื่องมือที่ใช้เท่านั้น การเผาที่ใช้วิธีการเผากลางแจ้ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอีกเช่นกัน

ความสัมพันธ์ของอาชีพนี้กับวิถีชีวิตของชาวบ้านแปง อาชีพนี้แต่เดิมเคยมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านแปง ในหมู่บ้านที่ ๑ , ๒ และ ๓ มากและโดยเฉพาะในหมู่บ้านที่หนึ่ง อาชีพนี้นับได้ว่าเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ส่วนหมู่บ้านอื่นมักทำกันแต่เฉพาะผู้หญิง ซึ่งทำรายได้แก่ครอบครัวได้ดี นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์กับประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้านด้วย เช่น ประเพณีเที่ยวสาว ประเพณีหม้อข้าวสารท เป็นต้น ปัจจุบันประเพณีเหล่านี้ได้สูญหายไปพร้อมกับอาชีพการบั้นเครื่องปั้นดินเผาที่มีผู้ทำน้อยลง เนื่องจากเหตุผลทางบ้านเศรษฐกิจแม้แต่เขาตนเองก็ไม่มีใครได้ฝึกหัดไว้หรือคิดทำอาชีพนี้ต่อไปเลย จากเหตุผลต่าง ๆ

เหล่านี้จึงทำให้ผู้ประกอบการที่มีแนวโน้มที่จะหมกไป ซึ่งทำให้อาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแป่งต้องสูญไปในที่สุดมีปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำรงอาชีพนี้ไว้ดังนี้

๑. การส่งเสริมทางคุณภาพของเครื่องปั้น จากปัญหาที่ว่าเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแป่งนี้มีคุณภาพไม่ดีนักควรจะมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบในเรื่องนี้ เช่นการนำดินไปวิเคราะห์เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง ด้านรูปแบบก็ต้องหาทางออกแบบให้เป็นที่ยอมรับของตลาดในค่านิยมวิถีก็ควรจะมีการปรับปรุง เช่น การเผาซึ่งที่นี่ยังใช้วิธีการเผากลางแจ้งอยู่ทำให้คุณภาพของเครื่องปั้นไม่ดี และนอกจากนี้น่าจะลองหาทางเคลือบผิวด้วยสารบางอย่างจะทำให้คุณภาพดีขึ้น การส่งเสริมนี้จำเป็นต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๒. การจัดหาสถานที่จำหน่ายให้ จากปัญหาที่สำคัญคือสถานที่จำหน่าย ซึ่งส่วนมากเป็นการจำหน่ายส่งกับพ่อค้าเพียง ๓ คนเท่านั้น ซึ่งถ้าได้พ่อค้ามารับซื้อมากกว่านี้ การจำหน่ายย่อมมีปริมาณมากขึ้น แต่ที่มีพ่อค้ามาซื้อน้อยอาจจะเนื่องจากมีผู้รู้จักน้อย ดังนั้นน่าจะให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายปลีกโดยตรงแก่ลูกค้าในตัวเมือง นอกจากช่างปั้นจะมีโอกาสจำหน่ายเองแล้วยังเป็นการโฆษณาที่อยู่อาศัย ซึ่งถ้าจำหน่ายได้ก็จะมีผู้ติดตามขึ้น ส่วนการค้าเป็นการอาจจะให้ผู้ชายได้ขายพริกก่อนระยะหนึ่งพอให้มีรายได้พอสมควรแล้วจึงจัดการถกกับค่าสถานที่ก็ได้ การจำหน่าย อาจจะเป็นการรวมกลุ่มกันไปจำหน่ายโดยลงทุนค้าขนส่ง หรือค้าตั้งร้านรวมกัน ก็ยิ่งดีโดยเฉพาะในระยะต้น ๆ เพื่อช่วยกันในด้านรายจ่าย การขาดจะน้อยลง ไม่ต้องรับภาระการลงทุนมาก

๓. การจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ตำบลบ้านแป่งและมีกตรจำหน่ายเครื่องปั้นที่ยึดจาก ต.บ้านแป่งนี้ควมูกักกันไปเที่ยว จากการบรรยายดังกล่าวแล้วจะเห็นว่า ที่ ต.บ้านแป่งนี้มีโบราณสถานหลายแห่ง โดยเฉพาะที่กุค่ายพม่า ซึ่งสมัยนายปชา ลาภานันท์ เป็นนายอำเภอพรหมบุรี อยู่ที่นี่ ก็มีโครงการที่จะสร้างตลาดจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแป่ง ที่กุค่ายพม่านี้ หวังยังให้มีการมรดกเพื่อจะสร้างไว้บ้างแล้ว นับเป็นโครงการ

ที่น่าจะมีการสืบต่อไปได้ หวังจักดูค้ำพม่านี้ให้เป็นสวนสาธารณะประจำอำเภอ หวังยังเป็น
สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อีกด้วย หากเลือกเหมาะสมเพราะอยู่ติดกับถนน การจักทอลจก
จำหน่ายจึงน่าจะเป็นผลดี ซึ่งทำให้การจำหน่ายได้มากขึ้น คนยังรู้จัก ต.บ้านแม่ไก่ค้ำขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือ

นายสุนทร ทั้งตระกูล "คำบ้านแปง" ในรายงานบรรยายสรุปเสนอ นายฉิก นิลพานิช
ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี ในโครงการประชาสัมพันธ์และเยี่ยม
ราษฎร คำบ้านแปง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี, อำเภอพรหมบุรี
วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๒๒

นายสงัด เจอย กำนัน ต.บ้านแปง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี รายงานจำนวนราษฎร
คำบ้านแปง เสนอนายอำเภอพรหมบุรี ประจำเดือน สิงหาคม ๒๕๒๔

นายสังศักดิ์ สายปัญญา เรื่องราวจากชนชั้นคนไทย เล่ม ๑ พระนคร สำนักพิมพ์
บริษัทชวารา จำกัด ๒๕๐๗

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เทียบเมืองไทยภาคกลางตอนที่ ๑ หนังสืออ่านเพิ่มเติม
วิชาสังคมศึกษาประโยชน์ประถมศึกษา พระนคร ครูสภาอากาศพราว ๒๕๐๔

ปราณี วรชร. เทียบไปในประเทศไทย กรุงเทพฯ ธนาคารกรุงเทพ ๒๕๑๗

หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี, จังหวัดสิงห์บุรี, นครสวรรค์ โรงพิมพ์
ไพศาลการพิมพ์ พฤศจิกายน ๒๕๒๐

นายประชา ลาภานันต์ แนะนำให้รู้จักอำเภอพรหมบุรี, หมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างโกภาคภิวัฒน์
ต.บางน้ำเชี่ยว อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี สิงห์บุรี, อ.พรหมบุรี ๒๕๒๑

นายอุทัย เทพศรีทศา เมืองดาวพี่น้องฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พระนคร, สยามพัฒนา ๒๕๑๐

พระสุนทรธรรมภาณี ร.ก. เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี, ประวัติกวีกลางชนรินทร์, พรหมโมบาย
บุมรินทร์ พระนคร, โรงพิมพ์ไทยเกษม ๒๕๒๔

วอเทอร์ เอฟ เวลดา แคท นิจ ทองโสภาค แปร แผ่นดินพระนั่งเกล้า, พระนคร สำนัก
พิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๐๔

เจ้าพระยาพิพากรวงศ์เชอ. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ร.๑ เล่ม ๑ พระนคร
องค์การคำครุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๑๖ กค.๒๕๐๔

อำเภอพรหมบุรี. ประเพณีกำฟ้าของวัดกุฎีทอง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี, อ.พรหมบุรี
๖-๗ กพ. ๒๕๒๔

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ราชอาณาจักรลาว พระนคร, โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ๒๕๐๓
 ทวี พรหมพฤษดิ์, วิชาเครื่องปั้นดินเผาเบื้องต้น พระนคร สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์ ม.๕

๒๕๒๓

อาจารย์ จิต บัวบุศย์ หมอหญิงชาว เอกสารแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท
 พระวิชัย บุษบเคชาคณ ม.ว.ม., ป.ช.เคชา บุญยคุปต์.พระนคร, โรงพิมพ์
 มหาคไทย กรมราชทัณฑ์, กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

สงวน รอดบุญ บ้านหม้อ ในอนุสาร อ.ส.ท. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปีที่ ๒๐
 ฉบับที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓

ไพโรจน์ สโมสร์ สหิงทมอจะหังหม้อ ในอนุสาร อ.ส.ท. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๒๓

วิสันธิณี โทธิสุนทร เครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ในเครื่องถ้วย
 ในประเทศไทย กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พระนคร โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์ ๒๕๒๑

เสริมศักดิ์ นาคบัว เครื่องปั้นดินเผาทางภาคเหนือของประเทศไทย พระนคร โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๒

สมชาย ณ นครพนม เทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผาสมัยหินใหม่ที่บ้านเก่า จ.กาญจนบุรี
 วิทยานิพนธ์ คณะโบราณคดี หลักสูตรปริญญาตรีปีที่ ๔ มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๑๔

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี แหล่งวัฒนธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี โรงเรียน
 สิงห์บุรีจัดพิมพ์ ๒๕๒๔

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เป้าหมาย
 การขนส่งทางน้ำ ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ๒๕๒๔-

๒๕๒๔

นายธรรมบุญ ประเชิดดี อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบัน เอกสารทางวิชาการ
 เครื่องปั้นดินเผา ในการสัมมนาเครื่องปั้นดินเผาครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๔-๑๖
 กันยายน ๒๕๑๔ โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาและ
 โครงการศูนย์วิจัยและอบรม การผลิตเครื่องปั้นดินเผา กรมวิทยาศาสตร์
 กระทรวงอุตสาหกรรมจัดพิมพ์ ๒๕๑๔

สัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านแม่ปั่ง อาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา ๑๐ คน เลิกอาชีพนี้ไปแล้ว
๓๐ คน เข้าวชน ๓๐ คน ใคยออกตามภาคผนวก ก.

นางทองใบ เป็นสวน ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

นายจันทร์ เนื้อทอง หัวหน้าอุโบสถ วัดเสาชอง กรมท่า ตำบลบ้านแม่ปั่ง อ.พรหมบุรี
จ.สิงห์บุรี ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

อาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเทพนงคธ และประวิติของห่านคังไค้
กล่าวแล้ว ภาคผนวก ข. ๒๑-๑๓ เมษายน ๒๕๒๕

อาจารย์สุรเดช เจริญธา อาจารย์โรงเรียนวัดบ้านแม่ปั่ง ต.บ้านแม่ปั่ง อ.พรหมบุรี
จ.สิงห์บุรี ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

นางพอง มีคำเนิน เกิมมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา ๑๔-๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๕

นางทองสี นิยมอ่อน อาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา ๑๔-๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๕

นางฟูเรือน สุขมุต อคิศจารย์ของโรงเรียนอนุบาลวัดคู ปัจจุบันมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา
๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

นางสาวระยอง มีคำเนิน ช่างทำเครื่องปั้นดินเผา ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

นายสงัด เจอย กำนันตำบลบ้านแม่ปั่ง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี ๒๑-๒๓ เมษายน ๒๕๒๕

ภาคผนวก ก.

ผลจากการสัมภาษณ์ ช่างที่กำลังทำอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาอยู่ ๑๐ คน และผู้ที่เลิกอาชีพนี้แล้ว ๓๐ คน และเขวาวชน ๓๐ คน เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๔ ถึงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๒๕ วันที่ ๒๑-๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๒๕ และวันที่ ๑๔-๒๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๕ รวมทั้งเฉพาะวันอาทิตย์อีกหลายครั้ง ได้ผลดังต่อไปนี้.-

ข้อที่	เนื้อหา	จำนวนคน	%
	จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยมีอาชีพนี้และผู้ที่กำลังทำอาชีพนี้อยู่ ๔๐ คน ได้ผลดังนี้		
๑	เพศหญิง	๔๐	๑๐๐
๒	อายุ ผู้ที่กำลังปั้นอยู่ ๔๔-๕๕ ปี	๑๐	๒๕
	ผู้ที่เลิกปั้นแล้ว ๔๔-๕๖ ปี	๓๐	๗๕
๓	อาชีพของผู้ที่เลิกปั้นแล้ว ๓๐ คน		
	- ไม่ได้ประกอบอาชีพใด	๑๓	๔๓.๓๓
	- ที่เหลือไปประกอบอาชีพอื่น	๑๗	๕๖.๖๗
๔	อาชีพของผู้ที่กำลังทำอาชีพนี้อยู่ ๑๐ คน		
	- สามีรับจ้างก่อสร้าง	๖	๖๐
	- มีอาชีพห่านาควย	๓	๓๐
	- ทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผาโดยทอออก	๑	๑๐
๕	บรรพบุรุษมาจากเวียงจันทน์	๔๐	๑๐๐
๖	อาชีพของบรรพบุรุษ ทำเครื่องปั้นดินเผา	๔๐	๑๐๐
๗	ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ ต.บ้านแปง	๓๔	๘๕
	มาจากเตาอิฐ	๑	๒.๙
	มาจากอำเภอโพทอง	๑	๒.๙

ข้อที่	เนื้อหา	จำนวนคน	%
๘	เริ่มหัดปั้นหม้อตั้งแต่ช่วงอายุ ๑๐-๑๕ ปี ในอดีต	๘๐	๑๐๐
๘	การขายไร่ขายสง	๘๐	๑๐๐
๑๐	ขายสงควยขายปลีกควย	๑๐	๒๕
๑๑	ทำอาชีพนี้เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน	๘๐	๑๐๐
๑๒	ผู้มีอาชีพปั้นหม้อแต่เดิมทำอาชีพอื่นควบ ปั้นหม้อกินอย่างเดียว	๒๐	๕๐
	ปั้นหม้อและทำนาสลับกันไป	๕	๑๑.๒๕
	ปั้นหม้อและทำนาสลับกันไป	๑๐	๒๕
	ปั้นหม้อควบค้าขายหมกคินควย		
	ฝ่ายหญิงปั้นหม้อแต่ฝ่ายชายทำนา	๕	๑๑.๒๕
๑๓	ช่วงที่มีรายสูงสุดของอาชีพนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน		
	ตลอดเวลาที่ทำอาชีพนี้ก็พอกินพอใช้	๕	๑๒.๒๕
	รายได้ก็เมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว	๑๐	๒๕
	รายได้ก็เมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒	๒๓	๕๗.๕
	ตลอดเวลาที่ทำการปั้นไม่ค่อยพอใช้	๕	๑๒.๒๕
๑๔	ช่วงที่มีรายได้ตกต่ำคือ เมื่อ ๑๐-๒๐ ปีมาแล้วตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน	๘๐	๑๐๐
	- ช่วงที่มีรายได้ต่ำสุดคือเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๕	๘๐	๑๐๐
๑๕	ผู้เลิกปั้นได้เลิกอาชีพนี้ไปแล้ว ๓๐ ราย คือ		
	- เลิกแล้ว ๒-๓ เดือน	๕	๑๖.๖๖
	- เลิกแล้ว ๑ ปี	๗	๒๓.๓๓
	- เลิกแล้ว ๒ ปี	๑	๓.๓๓
	- เลิกแล้ว ๑๐-๓๐ ปี	๑๗	๕๖.๖๖

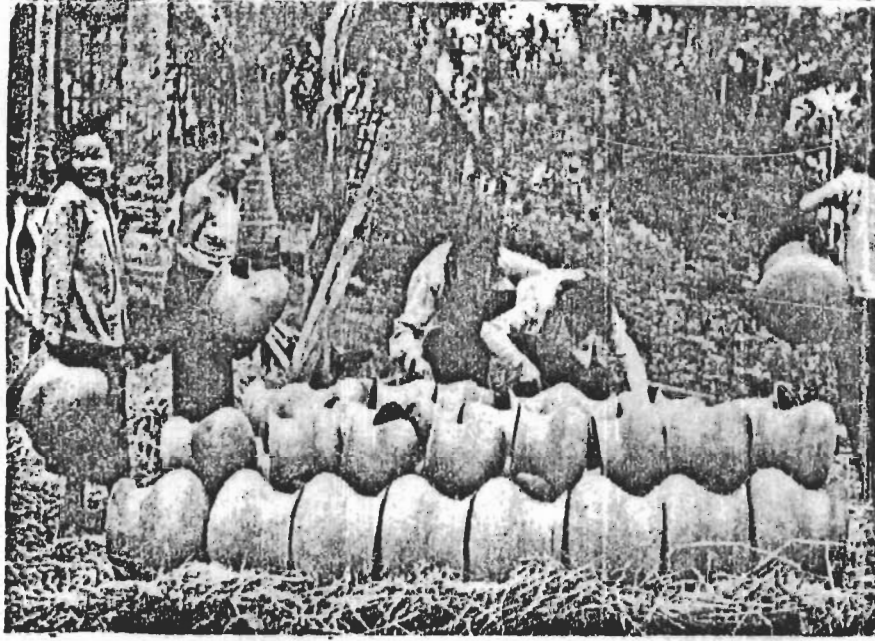
ข้อที่	เนื้อหา	จำนวนคน	%
๑๖	จากผู้ที่กำลังประกอบอาชีพนี้อยู่ ๑๐ คน เคยเว้นจากการประกอบอาชีพนี้ <ul style="list-style-type: none"> - ค่อยเนืองมาโดยตลอด - เว้นช่วง ๒-๓ เดือน - เว้นช่วง ๔-๑๐ ปี - เว้นช่วง ๓๐ ปีขึ้นไป - ย้อนกลับมาทำเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๓ 	๔ ๓ ๒ ๑ ๓	๔๐ ๓๐ ๓๐ ๑๐ ๓๐
๑๗	สาเหตุที่สามารถดำรงอาชีพนี้ได้ จากช่างปั้น ๑๐ คน <ul style="list-style-type: none"> - ไม่รู้จะทำอะไรในยามว่าง - ไม่รู้จะทำอาชีพใด 	๖ ๔	๖๐ ๔๐
๑๘	การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น <ul style="list-style-type: none"> - ไม่เคยถ่ายทอดให้ใครเลย ความเห็นเกี่ยวกับอาชีพนี้ สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพนี้อยู่ ๑๐ คน	๑ ๓๕	๒,๕ ๔๗,๕
๑๙	รายได้ปัจจุบันต่ำกว่าเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว	๑๐	๑๐๐
๒๐	ความต้องการในการประกอบอาชีพนี้ <ul style="list-style-type: none"> - อยากทำอาชีพนี้ต่อไปถ้ามีคนอื่นมาซื้อมากขึ้น - อยากทำอาชีพนี้ต่อไปเพราะไม่รู้จะทำอะไร - อยากเลิกอาชีพนี้ ผู้ประกอบอาชีพนี้และผู้ที่เคยเลิกไปแล้ว ๔๐ คน	๓ ๑ ๖	๓๐ ๑๐ ๖๐
๒๑	ความต้องการในอาชีพนี้ต่ำลงอยู่ต่อไป	๔๐	๑๐๐
๒๒	โอกาสที่อาชีพจะสูญไปมีมาก	๔๐	๑๐๐

ข้อที่	เนื้อหา	จำนวนคน	%
๒๓	สาเหตุที่ยกจำหน่ายลคอง		
	- ความนิยมของประชาชนหนักไป	๓๔	๔๗.๕
	- คุณภาพไม่ดีพอ	๑	๒.๕
	ทัศนคติของเขาวชน		
	จากการสัมภาษณ์เขาวชน ๓๐ คนปรากฏผลดังนี้		
	อายุ ๑๐-๑๖ ปี	๗	๒๓.๓๓
	อายุ ๑๗-๒๐ ปี	๕	๑๖.๖๖
	อายุ ๒๑-๒๓ ปี	๑๘	๕๙.๐๑
๒๔	ความต้องการในการประกอบอาชีพปั้นหม้อดินในอนาคต	๐	๐
๒๕	ความต้องการในการศึกษาอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผานี้ไว้	๐	๐
๒๖	ไม่ต้องการมีอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผานี้เลย	๓๐	๑๐๐
๒๗	เหตุที่ไม่ต้องการมีอาชีพนี้เพราะ		
	- งานหนักเกินไป	๓๐	๑๐๐
	- รายได้น้อยเกินไป	๓๐	๑๐๐
	- ไม่ชอบอาชีพนี้	๓๐	๑๐๐

ภาคผนวก ข

ประวัติของผู้ให้สัมภาษณ์ที่สำคัญ

๑. อาจารย์สุนทร ทั้งตระกูล อายุ ๕๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๒๔ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านแป้ง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี
ท่านเคยบวชอยู่ที่วัดกลางชนรินทร์ และศึกษาพระปริยธรรมจนได้เป็นมหา-
ปัจจุบันเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเทพมงคล ต.โรงช้าง อ.พรหมบุรี
จ.สิงห์บุรี ท่านอาจารย์ได้เขียนหนังสือไว้หลายเล่ม เช่น ประเพณีการ
กวนข้าวทิพย์ หมู่บ้านพัฒนาควอย่าง โภคาภิวัฒน์ ประวัติตำบลบ้านแป้ง
และประเพณีรับขวัญข้าว เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นผู้รวบรวมประวัติของ
วัดกลางชนรินทร์อีกด้วย
๒. นางทุเรียน สุขมูล อายุ ๕๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๑ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านแป้ง อ.พรหมบุรี
จ.สิงห์บุรี ปัจจุบันมีอาชีพปั้นหม้อ
ท่านเคยตั้งโรงเรียนอนุบาลที่วัดกลางชนรินทร์ แต่ได้เลิกกิจการไปแล้ว
ท่านเป็นหลานปู่ของ นายจุง อ่วงโฮ ซึ่งเป็นผู้คัดแปลงฉ้อฉลจากรากฉอปูน
เป็นฉอมไม้
๓. นางทองสี เนียมอ่อน อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๕ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านแป้ง อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี
อายุ ๕๕ ปี ซึ่งเป็นวัยที่สูงสุดในพวกข้างป็นกินเฒ่าด้วยกัน
๔. นางทองใบ เนินสวน อายุ ๕๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๔-๒๗ หมู่ที่ ๒ ต.บ้านแป้ง
อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี ไม่มีอาชีพใด
เนื่องจากท่านมีอาชีพมากที่สุดเ็นตำบล ดังนั้นจึงมีผู้มาถามประวัติของตำบล
จากท่านมาก และท่านยังพูดภาษาลาวอยู่ด้วย

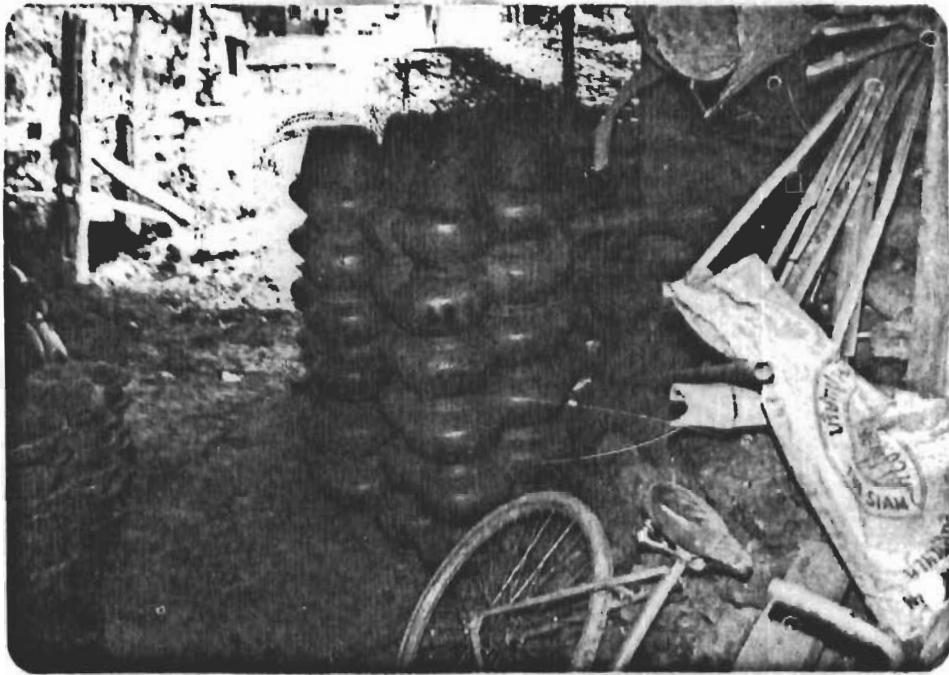

๑. แสดงการเฒ่าหม้อดินของชาวลาว ซึ่งทำกันอยู่ตามชนบทของประเทศลาวจะเห็นรูปแบบหม้อและการเฒ่า เช่นเดียวกับที่ทำกันอยู่ที่ตำบลบ้านแป่ง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

๒. ทรงลูกศรชี้ เป็นหม้อดินที่เคยปั้นกันมาแต่เดิมที่ ต.บ้านแป่งนี้จึงเรียกว่าหม้อคอ

ภาพที่ ๖๖ ช่วย ศรีสวัสดิ์ .ราชอาณาจักรลาว, (พระชนก : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2503) หน้า 273.

๓. หมอช็ค โปรตสังเกตุทรงคองหม้อ

๔. กระจ่าง (ตรงลูกศรชี้) โปรตสังเกตุในภาพยังแสดง หม้อคอง, และหวดคั่ว

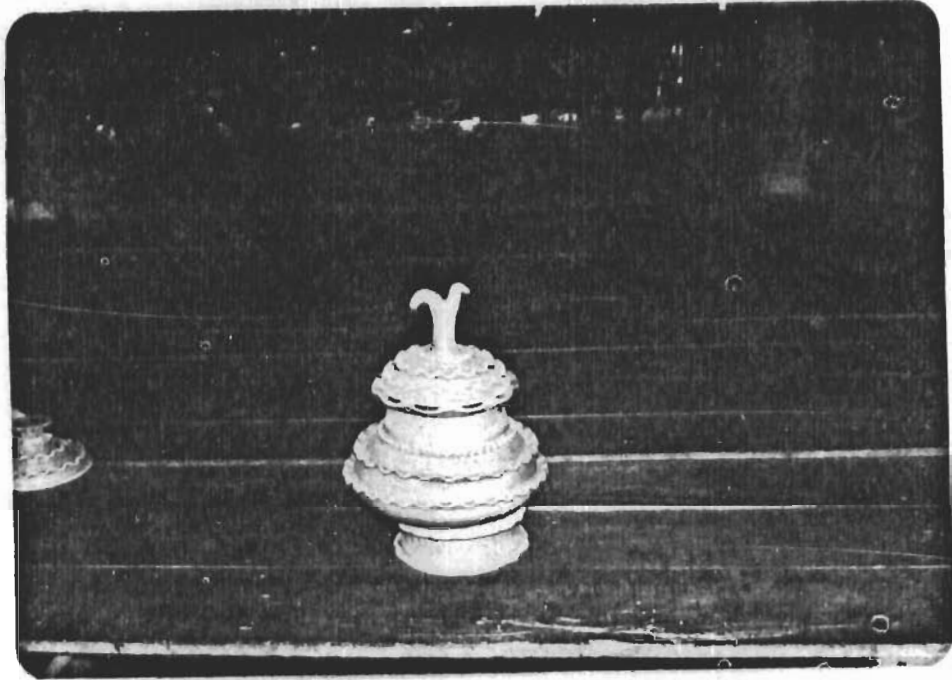
๕. เถาวง (ทรงอุกครี)

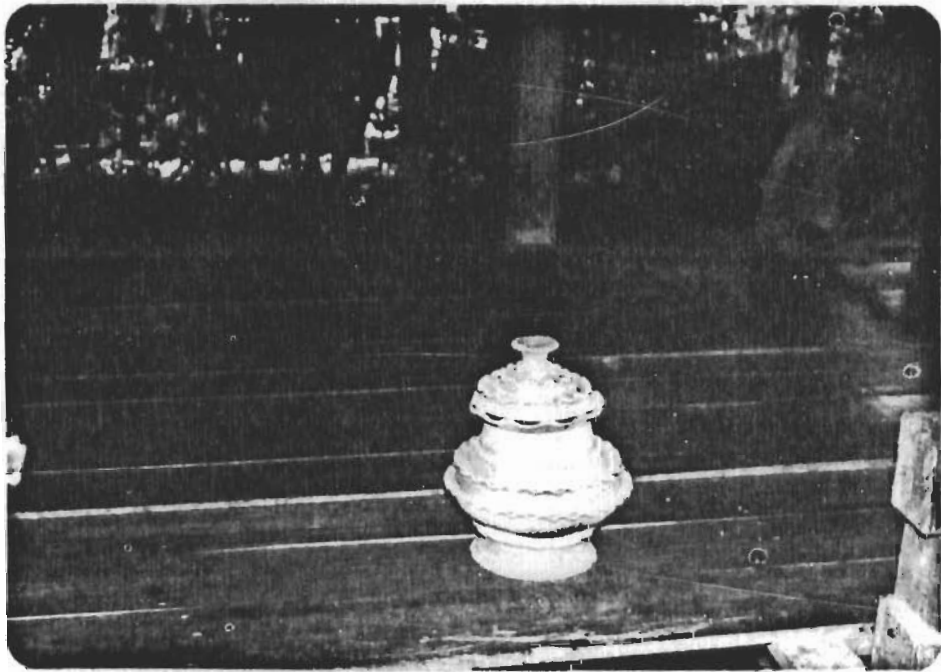
๖. หม้อหู สังเกตว่ามีหูอยู่ข้างหม้อ

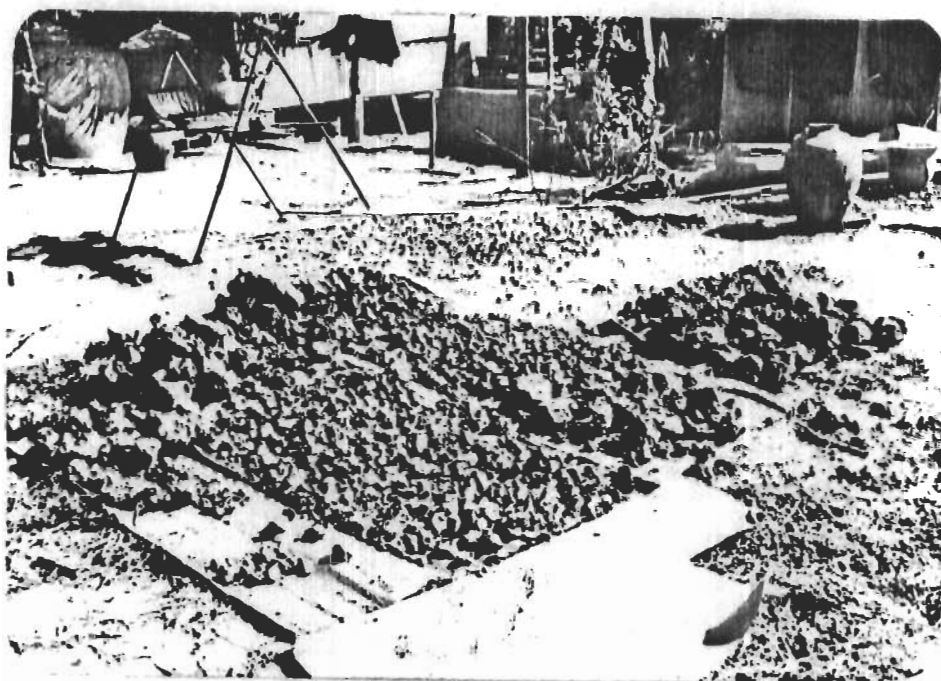
๓ และ ๔ หวด ทั้งค้ำปาก (ภาพที่ ๓) ค้ำกันหม้อ (ภาพที่ ๔) จะเห็นว่ามีรูอยู่

๘ และ ๑๐ หมอน้ำโปรกสังเกทลวกลาย

๑๑ และ ๑๒ หม้อน้ำ โปรคสังเกท ลวกลายและฉาหม้อ

๑๓. แสดงคินเหนียวที่ตองตาก่อนให้แห้ง

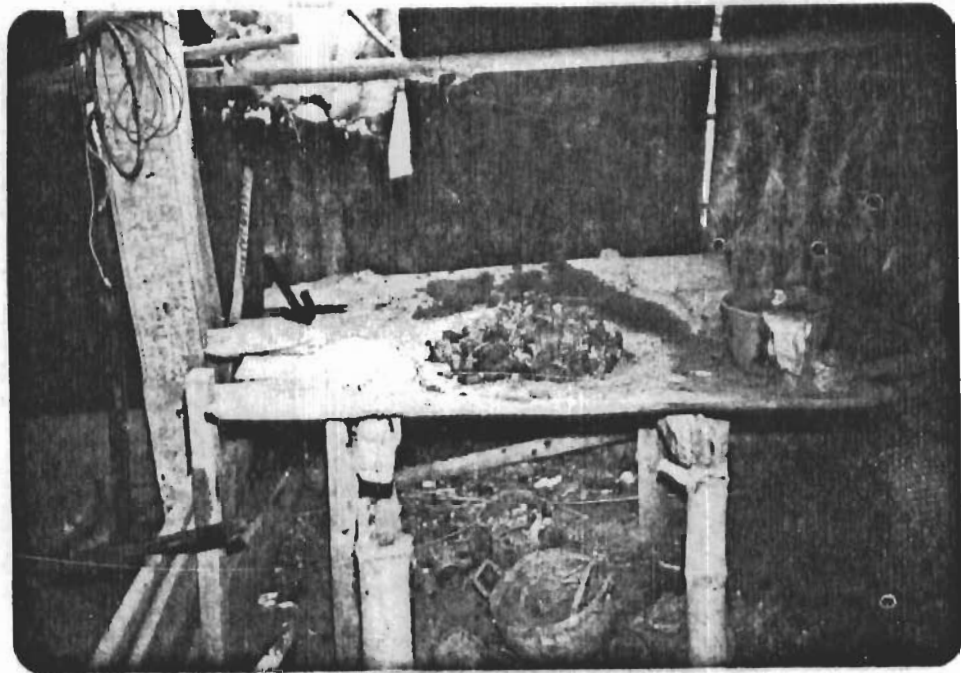
๑๔. กระจาดต้นไม้ เป็นกระจาดชำ (ทรงลูกศรชี้) และการหมักคินเหนียวค้ำในอ่างน้ำ

๑๕. ทรงอุกศรีชี้ คือกินเหนียวเหลือง

๑๖. การหมักกินเหลือง ซึ่งคล้ายกับกินเหนียวดำ

๑๗. การผสมดิน มี ทราย (ตรงลูกศรชี้) ดินเหนียวดำ การผสม โดยการให้ทรายอยู่ข้างล่าง และดินเหนียวดำอยู่ด้านบน

๑๘. การผสมดินท่อน้ำฝนอยู่ตลอดเวลา และค่อย ๆ ผสมดินกับทรายเข้าด้วยกัน

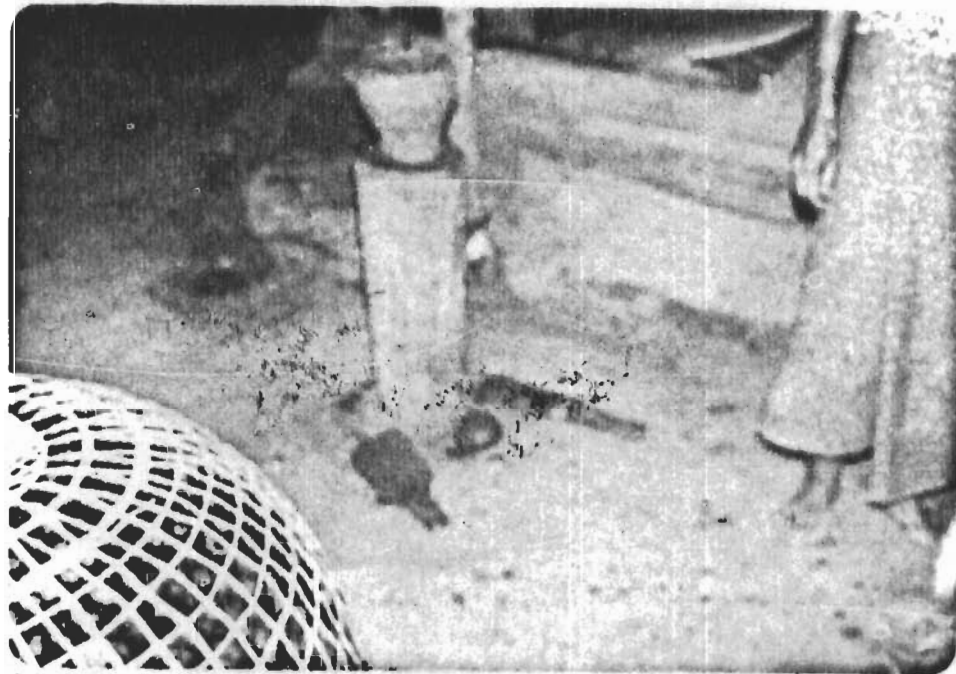
๑๙. การนวดดิน ต้องนวดให้เป็นเนื้อเดียวกัน

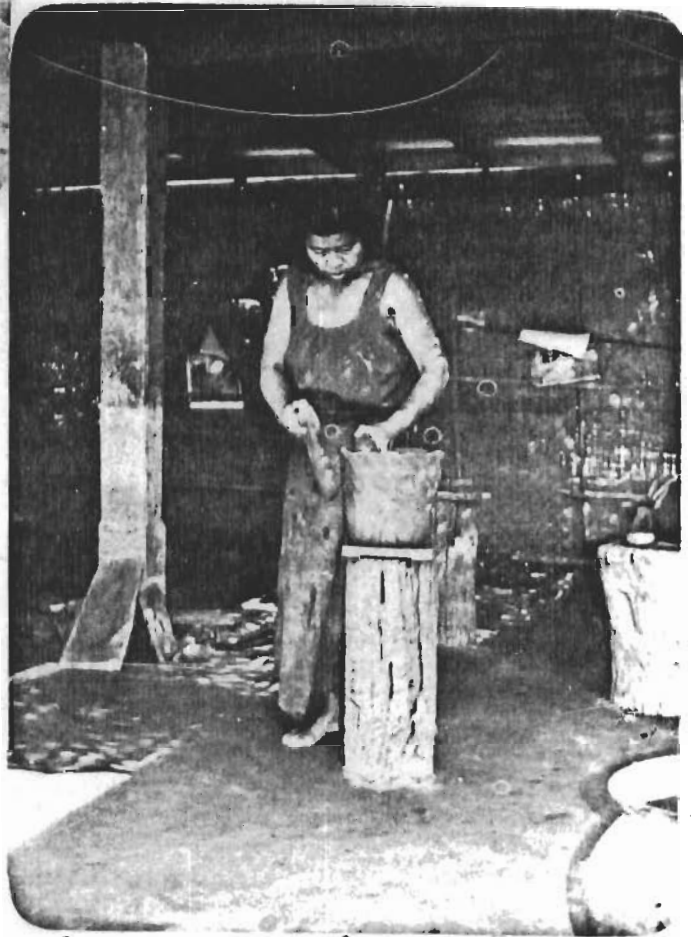
๒๐. เมื่อนวดได้ที่แล้วแล้วนำดินมาจำนวนหนึ่งเพื่อทำการขึ้นรูป

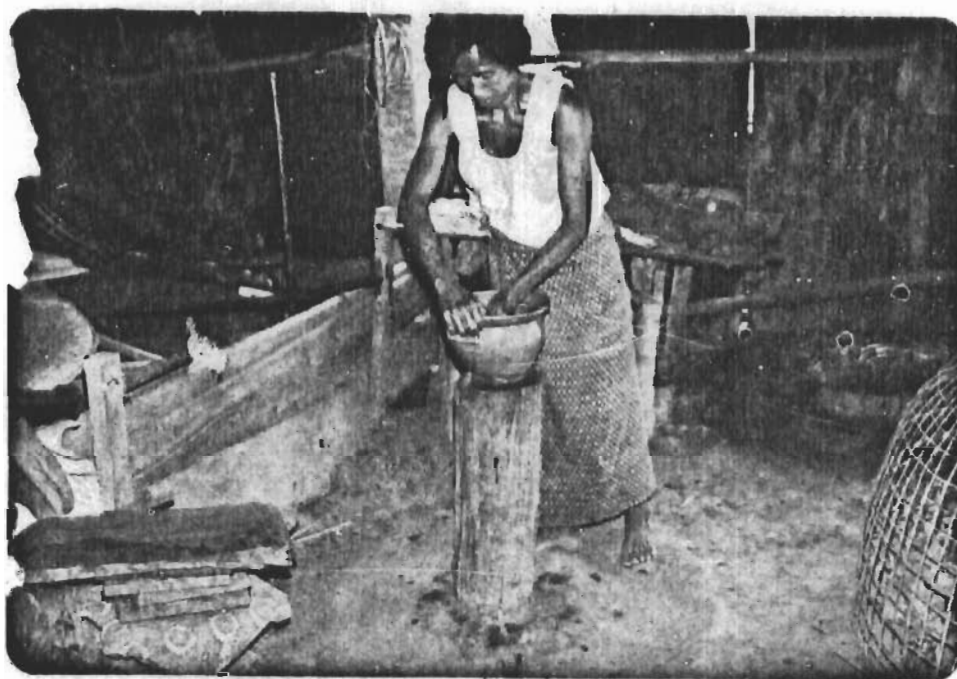
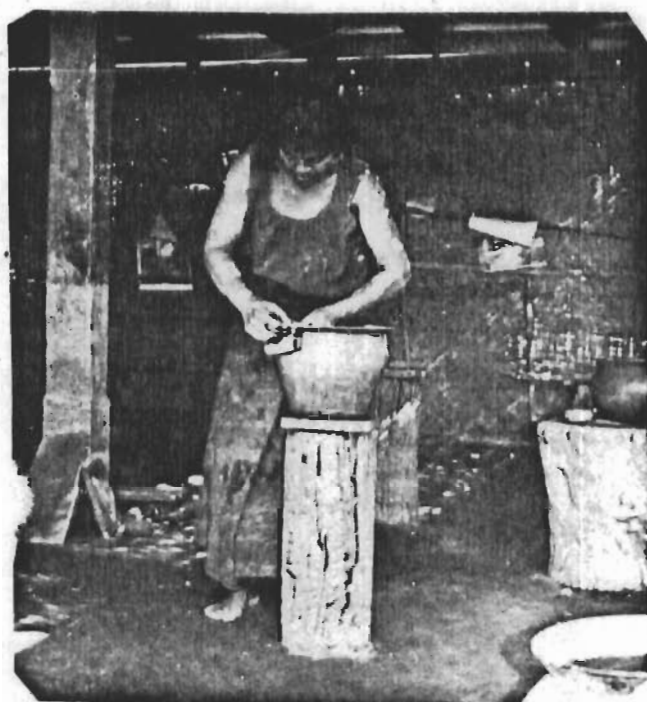
๒๑. การขึ้นรูปครั้งแรก ซึ่งจะมีลักษณะเป็นทรงกรวยแต่ภายในถ่วง มีขนาดเท่ากับ
เครื่องปั้นที่จะเป็น

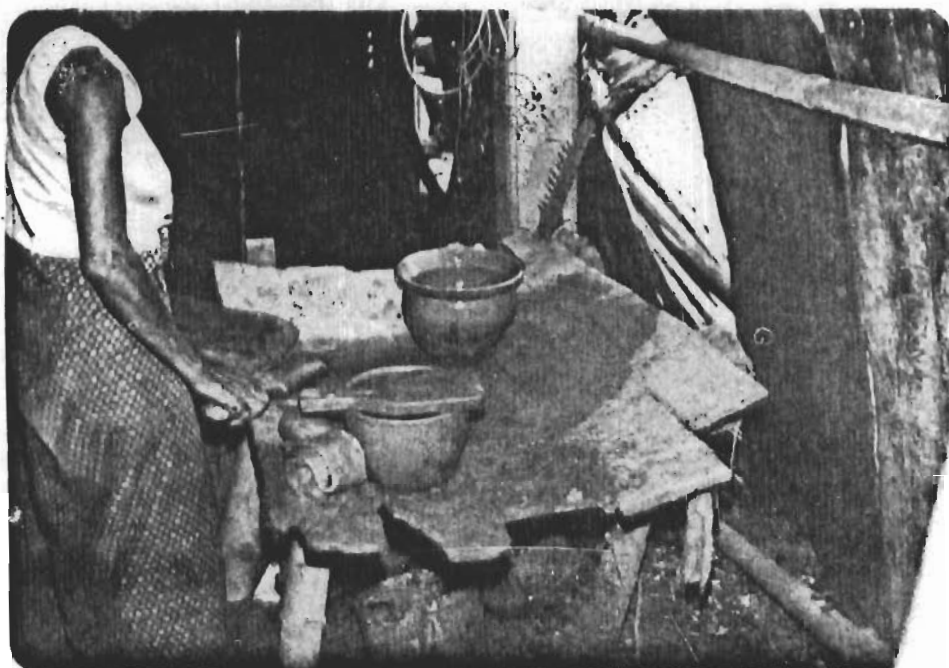
๒๒. เครื่องมือที่ใช้ทำการปั้น ซึ่งประกอบด้วย เส้าเวียน ไม้ซ้อน ลูกหิน

๒๓. การขึ้นรูปทรงครั้งแรกโดยใช้เสาเวียน ซึ่งมีลักษณะเหมือนภาพที่ ๒๒ และ
เหมือนภาพที่ ๒๔

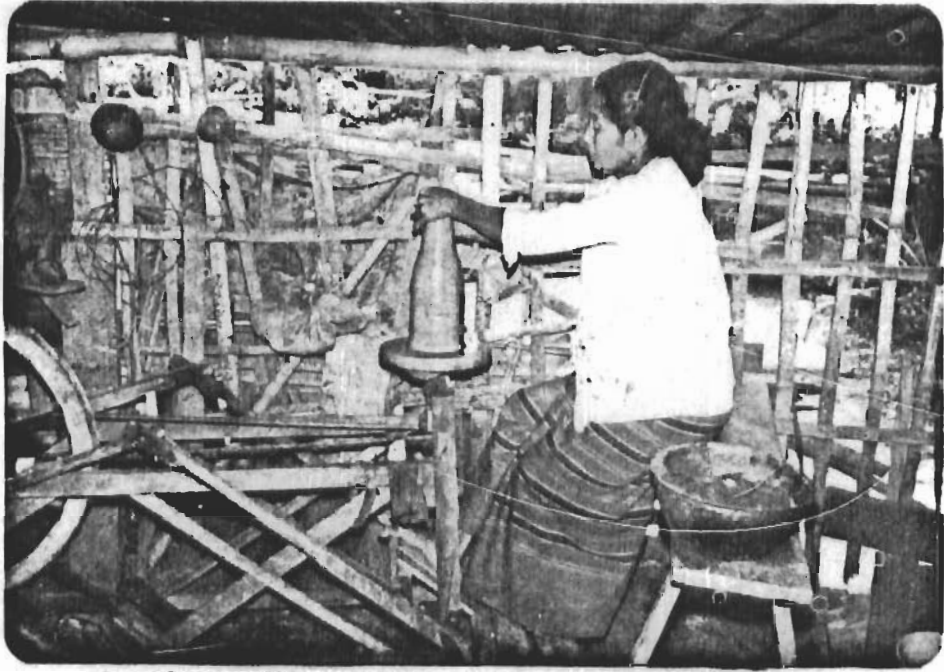
๒๕ และ ๒๖ การจับปากภาชนะ โทบไซ้เฮาเวียน

๒๗. หม้อดินที่จับปากเสร็จเรียบร้อยแล้ว

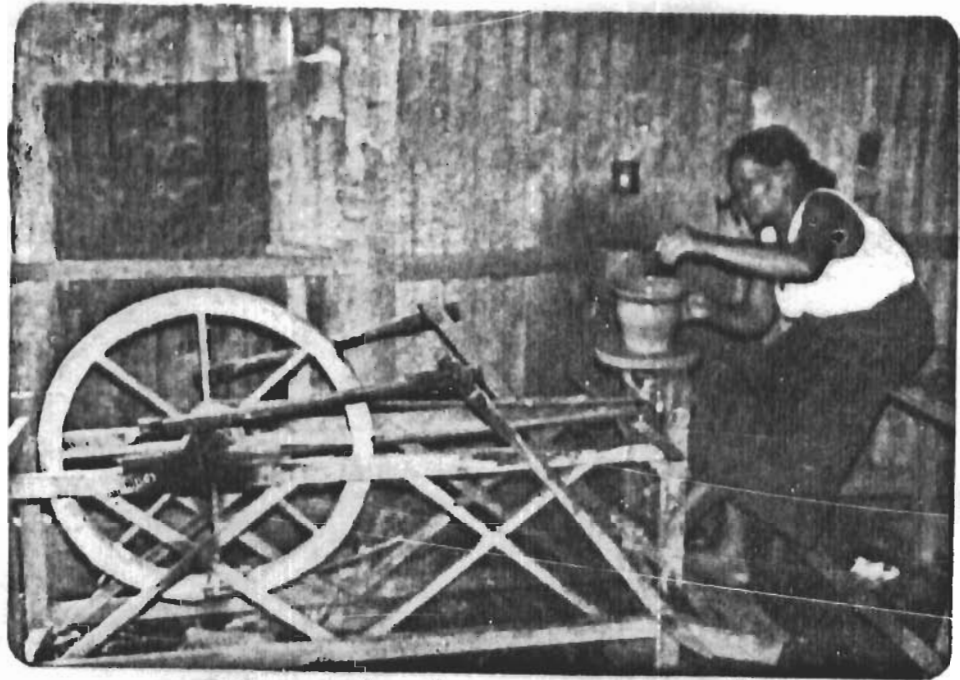
๒๘. การขึ้นรูปโดยใช้จักร ขณะนี้ได้นำดินที่จะปั้นมาตั้งไว้บนแท่น และพยายามทำให้ดินสูงขึ้น

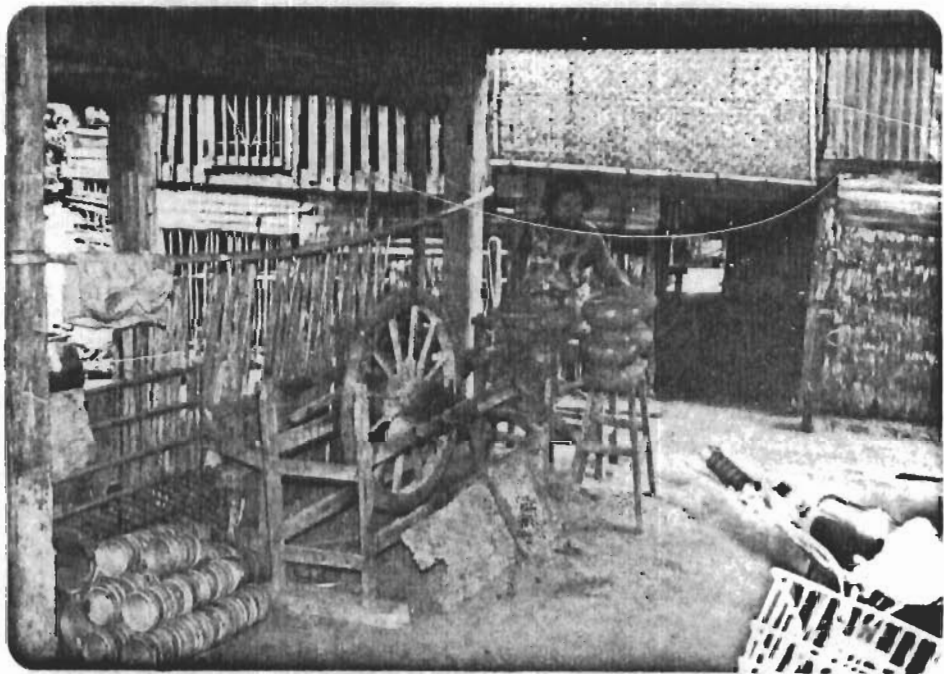
๒๘. เมื่อดินสูงพอและช่างจะใช้นิ้วหัวแม่มือกดลงบนยอดดินเพื่อทำให้เป็นรูปทรง

๓๑. รูปทรงจะมานั้นเรียบร้อย ๆ

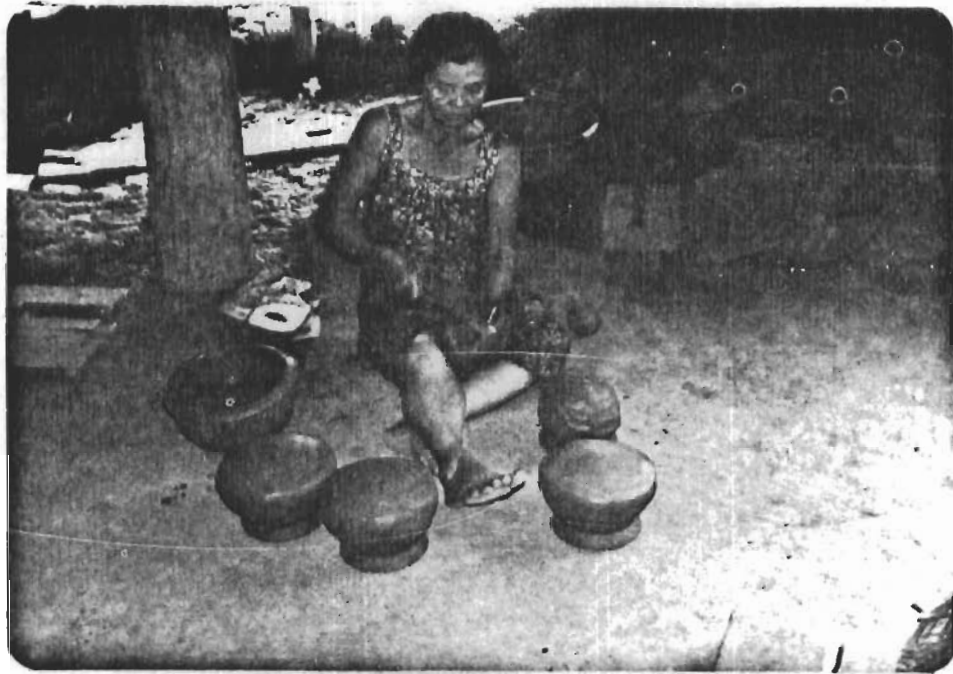
๓๑. การจับปากหม้อกินด้วยจักร และแสดงจักรล้อปูน

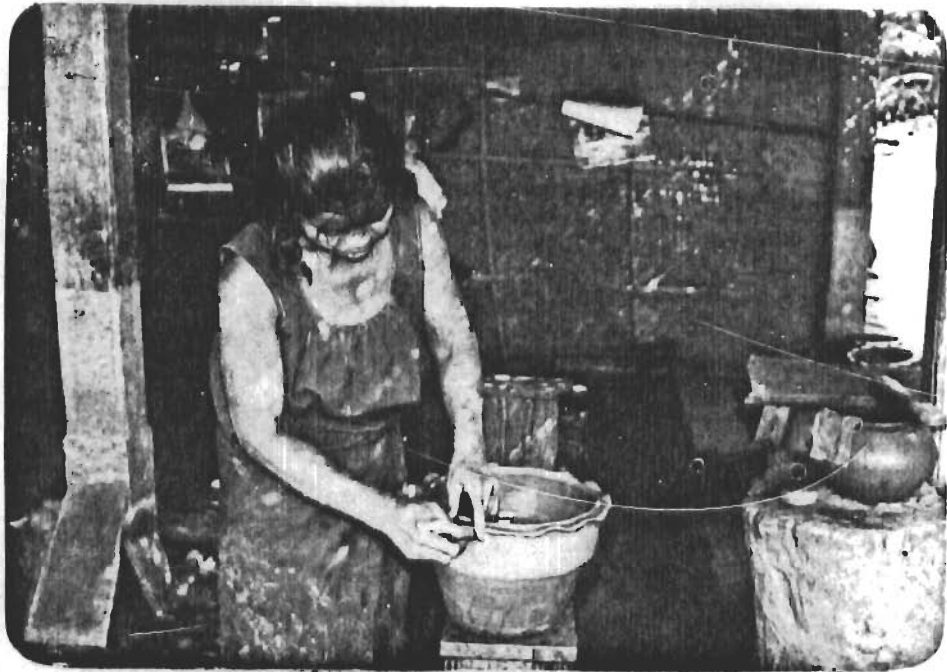
๓๒. แสดงจักรล้อไม้

๓๓. การ ักตบอิทธิพัธ์ออกจากดินโดยไข้เชือกเส้นเล็ก ๆ

๓๔. การหุ้ม และการตกแต่งหม้อหลังจากตากจนแห้งพอสมควรหลังจากจับปากแล้ว

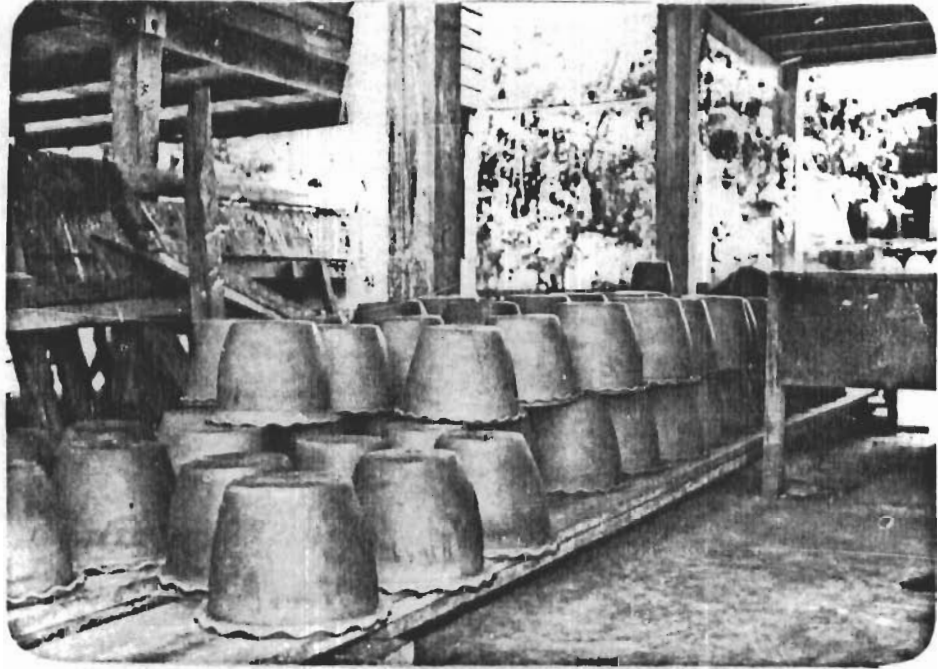

๓๕. การทำลวกคล้าย ในภาพจะเห็นช่างกำลังจับจีบปากกระถาง ส่วนผลิตภัณฑ์อื่นก็ทำเช่นเดียวกัน

๓๖. แสดงฝาหม้อแบบธรรมดาที่ใช้กันเป็นส่วนมาก (ตรงลูกศรชี้) และเปรียบเทียบระหว่างหม้อดินที่ยังไม่ได้ซັด (ซ้ายมือ) และหม้อดินที่ซັดแล้ว (ขวามือ) ที่ตั้งอยู่บนขอนไม้

๓๗

๓๖. แสดงการขัดหม้อขัดก่อนนำไปเผาโดยใช้จักร และแสดงรูปหม้อชนิด (ทรงรูปกรวย)

๓๗

๓๗ การนั่งดินก่อนนำไปตากแดดเพื่อลอกการแตกกร้าว แล้วจึงนำไปเผา

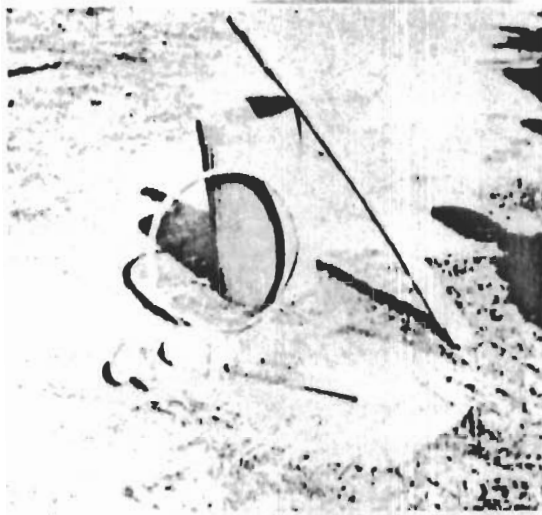

๓๘. สถานที่ที่จะเผา มีการเตรียมฟางข้าว ไม้ซอ และนำผลิตภัณฑ์ไปวางไว้เตรียมเผา

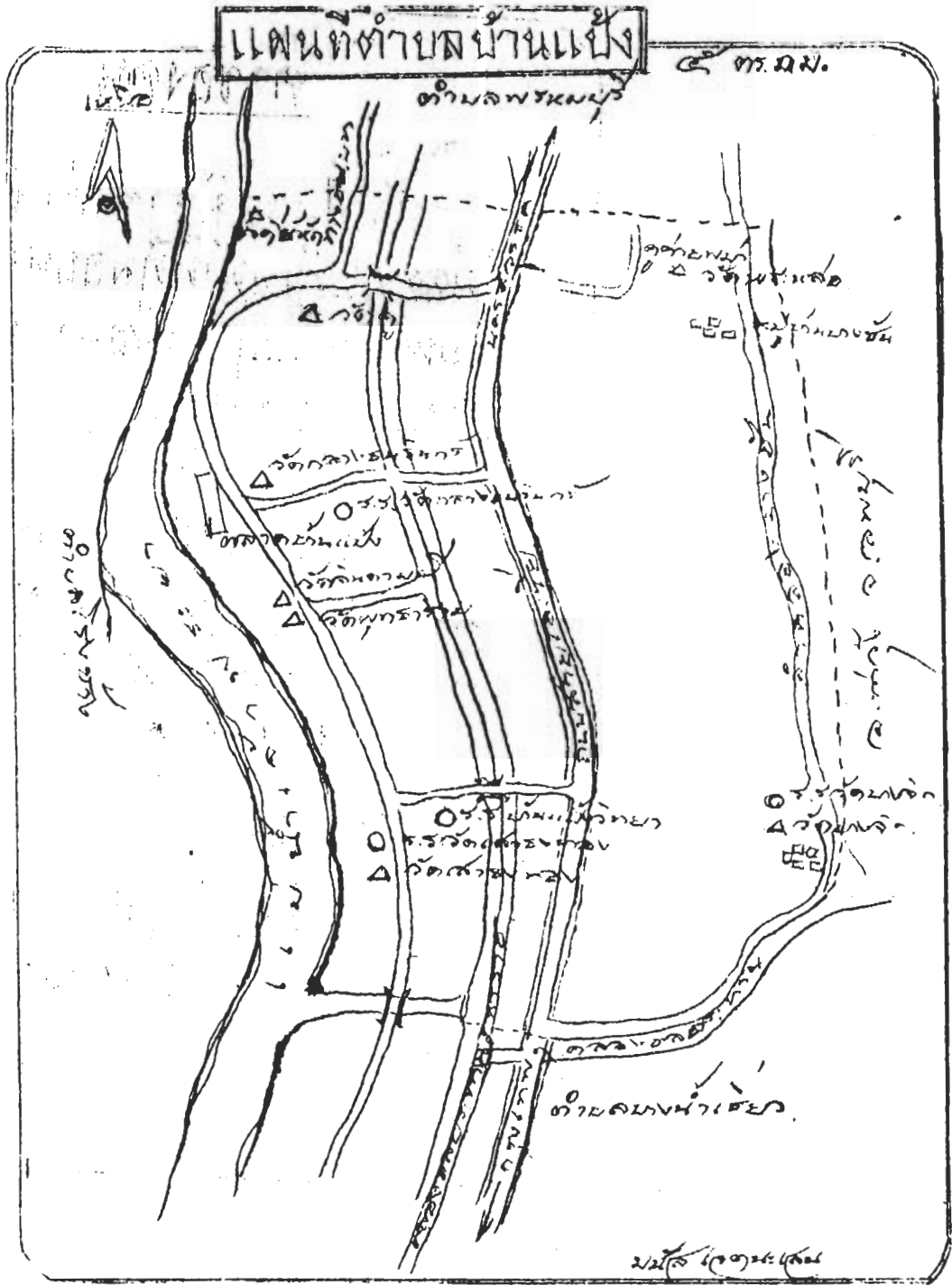
๔๐. การเผา ซึ่งต้องคอยดูอยู่ว่าเชื้อเพลิงตรงไหนหมดไปบ้างซึ่งต้องคอยเติมฟาง

ภาพแสดง เทคนิคการปั้น เครื่องปั้นดินเผา ก่อนสมัยประวัติศาสตร์

1. เครื่องมือในการปั้นหม้อ อันประกอบด้วย ครกและสากสำหรับตำดินเซอ, แฉ่งสำหรับร่อนดินเซอ, ดินเซอ, หินค้ำใช้รองด้านใน ไม้ลายใช้ตีด้านนอก และไม้สักค้อ.
2. ผสมดินเหนียวกับผงเซอให้เข้ากัน แล้วใช้มือขยำดินอีกครั้งเพื่อเลือกเอาดินที่ เบ็นก่อนแข็งออก.
3. เอาดินที่ผสมแล้วนั้นมาบน ให้เป็นรูปทรงกระบอก ให้ไม้ท่อนกลมสอดเข้าไปภายใน แล้วเกาะดินนั้นให้ได้รูปกลมจนได้ที่
4. ใช้ไม้ลายตีไปรอบ ๆ ดินรูปทรงกระบอก โดยเอาหินครองอยู่ข้างในเพื่อให้ดิน รูปทรงกระบอกขยายออกเป็นรูปหม้อตามต้องการ

จากภาพ: กรมศิลปากร, "เครื่องปั้นดินเผา สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย," เครื่องถ้วยในประเทศไทย, (พระสมุท กรมศิลปากร จัดพิมพ์, 2523) หน้า 32.

จากภาพแผนที่ เจตนะ เสน., รายงานสรุปเสนอ นายชิต นิลพานิช ผู้ว่าราชการจังหวัด
สิงห์บุรีในโครงการประชาสัมพันธ์และเยี่ยมราษฎร วันที่ 24 มีนาคม 2522.อำเภอพรหมบุรี
จังหวัดสิงห์บุรีจัดพิมพ์., ทาย เสน.